

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

G. STESENS, De wet van 20 mei 1997 betreffende de internationale samenwerking inzake de tenuitvoerlegging van inbeslagnemingen en verbeurdverklaringen: een kritisch onderzoek 1273

Rechtspraak

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – **Gezinsbij-slag** – Werknemers – Weeskind van wie de overlevende ouder een nieuw huishouden vormt – Economische situatie Arbitragehof, 9 oktober 1997 1286

Voorlopige hechtenis – Vertegenwoordiging Cass., 17 december 1996 (*met noot*) 1286

Ambtenarenrecht – Bezoldiging – Vergoedingen en toelagen van alle aard – Toekenning – Ambtsonderbreking – Duur – Berekening Cass., 9 juni 1997 1287

Faillissement – Algemeen bevoorrechte en gewone schuldeisers – Aangifte van schuldvordering – Stuiting verjaring Cass., 13 november 1997 1287

Handelspraktijken – Exclusiviteitsovereenkomst – Derde medeplichtigheid aan contractbreuk – Met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad Hof Antwerpen, 16 december 1996 1288

Inkomstenbelastingen – Personenbelasting – Procedure – Uitvoerbare titel – Kohier – Ontbinding van het huwelijk Hof Gent, 4 februari 1997 1289

1. Stedenbouw – Planschade – Voldoende schadevergoedingsplicht door herziening plan – Art. 37, zevende lid, Stedenbouwwet – Definitieve beslissing over planschadevergoeding – **2. Beslag en executie** – Uitvoerend beslag – Actualiteit van de titel – Bevoegdheid beslagrechter – **3. Beslag en executie** – Uitvoeringsimmuniteit – Art. 1412bis Ger. W. – Continuïteit van de openbare dienst – Vliegveld Hof Brussel, 19 november 1997 1290

Onrechtmatige daad – **Aansprakelijkheid** – Art. 1384, eerste lid, B.W. – Bewaarder van de zaak – Begrip – Gasmeter – Nutsbedrijf – Geen bewaarder Rb. Mechelen, 2 december 1997 1293

Koop – Koop van dieren – Internationale koop – Verborgene gebrek – Termijn Kh. Hasselt, 3 december 1997 (*met noot van J.H. Herbots*, «Het kreupele springpaard en het internationaal kooprecht») 1294

Consumentenrecht – Consumentenkrediet – Verplichting van de kredietverlener de terugbetalingsmogelijkheden van de kredietnemer te onderzoeken – Tekortkoming – Sanctie Vred. Antwerpen, 9 juli 1996 1299

Rechtspraak in kort bestek

Rechtsmiddelen – Hoger beroep – Bevoegdheid en rechtsmacht – Rechtbank van eerste aanleg – Tweede aanleg – Beslissing over de zaak zelf Cass., 30 mei 1997 (*met noot*) 1300

Verzekering – Motorrijtuigen – Verzekerde van minder dan 18 jaar die op haar bromfiets duozitter vervoert op de openbare weg – Art. 25,6°, modelpolis – Beding van recht van verhaal bij ongeval – Wettigheid

Cass., 5 september 1997 1301

Faillissement – Stopzetting activiteiten – Ontslag werknemers – Rechtsmacht van de rechtbank van koophandel Kh. Hasselt, 18 december 1997 1301

Verzekering – Rechtstreekse vordering – Art. 86 Verzekeringswet – Wetsopvolging in de tijd Vred. Westerlo, 10 januari 1997 (*met noot*) 1302

Beneluxrecht

A. De Nauw, Verslag jaarvergadering 1997 van de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland 1302

I. Geers, Afdeling Privaatrecht 1302

P. Van Caenegem, Afdeling Strafrecht 1303

N. Plets, Afdeling Publiekrecht 1304

Toespraak van de Nederlandse minister van Justitie W. Sorgdrager 1305

Toespraak van prof. mr. J.M.M. Maeijer, voorzitter van de Nederlandse sectie 1306

Toespraak van de Belgische minister van Justitie S. De Clerck 1307

Toespraak van prof. mr. M. Storme, voorzitter van de Belgische sectie 1309

Reactie

J. Gijssels, Een betere Justitie voor een ongeruste bevolking. Antwoord op de kanttkening «Justitie en een nieuw civisme» 1310

Boeken

CDVA, Le contrat d'agence commerciale internationale (*door D.V.G.*) 1311

V. Thiry, La Cour d'Arbitrage, Compétence et procédure, (*door J. Velaers*) 1311

Aangekondigd

1312

Mededelingen

Studiedag: De deontologie in de bank- en de financiële sector 1312

Studiedag: De vrederechter, eerstelijnsrechter bij uitsteking 1312

Studiedag: Vakbondsstatuut 1312

Masteropleiding Psychologie en Vaardigheden 1312

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931. Hoofdredacteuren: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993)

VERSCHIJNT IEDERE WEEK VAN SEPTEMBER TOT JUNI

Redactie: C. Caenepeel, A. Van Oevelen,
E. Dirix, J. Laenens, J.R. Rauws,
A. Vandeplas

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
(redactiesecretariaat bereikbaar
van 9 tot 12 uur)
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Vaste medewerkers:

A. Alen
F. Aps
R. Boes
Gh. Dhaeyer
J. Erauw
P. Humblet
W. Lambrechts
J. Meeusen
H. Nys
I. Opdebeek
W. Pintens
W. Rauws
D. Simoens
G. Suetens-Bourgeois
M. van Damme
S. Van Overbeke
J. Wouters

Abonnementen, advertenties: INTERSENTIA UITGEVERS N.V., Churchilllaan 108, 2900 Schoten
Tel.: 03/680.15.50 - Fax: 03/658.71.21 Abonnementprijs: 4.550 f., voor studenten 2.950 f.

*The bitterness of bad quality
remains longer than
the sweetness of low prices*

Wij verzorgen al uw administratief drukwerk aan
een onberispelijke kwaliteit tegen scherpe prijzen

Drukkerij De Bie

Herentalsebaan 68 • B-2100 Deurne
Tel. 03/322 50 20 • Fax 03/321 73 93

Het advocatenkantoor **Covington & Burling**

zoekt

M E D E W E R K E R

of

M E D E W E R K S T E R

met minstens twee jaar ervaring,
sterke academische referenties en
zeer goede kennis van het Frans
en het Engels.

Aantrekkelijke voorwaarden.

Wil c.v. sturen naar:
Covington & Burling
Kunstlaan 44/8
B-1040 Brussel.

DE WET VAN 20 MEI 1997 BETREFFENDE DE INTERNATIONALE SAMENWERKING INZAKE DE TENUITVOERLEGGING VAN INBESLAGNEMINGEN EN VERBEURDVERKLARINGEN: EEN KRITISCH ONDERZOEK

I. INLEIDING

Met de wet van 20 mei 1997 (hierna soms «de wet»)¹ komt de Belgische wetgever uiteindelijk tegemoet aan de verplichtingen die voortvloeien uit de internationale verdragen ter bestrijding van het witwassen.² De wet beoogt in de eerste plaats de Belgische gerechtelijke overheden toe te laten mee te werken aan de internationale bestrijding van het witwassen door hen de wettelijke mogelijkheid te geven op verzoek van buitenlandse overheden beslag te leggen op goederen die zich op Belgisch grondgebied bevinden en buitenlandse confiscaties ten uitvoer te leggen. Verder voorziet de wet ook in enkele aanpassingen aan de reeds bestaande anti-witwaswetgeving, met name wat betreft het roerend en onroerend beslag op goederen die vermoedelijk voortspruiten uit misdrijven. De wet kan dan ook in zekere zin beschouwd worden als het sluitstuk van de Belgische wetgeving ter beteugeling van het witwassen. In de strijd tegen een zo gevarieerd en maatschappelijk gevaarlijk fenomeen als het witwassen van geld, is echter voortdurend wetsevaluatie vereist en nieuwe wetwijzigingen staan dan ook reeds op stapel, zij het wat betreft het preventieve luik van de anti-witwaswetgeving.³

De legislatieve vernieuwingen die hier onder de loupe genomen worden, betreffen enkel de strafrechtelijke bestrijding van het witwassen. Vooraleer over te gaan tot de bespreking van de internationale samenwerking (beslagmaatregelen op verzoek van een buitenlandse overheid en het tenuitvoerleggen van buitenlandse confiscatie), is het nuttig eerst de louter interne aspecten van de wet van 20 mei 1997 in kaart te brengen. Deze hebben met name betrekking op het roerend en onroerend beslag op vermogensvoordelen die schijnen voort te komen uit een misdrijf en op de mogelijkheid voor Belgische rechters de confiscatie uit te spreken van goederen die zich in het buitenland bevinden. Voor een goed begrip van zaken, worden de grote contouren van de wetgeving ter beteugeling van het witwassen van geld nog even geschetst.

II. ACHTERGROND: DE BESTRIJDING VAN HET WITWASSEN

Reeds in de jaren '70 werden in de Verenigde Staten en in Zwitserland de eerste aanzetten gegeven tot de bestrijding van het witwassen van vermogensvoordelen afkomstig uit misdadige activiteiten. Het fenomeen witwassen kreeg echter een zodanige internationale omvang, dat het vanaf het einde van de jaren '80 het voorwerp is gaan uitmaken van internationale acties.⁴ Daarbij kan een zgn. tweesporenbeleid worden onderkend, met enerzijds een preventief luik, bestaande uit een aantal initiatieven die betrekking hebben op de preventie van het witwassen, d.w.z. het voorkomen dat financiële instellingen worden misbruikt voor het witwassen van geld en anderzijds een repressief luik, dat de strafrechtelijke bestrijding van het witwassen beoogt.

Zo nam het zgn. Basel-comité, bestaande uit de uit 12 Westerse landen afkomstige overheden die het prudentieel toezicht uitoefenen op financiële instellingen, einde 1988 een principesverklaring aan, die ertoe strekte te voorkomen dat financiële instellingen zouden misbruikt worden voor het witwassen van geld. Eenzelfde bekommernis lag mede aan de basis van een groot deel van 40 invloedrijke aanbevelingen die in 1990 werden opgesteld door de *Financial Action Task Force against money laundering (FATF)*, een ad hoc werkgroep met vertegenwoordigers uit 15 landen, inmiddels uitgebreid tot 26 landen.⁵ De aanbevelingen hebben een grote invloed uitgeoefend op de Europese Richtlijn 91/308/EEG van de Raad van 10 juni 1991 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld.⁶ Deze richtlijn lag op haar beurt aan de basis van de Belgische wet van 11 januari 1993 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld.⁷

⁴ Over de achtergrond van de bestrijding van het witwassen, zie STESENS, G., *De nationale en internationale bestrijding van het witwassen. Onderzoek naar een meer effectieve bestrijding van de profijtgerichte criminaliteit*, Antwerpen, Intersentia Uitgevers, 1997, i.h.b. 101-141.

⁵ Deze werkgroep is ook bekend onder zijn Frans acroniem *Gafi (Groupe d'action financière sur le blanchiment des capitaux)*. Zie over deze werkgroep en de invloed van de aanbevelingen van de FATF: STESENS, G., o.c., 30-32.

⁶ *PB*, L., 28 juni 1991, 166/77.

⁷ *B.S.*, 1993, 28 januari 1993, als gewijzigd door de wet van 7 april 1995 tot wijziging van de wet van 11 januari 1993 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld, *B.S.*, 1995, 10 mei 1995. Zie over deze wet, *in extenso* STESENS, G., o.c., 173-251.

¹ *B.S.*, 3 juli 1997

² Zie over deze verdragen, *infra*, sub II.

³ Zie wetsontwerp tot wijziging van de wet van 11 januari 1993 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld, *Parl.St., Kamer*, 1997-98, nr. 1335/1, besproken door STESENS, G., «Preventie van witwassen: rol van de bedrijfsrevisoren en accountants», *Balans*, 31 januari 1998, 2-4.

Op strafrechtelijk gebied hebben twee multilaterale conventies een grote rol gespeeld, nl. het Verdrag van de Verenigde Naties tegen sluikhandel in verdovende stoffen (ook bekend als het Verdrag van Wenen)⁸ en het Verdrag inzake het witwassen, de opsporing, de inbeslagneming en de confiscatie van opbrengsten van misdrijven (hierna aangeduid als het Europese witwasverdrag).⁹ Het eerste verdrag is tot stand gekomen in het kader van de Verenigde Naties, terwijl het tweede een geesteskind van de Raad van Europa is. Beide verdragen omvatten een verplichting voor de verdragssluitende partijen om in hun interne wetgeving te voorzien in de mogelijkheid vermogensvoordelen uit misdrijven te confisqueren en in de strafbaarstelling van het witwassen van zulke vermogensvoordelen. Terwijl het toepassingsgebied van het Verdrag van Wenen zich echter beperkt tot vermogensvoordelen afkomstig uit misdrijven i.v.m. drughandel, heeft het Europese witwasverdrag in beginsel een onbeperkt toepassingsgebied. Het Europese witwasverdrag dat twee jaar later is gesloten dan het Verdrag van Wenen, dat al einde 1988 het daglicht zag, reflecteert daarmee een trend in de internationale bestrijding van het witwassen die ertoe strekt de bestrijding van het witwassen niet meer te beperken tot druggelden, maar integendeel uit te breiden tot alle vormen van winstgevendende criminaliteit.¹⁰

De Belgische wetgever speelde alvast in op deze trend toen hij via de wet van 17 juli 1990¹¹ in de uitbreiding van de verbeurdverklaring tot vermogensvoordelen uit misdrijven (art. 42, 3° Sw.) voorzorg, alsmede het witwassen van geld strafbaar stelde in art. 505, 2° Sw., een bepaling die later nog zou uitgebreid worden met twee leden.¹² Zowel voor wat betreft de verbeurdverklaring van vermogensvoordelen uit misdrijven als voor wat betreft de strafbaarstelling van witwassen - een term die overigens niet in art. 505 Sw. voorkomt - is het toepassingsgebied van de Belgische wet onbeperkt: het doet er m.a.w. niet toe uit welke soort misdrijven (overtredingen, wanbedrijven, misdaden) de vermogensvoordelen afkomstig zijn. Zowel de Belgische wetgeving als de internationale instrumenten vloeien voort uit een nieuwe filosofie inzake criminaliteitsbestrijding die ervan uitgaat dat profijtgerichte criminaliteit het meest effectief kan worden bestreden door ontneming van het wederrechtelijk verkregen voordeel.

Beide voormelde internationale verdragen voorzien echter nog in andere verplichtingen dan deze twee ingrepen in het materieel strafrecht. Volkomen terecht hebben de opstellers van beide verdragen er zich niet toe beperkt een materieelrechtelijk instrumentarium uit te werken voor de bestrijding van het witwassen, maar hebben ze ook procedu-

rele ingrepen voorop gesteld die vereist zijn om deze instrumenten met succes in de praktijk te kunnen aanwenden. Met name omvatten de verdragen de verplichting het mogelijk te maken voorlopige maatregelen te treffen t.a.v. goederen om de confiscatie ervan later eventueel mogelijk te maken. Verder bevatten het Verdrag van Wenen, maar vooral het Europese witwasverdrag uitgebreide samenwerkingsprocedures om de ontneming van het wederrechtelijk verkregen voordeel ook op internationaal niveau mogelijk te maken. Voor wat beide aspecten betreft was België tot vóór de wet van 20 mei 1997 in gebreke gebleven aan zijn verdragsverplichtingen te voldoen. Nochtans had België het Verdrag van Wenen reeds op 25 oktober 1995 geratificeerd. Voor wat het Europese witwasverdrag betreft, heeft de Belgische regering wel gewacht tot het de nodige interne wetwijzigingen had doorgevoerd om het verdrag te ratificeren. Het Europese witwasverdrag werd op 28 januari 1998 door België geratificeerd.

III. HET NATIONALE GEDEELTE VAN DE WET VAN 20 MEI 1997

A. Het beslag op roerende en onroerende goederen die uit een misdrijf verkregen vermogensvoordelen schijnen te vormen

1° Een wettelijke regeling voor het bewarend beslag in strafzaken

a) Het roerend bewarend beslag in strafzaken

Er is weinig criminologisch inzicht voor nodig om te begrijpen dat, eens dat een verdachte op de hoogte is van het feit dat tegen hem een onderzoek loopt, hij al het mogelijke zal doen om de opbrengsten van zijn misdrijven aan de handen van justitie te onttrekken. Wordt dan later een confiscatie uitgesproken, dan zal dit veelal neerkomen op een houten vordering die niet kan worden tenuitvoergelegd. Zulke toestand kan vermeden worden door de vermogensvoordelen van de verdachte tijdig aan een beslag (of andersoortige voorlopige maatregelen) te onderwerpen. Daartoe is dan uiteraard wel vereist dat de strafrechtelijke overheden over wettelijke mogelijkheden in die zin beschikken. Precies op dit punt schoot het Belgische recht tot voor de inwerking-treding van onderhavige wet tekort.

Voor de wet van 20 mei 1997 was inderdaad nergens wettelijk bepaald dat de het openbaar ministerie of een onderzoeksrechter vermogensvoordelen konden in beslag nemen. Nochtans werd in de praktijk, en met een zeker voorbehoud ook in de doctrine, aanvaard dat tijdens het opsporingsonderzoek vermogensvoordelen die klaarblijkelijk uit een misdrijf voortsproten, in beslag genomen werden.¹³ Deze praetoriaanse praktijk steunde op een ruime interpretatie van de oude tekst van art. 35 Belgisch Sv. die sprak over een inbeslagneming van «alles wat eruit [d.w.z. de misdaad of het wanbedrijf] schijnt voortgekomen te zijn». O.b.v. deze be-

⁸ Wenen op 20 december 1988. Zie ook de wet van 6 augustus 1993 houdende goedkeuring van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen de sluikhandel in verdovende stoffen, en van de Bijlage, B.S., 21 maart 1996.

⁹ Straatsburg, 8 november 1990, *Trb.*, 1990, nr.172. De instemmingswet van 8 augustus 1997 was bij het ter perse gaan van dit artikel nog niet gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad.

¹⁰ Zie over deze trend: STESSENS, G., *o.c.*, 17-19 en 150-154.

¹¹ B.S., 15 augustus 1990.

¹² Zie art.7 van de wet van 7 april 1995 tot wijziging van de wet van 11 januari 1993 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld.

¹³ STESSENS, G., *o.c.*, 322-323. Zie ook VANDERMEERSCH, D., «La loi du 20 mai 1997 sur la coopération en ce qui concerne l'exécution de saisies et de confiscations - L'introduction en droit belge de la saisie immobilière pénale», *R.P.D.*, 1997, 700.

paling werd aanvaard dat inbeslagneming ook mogelijk was met het oog op het zeker stellen van de tenuitvoerlegging van een latere confiscatie, ook van criminele vermogensvoordelen.¹⁴ Bovendien liet ook de oude tekst van art. 35 Belgisch Sv. reeds toe het voorwerp van het misdrijf in beslag te nemen.¹⁵ Aangezien de witgewassen vermogensvoordelen het voorwerp uitmaken van het misdrijf witwassen (art. 505, 2°, 3° en 4° Belgisch Sw.), kon aangenomen worden dat ook de inbeslagneming van witgewassen vermogensvoordelen op basis van de oude tekst van art. 35 Belgisch Sv. mogelijk was. Dat zulks een ietwat ruime wettoepassing was, kan niet ontkend worden. Met name in het licht van art. 1 van het Eerste Protocol bij het E.V.R.M., dat een wettelijke basis vereist voor beperkingen van het eigendomsrecht¹⁶, konden vragen rijzen bij de ruime beslagbevoegdheden van de procureur des Konings, vooral wanneer daarbij steun werd gezocht in de permissieve regel («wat niet verboden is, mag»).

Het ontbreken van een wettelijke basis voor beslag op vermogensvoordelen was niet enkel problematisch vanuit rechtsbeschermingsoogpunt, maar ook vanuit effectiviteitsoogpunt. Sowieso kon enkel beslag gelegd worden voor zover geen dwanguitoefening (bv. huiszoeking) vereist was.¹⁷ Hoewel de procureur des Konings bij heterdaad weliswaar over de wettelijke bevoegdheid van inbeslagneming in het kader van een huiszoeking beschikt¹⁸, had deze heterdaadbevoegdheid in het kader van de bestrijding van het witwassen maar weinig nut. Niet enkel zal een betrapting op heterdaad zich inzake het misdrijf witwassen eerder zelden voordoen, deze bevoegdheid is ook beperkt tot de woning van de verdachte en laat niet toe ook bij derden (bv. banken) beslag te leggen.¹⁹ Beslag op tegoeden bij derden (zoals banken) kwam in het Belgisch strafrecht dan ook exclusief toe aan de onderzoeksrechter.²⁰

Aan deze onduidelijkheid is nu een einde gemaakt door art. 16 van de wet van 20 mei 1997, dat de draagwijdte van art. 35 Sw. uitbreidt, in die zin dat de procureur des Konings nu alle voorwerpen bedoeld in art. 42 Sv. in beslag kan

nemen, alsook alles «wat een uit een misdrijf verkregen vermogensvoordeel schijnt te vormen».

b) *Het onroerend bewarend beslag in strafzaken*

De wet heeft het verder ook mogelijk gemaakt dat onroerende goederen aan een beslag worden onderworpen. Hoewel uit de wet van 17 juli 1990 reeds volgde dat het toepassingsgebied van de verbeurdverklaring van vermogensvoordelen was uitgebreid tot onroerende goederen, had de wetgever nagelaten in een pendant te voorzien voor het beslag. Meer nog dan voor het beslag op roerende goederen die vermoed werden voort te spruiten uit misdrijven, was het ontbreken van een wettelijke basis voor het beslag hier problematisch, aangezien het beslag traditioneel niet mogelijk was voor onroerende goederen; zij konden in principe enkel verzegeld worden.²¹ Deze anomalie gaf in de praktijk dan ook aanleiding tot moeilijkheden.²² Sommige hypotheekbewaarders weigerden zelfs beschikkingen van onderzoeksrechters tot een beslag op een onroerend goed over te schrijven in het register van het hypotheekkantoor; een weigering die door bepaalde rechtspraak rechtmatig werd bevonden.²³ De behoefte aan een wettelijke basis was hier zo mogelijk nog sterker aanwezig dan voor het beslag op roerende goederen.

Art. 17 van de wet van 20 mei 1997 voorziet in deze wettelijke basis door art. 35bis Sv. in te voeren. Deze nieuwe bepaling omschrijft de mogelijkheid voor de procureur des Konings om bewarend beslag te laten leggen op een onroerend goed. De wetgever heeft hiervoor inspiratie gezocht bij de modaliteiten bepaald voor een burgerlijk bewarend beslag. Zo moet het gerechtsdeurwaardersexploot dat aan de eigenaar betekend dient te worden, de verschillende vermeldingen bedoeld in artt. 1432 en 1568 Ger.W. bevatten. Verder moet het exploot op straffe van nietigheid de vordering van de procureur des Konings bevatten en de tekst van het derde lid van art. 35bis Sv.

Dit derde lid bepaalt onder meer dat het bewarend beslag gedurende vijf jaren geldt. Zonder deze melding zou een derde onmogelijk kunnen weten dat het bewarend beslag voor vijf jaren geldt, en niet voor drie jaren, zoals inzake burgerlijk beslag.²⁴ Het vertrekpunt van deze termijn is de dagtekening der overschrijving in het register der hypotheekbewaarder. Het beslagexploot moet immers op de dag van

¹⁴ BERKMOES, H., VANDAELE, R. en DE BIE, B., *Misdaad loont niet (meer?)*, Brussel, Politeia, 1994, 35; DE PEUTER, J. en VERSTRAETEN, R., «Het beslag in strafzaken», in *Comm. Straf.*; VERSTRAETEN, R., *Handboek Strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 1994, 138. Zie ook reeds VIAENE, L., *Huiszoeking en beslag in strafzaken*, in *A.P.R.*, s.l., 1962, 73.

¹⁵ VIAENE, L., o.c., 73.

¹⁶ Eigendomsberoving of maatregelen m.b.t. het gebruik van eigendom moeten een wettelijke basis hebben. Dit houdt in dat deze norm voldoende duidelijk en toegankelijk moet zijn: E.H.R.M., 8 juli 1986, Lithgow en anderen v. Verenigd Koninkrijk, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, vol.102, §110. Zie hierover o.a. VELU, J., *La Convention Européenne des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 1990, 680.

¹⁷ FRANCHIMONT, M., JACOBS, A. en MASSET, A., *Manuel de procédure pénale*, Luik, Ed. du Jeune Barreau de Liège, 1989., 239-240; VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 1994, 611 en VERSTRAETEN, R., o.c., 137-138.

¹⁸ Artt. 32, 35, 36 en 37 Belgisch Sv. Deze bevoegdheid geldt zowel bij misdaad als wanbedrijf: VIAENE, L., o.c., nr.315.

¹⁹ VERSTRAETEN, R., o.c., 146; VIAENE, L., o.c., nr. 322.

²⁰ Artt. 87, 88 en 89 Belgisch Sv. Dit impliceert noodzakelijkerwijze dat een onderzoek naar witwassen veelal in het procedureel kader van een gerechtelijk onderzoek dient te verlopen.

²¹ DE PEUTER, J., «Het beslag in strafzaken», in *Strafrecht voor rechtspractici*, Leuven, Acco, 1986, 76. Nochtans kan een zegellegging op een onroerend goed niet worden gelijkgesteld met een beslag; de toegang wordt enkel versperd. Zie VANDEPLAS, A., «Voorlopige maatregelen bij bouwovertreedingen», noot onder Cass., 9 november, *R.W.*, 1993-94, 852.

²² Zie hierover DE SMET, B., «Verslag van de discussies» in *EG-fraudebestrijding in de praktijk*, FIJNAUT, C., HUYBRECHTS, L. en VAN DEN WYNGAERT, C. (ed.), Antwerpen, Maklu, 1994, 309-310; CENTRALE DIENST TER BESTRIJDING VAN DE GEORGANISEERDE ECONOMISCHE EN FINANCIËLE DELINQUENTIE, *2e Activiteitenverslag Jaren 1994 - 1995 - 1996*, 157-158 en VANDERMEERSCH, D., l.c., 701-702.

²³ Rb. Antwerpen (kort geding), 12 december 1995, *A.J.T.*, 1996-97, 55 met noot DE MEESTER, T., «Het strafrechtelijk beslag op onroerende goederen: publicitaire formaliteiten».

²⁴ *Parl.St.*, Senaat, nr. 393/8, p. 3.

de betekening ter overschrijving op het kantoor van de hypotheekbewaarder aangeboden worden. Anders dan bij een civiel beslag, is er echter geen nietigheid indien het exploit toch niet op de dag van de betekening op het kantoor van de hypotheekbewaarder wordt aangeboden.²⁵ Deze termijn kan eventueel verlengd worden door een vordering van de bevoegde procureur of onderzoeksrechter die aan de hypotheekbewaarder wordt voorgelegd. De doorhaling van het bewarend onroerend beslag kan door het openbaar ministerie of door de onderzoeksrechter bevolen worden, of door de vonnisrechter.

2° Kritische bedenkingen bij het bewarend beslag in strafzaken

Hoewel de creëren van een wettelijke basis ter ondersteuning van de reeds ontstane praetoriaanse beslagpraktijk toe te juichen valt, passen toch enkele bemerkingen.

Een eerste kritische noot houdt verband met de bevoegdheidsverdeling tussen parket en onderzoeksrechter. Voor wat betreft een roerend beslag dat gepaard dient te gaan met een huiszoeking, wordt aangenomen dat uitsluitend de onderzoeksrechter bevoegd is. De wet van 20 mei 1997 brengt immers geen wijzigingen aan in de bevoegdheidsverdeling tussen parket en onderzoeksrechter, zodat nog steeds enkel de onderzoeksrechter een huiszoeking kan bevelen, met uitzondering van de heterdaadhypothese.²⁶ *De lege lata* impliceert dit meteen dat de onderzoeksrechter geadieerd is en het gerechtelijk onderzoek leidt, zodat het ook hij is die een eventueel beslag zal moeten bevelen. Deze exclusieve bevoegdheid van de onderzoeksrechter om voorwerpen die zich in een woning bevinden, in beslag te laten nemen, contrasteert enigszins met het feit dat een onroerend bewarend beslag, d.w.z. de maatregel waarbij een onroerend goed als dusdanig aan een bewarend beslag wordt onderworpen, wel door de procureur des Konings kan bevolen worden.

Gelet op de ingrijpende aard van bewarende beslagmaatregelen (vermogensvoordelen worden vaak gedurende lange tijd aan het beschikkingsrecht van de eigenaar onttrokken), rijst de vraag of het niet verkieselijker ware geweest de bevoegdheid om bewarend beslag te leggen *in globo* toe te vertrouwen aan de onderzoeksrechter. Deze heeft in het Belgische strafprocesrecht overigens ook de exclusieve bevoegdheid om voorlopige maatregelen te nemen t.a.v. de persoon. Men had daarbij in een bijzondere bevoegdheid kunnen voorzien voor de procureur des Konings om in spoedeisende gevallen een bewarend beslag te leggen, dat dan gevolgd zou moeten worden door een vordering tot instellen van een gerechtelijk onderzoek.²⁷ De wetgever lijkt het ver-

eiste van spoed echter zodanig te hebben ingeschat dat de procureur des Konings in alle gevallen de bevoegdheid is verleend bewarend beslag te leggen.

In verband hiermee kan ook worden gewezen op het vacuüm dat bestaat voor wat betreft de rechten van eigenaars van inbeslaggenomen goederen, roerende en onroerende. De wet van 20 mei 1997 voorziet in geen enkele procedure om deze eigenaars in staat te stellen om de opheffing van het beslag te vragen of om de rechterlijke toetsing van de wettelijke voorwaarden voor het beslag te verkrijgen. In het kader van een gerechtelijk onderzoek heeft de onderzoeksrechter weliswaar altijd de mogelijkheid inbeslaggenomen goederen terug te geven, maar het gaat om een louter discretionaire mogelijkheid, waarbij aan de betrokkenen zelfs geen procedure ter beschikking staat om dit te vorderen. Voor wat het onroerend bewarend beslag betreft, maakt het nieuwe art. 35bis Sv. wel expliciet melding van het feit dat dit kan worden opgeheven door de doorhaling op verzoek van de bevoegde procureur des Konings of onderzoeksrechter, evenals door de beneficiant van de verbeurdverklaring of door een rechterlijke beslissing. Hoewel dit niet expliciet in de wet staat, mag toch aangenomen worden dat bij bewarend roerend beslag de bevoegde parketmagistraat of onderzoeksrechter, evenals de rechter ten gronde de mogelijkheid hebben de teruggave van de inbeslaggenomen goederen te bevelen.

Het is zeer de vraag of deze discretionaire mogelijkheid op zich voldoende is om de door de wet van 20 mei 1997 ingevoerde beslagprocedure de toets van art. 1 van het Eerste Protocol bij het E.V.R.M. te laten doorstaan. Deze bepaling, die het recht op ongestoord genot van eigendom garandeert, laat weliswaar beperkingen toe aan dit recht (zoals een bewarend beslag), maar deze beperkingen moeten wel wettelijk beperkt en rechterlijk toetsbaar zijn. Dit laatste is op basis van de wet van 20 mei 1997 niet het geval. Het gebrek aan een adequate procedure om een strafrechtelijk beslag te doen opheffen, is een oud zeer in het Belgische strafprocesrecht²⁸, dat echter zeer recent verholpen is geworden in de zgn. Wet-Franchimont.²⁹ Deze wet vult het Wetboek van Strafvordering aan met een twee bepalingen (artt. 28sexies en 61quater) die aan eenieder die geschaad wordt door een onderzoekshandeling met betrekking tot zijn goederen - bv. een bewarend beslag - het recht geeft de opheffing ervan te vragen aan de procureur des Konings, resp. de onderzoeksrechter. Daartoe dient een met redenen omkleed verzoekschrift ingediend te worden bij de procureur des Konings, respectievelijk de onderzoeksrechter. Dezen zijn gehouden over dit verzoek binnen vijftien dagen uitspraak te doen bij een met redenen omklede beslissing. Bij weigering van de opheffing, kan de verzoeker de zaak binnen vijftien dagen na de kennisgeving van de beslissing aan de verzoeker, aanbrengen bij de kamer van inbeschuldigingstelling. Eenzelfde mogelijkheid staat open indien de procureur des Konings of de onderzoeksrechter geen uitspraak zouden hebben gedaan binnen vijftien dagen. Een verzoekschrift met eenzelfde voorwerp kan ten vroegste worden in-

²⁵ Dit volgt uit de parlementaire voorbereiding: *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/7, p. 2 (Amendement L. Willems). De tekst van art. 35bis Sv. schrijft op dit punt immers geen nietigheid voor.

²⁶ Zie *supra*, sub III, A, 1° (a).

²⁷ Men had daarbij inspiratie kunnen zoeken over de grens, in Nederland, waar de Officier van Justitie de bevoegdheid heeft in bepaalde omstandigheden een zgn. financiële spoedhuiszoeking te verrichten (art. 126c Nederlands Sv.), die achteraf moet bevestigd worden door de rechter-commissaris (de Nederlandse pendant van de Belgische onderzoeksrechter). Zie hierover CLEIREN, C.P.M. en NIJBOER, J.F. (ed.), *Strafvordering. Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 1995, 284 en STESENS, G., o.c., 317.

²⁸ Zie hierover STESENS, G., o.c., 333-334.

²⁹ Wet 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, *B.S.*, 2 april 1998.

gediend na het verstrijken van een termijn van drie maanden na de laatste beslissing m.b.t. hetzelfde voorwerp.

Ten tweede moet worden vastgesteld dat ook na de wet van 20 mei 1997 een lacune blijft bestaan m.b.t. het bewarend beslag met het oog op de confiscatie van vermogensvoordelen. Het bewarend beslag is nog steeds beperkt tot goederen die een band hebben met het misdrijf aangezien, het gewijzigd art. 35 Sv. enkel spreekt over «alles [...] wat een uit het misdrijf verkregen vermogensvoordeel schijnt te vormen». De wetgever heeft daarmee de kans laten liggen ook toe te laten bewarend beslag te leggen op vermogensvoordelen die niet uit een misdrijf afkomstig lijken te zijn, m.a.w. goederen van legale oorsprong, maar waarop later eventueel een verbeurdverklaring kan worden tenuitvoergelegd. Art. 43bis Sw. laat reeds sinds 1990 toe dat, indien de vermogensvoordelen of de goederen die ervan in de plaats zijn gekomen, niet meer kunnen worden teruggevonden in het vermogen van de veroordeelde, de rechter de verbeurdverklaring kan uitspreken van een bedrag equivalent aan de waarde van deze vermogensvoordelen. Deze verbeurdverklaring kan dan worden tenuitvoergelegd op goederen die geen enkel verband hebben met het misdrijf waarvoor de verbeurdverklaring is uitgesproken en mogelijk een perfect legale oorsprong hebben.

De wetgever heeft aldus via de wet van 17 juli 1990 subsidair de waardeconfiscatie in het Belgische recht ingevoerd. Het concept «waardeconfiscatie» verschilt van de traditionele vorm van verbeurdverklaring (objectconfiscatie) doordat niet de confiscatie wordt uitgesproken van bepaalde goederen, maar dat een verplichting tot betaling van een bepaalde geldsom wordt opgelegd aan de veroordeelde. Waardeconfiscatie lijkt wat dat betreft op een boete, maar verschilt hierin, dat het bedrag bij confiscatie in beginsel uitsluitend bepaald wordt door de omvang van het door de veroordeelde wederrechtelijk genoten vermogensvoordeel.³⁰ Het moge echter duidelijk zijn dat deze mogelijkheid van verbeurdverklaring van een equivalent bedrag veelal weinig praktisch effect zal hebben, indien in het vooronderzoek geen goederen kunnen in beslag genomen worden waarop deze verbeurdverklaring later kan worden tenuitvoergelegd. Aangezien de wet van 20 mei 1997 wat dit betreft geen soelaas brengt, zullen de bevoegde overheden goederen die niet uit een misdrijf voortspuiten, slechts in beslag kunnen nemen in de fase van de strafuitvoering, d.w.z. op het ogenblik dat de verbeurdverklaring uitgesproken overeenkomstig art. 43bis Sw. kracht van gewijsde heeft. Het is wellicht een *understatement* te stellen dat op dat ogenblik mogelijk geen of niet meer voldoende goederen meer in het vermogen van de verdachte te vinden zijn waarop de verbeurdverklaring bij equivalent kan tenuitvoergelegd worden.³¹

Ten slotte past nog een reflectie bij het opmerkelijke onderscheid tussen het bewarend beslag op roerende goederen dat niet gebonden is aan een wettelijke termijn en het

onroerend bewarend beslag dat in beginsel beperkt is door een termijn van vijf jaar. De wetgever heeft voor wat het roerend bewarend beslag betreft wellicht de analogie bezocht met het traditionele beslag in strafzaken op goederen die dienstig zijn voor het bewijs van een misdrijf of die gediend hebben tot het plegen van een misdrijf, dat evenmin aan een wettelijke termijn gebonden is. Voor wat het strafrechtelijk beslag op onroerende goederen betreft, is daarentegen de analogie gemaakt met het onroerend beslag *in civilibus*³², dat wel aan een termijn gebonden is.³³ Toch is het onduidelijk in welke mate dit onderscheid tussen het strafrechtelijk bewarend beslag op roerende goederen en op onroerende goederen gerechtvaardigd is. De repercussies van de eerste vorm van beslag kunnen in beginsel even zwaar zijn als die van de tweede. De repercussies van het bewarend roerend beslag *in criminalibus* kunnen zelfs zwaarder zijn, aangezien dit, anders dan het bewarend onroerend beslag, gepaard gaat met de buitenbezitstelling. Het komt voor dat hier sprake is van een niet-gerechtvaardigd verschil in behandeling tussen de eigenaar van roerende goederen en de eigenaar van onroerende goederen, die de toets van art. 11 G.W. niet kan doorstaan. Opdat zulk onderscheid gerechtvaardigd is, moet het immers een wettig doel dienen, waarbij het niet meteen duidelijk is welk wettig doel door dit onderscheid gediend kan zijn.³⁴

B. De verbeurdverklaring door Belgische rechtbanken van zaken die zich buiten het Belgische grondgebied bevinden

De wet van 20 mei 1997 bevat ook enkele bepalingen t.a.v. de hypothese dat een Belgische rechter de verbeurdverklaring uitspreekt van zaken die zich bevinden buiten het Belgische grondgebied. Voor wat vermogensvoordelen uit misdrijven betreft, kan het daarbij gaan om een confiscatie uitgesproken in het kader van een procedure n.a.v. het misdrijf dat aan de oorsprong lag van deze vermogensvoordelen of om een confiscatie uitgesproken in het kader van een veroordeling op basis van art. 505, 2°, 3° en 4° Sw. Hoewel de mogelijkheid voor Belgische rechtbanken om de verbeurdverklaring uit te spreken van vermogensvoordelen die zich buiten het grondgebied van de Belgische Staat bevinden, reeds werd erkend bij de totstandkoming van de wet van 17 juli 1990³⁵, heeft de wetgever het blijkbaar toch nodig geacht deze mogelijkheid expliciet te bevestigen in een nieuw

³² *Parl.St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/7, p. 2 (Amendement L. Willems).

³³ DIRIX, E. en BROECKX, K., *Beslag*, in *A.P.R.*, Gent, Story-Scientia, 1992, 209-212.

³⁴ Zie ook STESENS, G., *o.c.*, 332-333.

³⁵ *Parl.St., Kamer*, 1989-90, nr. 987/4, p. 6. Ook in de rechtsleer werd deze mogelijkheid reeds erkend: SPREUTELS, J.P., «Blanchiment des capitaux et fraude communautaire», in *De juridische bescherming van de financiële belangen van de Europese gemeenschappen*, TULKENS, F., VAN DEN WYNGAERT, C. en VEROUWSTRAETE, Y. (ed.), Antwerpen, Maklu, 1992, 158 en 160. Zie echter anders: JONCKHEERE, A., CAPUS-LECLERC, M., WILLEMS, V. en SPIELMANN, D., *Le blanchiment du produit des infractions en Belgique et au Grand-Duché de Luxembourg*, Brussel, Larcier, 1995, 92 en VAN ROOSBROECK, A., *Witwassen. Voorkoming en bestraffing van witwassen van geld en illegale vermogensvoordelen*, Antwerpen, ETL, 1995, 23 en 249.

³⁰ Over het verschil tussen waardeconfiscatie en objectconfiscatie, zie STESENS, G., *o.c.*, 41-51.

³¹ Zie daaromtrent ook de bemerkingen bij STESENS, G., *o.c.*, 326-327; VANDERMEERSCH, D., *l.c.*, 700-701 en VERMEULEN, G., «Een gemiste kans? Over de nieuwe wet betreffende de internationale samenwerking inzake de tenuitvoerlegging van inbeslagnemingen en verbeurdverklaringen», *Panopticon*, 1997, 398-399.

art. 43ter Sw. Het gaat trouwens niet om een Belgische eigenaardigheid, ook andere staten erkennen deze mogelijkheid, die overigens in overeenstemming is met het internationaal publiekrecht.³⁶

Innovatief is de wet van 20 mei 1997 wel, in zoverre ze de procedure vastlegt die dient gevolgd te worden indien een veroordelend vonnis of arrest effectief de verbeurdverklaring inhoudt van zaken die zich buiten het Belgische grondgebied bevinden. De wet is echter even beknopt als vernieuwend: in dat geval moet het openbaar ministerie de minister van Justitie daarvan in kennis stellen en hem een afschrift toezenden van het strafdossier.³⁷ Het is de minister van Justitie die dan verder het initiatief moet nemen om de tenuitvoerlegging van deze verbeurdverklaring te vragen aan de overheden van de staat op wiens grondgebied deze vermogensvoordelen zich bevinden. Het summiere karakter van de Belgische wetgeving op dit punt lijkt echter geen bezwaar aangezien de toepasselijke verdragen op gedetailleerde wijze bepalen welke gegevens terzake moeten vermeld worden in een rechtshulpverzoek (zie art. 27 van het Europese witwasverdrag en art. 7, §10, van het Verdrag van Wenen).³⁸

IV. INTERNATIONAAL LUIK VAN DE WET VAN 20 MEI 1997

Terwijl de wet van 20 mei 1997 op het gebied van actieve rechtshulp (d.w.z. het vragen van medewerking aan buitenlandse overheden om goederen in beslag te nemen en/of verbeurd te verklaren) zeer beknopt is, voorziet ze in een meer uitgebreide procedure voor de passieve rechtshulp. De voorwaarden waaronder de Belgische gerechtelijke overheden op buitenlands verzoek goederen in beslag kunnen nemen en een buitenlandse verbeurdverklaring ten uitvoer leggen op in België gelegen goederen, worden hierna aan een kritisch onderzoek onderworpen. Eerst wordt echter even stilgestaan bij de algemene beginselen die de samenwerking op basis van de wet van 20 mei 1997 beheersen. In de chronologie van de behandeling van een buitenlands rechtshulpverzoek zullen deze immers eerst aan bod komen, bij de beoordeling van de onontvankelijkheid. Vooraf past echter een woord over de verhouding tussen de wet van 20 mei 1997 en de toepasselijke rechtshulpverdragen.

A. De verhouding van de wet van 20 mei 1997 tot de toepasselijke rechtshulpverdragen

Op dit ogenblik heeft België slechts twee verdragen gesloten die de internationale samenwerking in deze materie regelen: het Verdrag van Wenen en het Europese witwasverdrag. Vele van de weigeringsgronden en voorwaarden van de wet van 20 mei 1997 vinden hun oorsprong in één van deze beide verdragen en met name in het Europese witwas-

verdrag. Anders dan de Raad van State heeft beweerd³⁹, was een wettelijke basis voor deze samenwerking toch vereist, niet in het minst omdat deze samenwerking specifieke, nationaalrechtelijke procedures veronderstelt die totnogtoe in het Belgische recht ontbraken.

Een wettelijke interventie was ook nodig omdat met name het Europese witwasverdrag zeer veel facultatieve weigeringsgronden bevat. Hoewel rechtshulpbepalingen in beginsel directe werking hebben, is dit niet het geval voor facultatieve weigeringsgronden. Rechtszoekenden kunnen zich voor een nationale rechtbank beroepen op een verdragsbepaling voor zover deze directe werking heeft. Opdat een verdragsbepaling directe werking heeft, is onder meer vereist dat ze *self-sufficient* is, d.w.z. op zichzelf een verplichte gedragsregel inhoudt voor de normadressaten.⁴⁰ Behalve dat de regel daartoe voldoende precies en duidelijk moet zijn, is ook vereist dat de regel onvoorwaardelijk is en geen enkele discretionaire vrijheid meer laat aan de nationale overheid.⁴¹ Het is precies dit laatste criterium dat niet vervuld is bij facultatieve weigeringsgronden. Het komt dan ook voor dat facultatieve weigeringsgronden uit rechtshulpverdragen, enkel kunnen toegepast worden door de rechter voor zover die zijn omgezet in interne wetgeving (of eventueel door middel van een voorbehoud of verklaring bij het desbetreffende verdrag verplicht zijn gemaakt). Het behoort aan de wetgever, en niet aan de rechters, om de noodzakelijke keuzes te maken bij de toepassing van internationale verdragen.⁴²

Indien verdragsbepalingen echter directe werking hebben - en dat zal voor de meeste rechtshulpbepalingen het geval zijn - dan kan de rechtzoekende er zich voor de rechter op beroepen. Verdragsbepalingen primeren in beginsel ook

³⁹ In zijn advies had de Raad van State de opvatting verdedigd dat een interne rechtshulpwetgeving niet vereist was, aangezien de rechtshulpverdragen toch steeds primeren boven bepalingen van intern recht (*Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/1, p. 22). Dit advies werd echter niet opgevolgd door de regering, die terecht van oordeel was dat de wet een ruimere functie had dan het loutere omzetten van verdragsbepalingen. Behalve het feit dat vele verdragsbepalingen door hun facultatief karakter tot een internrechtelijke keuze nopen, verwijzen sommige bepalingen ook rechtstreeks naar het nationale recht van de aangezochte staat (Memorie van Toelichting, *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/1, p. 3 en Verslag van de Commissie Justitie, *Parl. St., Senaat*, 1995-96, nr. 393/3, p. 6-10).

⁴⁰ VERHOEVEN, J., «La notion d'«applicabilité directe» du droit international», *R.B.D.I.*, 1980, 248. Het feit dat een verdragsbepaling *self-sufficient* is, is overigens wel een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde voor directe werking. Zie ook BRIBOSIA, H., «Applicabilité directe et primauté des traités internationaux et du droit communautaire. Réflexions générales sur le point de vue de l'ordre juridique belge», *R.B.D.I.*, 1996, 48-52.

⁴¹ Deze twee laatste criteria vinden vooral hun oorsprong in de communautaire rechtspraak. Zie met name het bekende arrest *Van Gend & Loos* (C-26-62) (H.v.J., 5 februari 1963, *Jur.*, 1963, 1). Zie ook GANSHOF VAN DER MEERSCH, W.J., «La règle d'application directe», *R.B.D.I.*, 1980, 349.

⁴² Zie in die zin: SWART, B., «General Observations», in *International Criminal Law in the Netherlands*, SWART, B. en KLIP, A. (ed.), Freiburg i. Br., Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, 1997, 5 en VERHOEVEN, J., «Applicabilité directe des traités et l'intention des parties contractantes», in *Liber Amicorum E. Krings*, Antwerpen, Kluwer, 1991, 898.

³⁶ Zie bv. Engeland, de VS en Zwitserland: STESENS, G., o.c., 544-546.

³⁷ Zie het nieuwe lid toegevoegd aan artt. 165, 197 en 376 Sv. door respectievelijk artt. 13, 14 en 15 van de wet van 20 mei 1997.

³⁸ Voor een meer kritische visie t.a.v. de wet van 20 mei 1997 op dit punt, zie VERMEULEN, G., «Een gemiste kans? Over de nieuwe wet betreffende de internationale samenwerking inzake de tenuitvoerlegging van inbeslagnemingen en verbeurdverklaringen», *l.c.*, 400.

op interne wetgeving.⁴³ Dit brengt ook mee dat slechts toepassing kan gemaakt worden van de voorwaarden en weigeringsgronden uit de wet van 20 mei 1997, voor zover die ook een basis hebben in het toepasselijke verdrag. België kan de door haar aangegane internationaalrechtelijke engagementen immers niet beperken door een beroep op interne wetgeving. Voor wat de twee multilaterale verdragen betreft, zal dit geen probleem vormen. De wet is voor een groot deel gebaseerd op het Europese witwasverdrag en het Verdrag van Wenen (art. 7, §15, (d)) maakt expliciet voorbehoud voor de toepassing van het nationale rechtshulprecht. Problemen kunnen enkel ontstaan indien België later verdragen zou sluiten die minder «streng» zijn dan de wet van 20 mei 1997. Het is echter weinig waarschijnlijk dat het parlement zijn instemming zou betuigen bij zo'n verdragen.

B. Algemene beginselen van samenwerking

Een eerste opvallend kenmerk van de wet van 20 mei 1997 is, dat ze de samenwerking beperkt tot die staten waarmee België een verdrag of overeenkomst heeft gesloten onder beding van wederkerigheid (art. 2). Daarmee wordt meteen uitgesloten dat België beslag zou leggen of een verbeurdverklaring zou ten uitvoer leggen op verzoek van een staat waarmee België te dien einde geen verdrag heeft gesloten. Nochtans vloeit zo'n vereiste geenszins voort uit het volkenrecht.⁴⁴ Dit vereiste kan in ongewenste situaties resulteren waarbij België zich geconfronteerd ziet met een buitenlands rechtshulpverzoek tot beslag van zich in België bevindende vermogensvoordelen die manifest uit misdrijven afkomstig zijn, maar niet op dit verzoek kan ingaan bij gebrek aan verdrag met de verzoekende staat. De mogelijkheid dat België daardoor voor onderdanen van bepaalde landen zelfs de reputatie krijgt van een «asiel» voor vermogensvoordelen van bedenkelijke origine, is niet volledig uit de lucht gegrepen. Het argument dat zo'n probleem steeds kan opgevangen worden door een verdrag te sluiten met de betrokken staat, gaat niet op, onder meer omdat daarvoor meestal langdurige onderhandelingen en instemmings- en ratificatieprocedures vereist zijn. De lange tijd die voorafgegaan is aan de inwerkingtreding, voor België, van de twee multilaterale verdragen terzake, het Verdrag van Wenen en het Europese witwasverdrag, is wat dat betreft illustratief. Misschien belangrijker nog is de vaststelling uit de praktijk dat de overheden van bepaalde staten *überhaupt* geen verdrag willen of kunnen sluiten.

Art. 3 van de wet van 20 mei 1997 bevat drie algemene weigeringsgronden die zowel voor verzoeken tot inbeslagname als voor verzoeken tot tenuitvoerlegging van verbeurdverklaringen kunnen worden ingeroepen. Welke zijn nu deze weigeringsgronden?

De eerste houdt verband met de «soevereiniteit, de veiligheid, de openbare orde of andere wezenlijke belangen van België» (art. 3, §1). Het gaat om een exceptie die ook in het Verdrag van Wenen (art. 7, §15, (b)) en in het Europese witwasverdrag (art. 18, §1, (b)) voorkomt. Er kan terloops op gewezen worden dat de openbare orde-clausule die hier ter

sprake komt, een andere functie heeft dan de openbare orde-exceptie die de rechter toelaat buitenlands bewijs uit te sluiten.⁴⁵ De hier besproken openbare orde-clausules laten integendeel toe de uitvoering van rechtshulp, d.w.z. het stellen van bepaalde procedurehandelingen op het nationale grondgebied, te weigeren. Gelet op het zeer vage karakter van deze begrippen, is het zeer moeilijk te voorspellen wanneer die kunnen ingeroepen worden om rechtshulp te weigeren. Wel kan gesteld worden dat deze exceptie niet zodanig mag worden toegepast dat ze elk rechtshulpverzoek dat ook maar enigszins aanleiding geeft tot strijdigheid met het Belgische recht, uitsluit.⁴⁶ Door haar vaag en onbepaald karakter, overlapt deze weigeringsgrond trouwens ook met een aantal voorwaarden die door de wet van 20 mei 1997 sowieso gesteld worden (bv. *non bis in idem* en het respect voor de rechten van de verdediging).

Art. 3, §1, 2° van de wet van 20 mei 1997 laat ook toe dat de medewerking geweigerd wordt indien «redelijke gronden bestaan om te geloven dat het verzoek is ingegeven door overwegingen tegenstrijdig met artikel 14 E.V.R.M.». ⁴⁷ Een analoge discriminatieclausule komt ook voor in de Uitleveringswet van 15 maart 1874 (art. 2bis) en in de wet van 23 mei 1990 over de overdracht van de wet van 23 mei 1990 inzake de overbrenging tussen Staten van de gevonniste personen (art. 2). Voor wat het Europese witwasverdrag betreft, kan deze exceptie steunen op art. 18, §1, (a) van het verdrag.

Een derde weigeringsgrond is de klassieke exceptie voor het politieke misdrijf. Deze exceptie komt, net zoals de exceptie voor het fiscaal misdrijf, voor in art. 18, §1, (d) van het Europese witwasverdrag. Art. 3, §10, van het Verdrag van Wenen daarentegen bepaalt dat voor de doeleinden van internationale samenwerking drughandel en het witwassen van opbrengsten van drughandel niet zullen beschouwd worden als fiscale of politieke misdrijven, niettegenstaande het respect voor de constitutionele beperkingen en de fundamentele rechtsbeginselen van de partijen. Voor drugmisdrijven zal België dus nooit de medewerking kunnen weigeren door het politiek karakter van het misdrijf in te roepen, althans voor zover het verzoek gebaseerd is op het Verdrag van Wenen. Art. 3, §3, van de wet van 20 mei 1997 maakt dan ook zelf expliciet voorbehoud voor afwijkende regelingen in verdragen. Dit verhindert echter niet dat België nog de medewerking zou kunnen weigeren, op basis van art. 3, §1, 2° van de wet van 20 mei 1997, indien de minister van Justitie, of de rechtbank van oordeel is dat het verzoek zelf politiek gemotiveerd is.⁴⁸

⁴⁵ Voor toepassingsvoorbeelden van het tweede type van orde-exceptie, zie: Cass., 19 februari 1985, *Arr. Cass.*, 1984-85, nr.370; Cass., 26 januari 1993, *R.D.P.*, 1993, 768; Cass., 12 oktober 1993, *Arr. Cass.*, 1993, nr.404 en Cass., 30 mei 1995, *R. Cass.*, 1996, 151 met noot TRAEST, Ph., «De internationalisering van het bewijsrecht: over telefoontap en de eisen die aan het in het buitenland verworven bewijs moeten gesteld worden», *R. Cass.*, 1996, 148-149. Over het onderscheid met de hier besproken openbare orde-exceptie, zie STESSENS, G., o.c., 569-570 en ook 465-466.

⁴⁶ Zie hierover STESSENS, G., o.c., 570-571.

⁴⁷ Zie hierover *Parl.St., Senaat*, 1996-97, nr. 393/3, p. 11-13.

⁴⁸ Zie ook in die zin: *Report of the United States Delegation to the United Nations Conference for the adoption of a Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*, weer-

⁴³ Zie het befaamde Ski-arrest: Cass., 27 mei 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 967.

⁴⁴ Zie hierover STESSENS, G., o.c., 529-530 en 543.

De Belgische wetgever heeft in elk geval blijk gegeven van een gezond inzicht in de behoeften van een hedendaagse internationale samenwerking in strafzaken door de exceptie voor politieke misdrijven wel en de exceptie voor fiscale misdrijven niet op te nemen in de wet van 20 mei 1997.⁴⁹ De exceptie voor politieke misdrijven heeft een rechtsbeschermende functie: ze biedt bescherming aan personen die een misdrijf hebben begaan dat een aanslag uitmaakt op de politieke instellingen van een land en bijgevolg verondersteld worden in dat land nog weinig kans te hebben op een eerlijk proces. Het zou verbazing wekken mocht een persoon niet kunnen uitgeleverd worden wegens een politiek misdrijf, maar mochten zijn goederen wel in beslag genomen en geconfisqueerd kunnen worden wegens hetzelfde politieke misdrijf.⁵⁰ De wetgever heeft niettemin de wens te kennen gegeven dat deze exceptie op beperkende wijze moet worden opgevat⁵¹, anders dan het geval is inzake uitlevering.⁵²

Hoewel de exceptie voor fiscale misdrijven terecht niet is opgenomen in de wet van 20 mei 1997, past het toch even te blijven stilstaan bij de weigeringsgrond die terzake voorkomt in art. 18, §1, (d) van het Europese witwasverdrag. Gelet op het volledige stilzwijgen van de parlementaire voorbereidingsstukken van de wet van 20 mei 1997 op dit punt, rijst de vraag of een individu zich eventueel in rechte nog kan beroepen op de weigeringsgrond uit het Europese witwasverdrag. Het antwoord op deze vraag moet ontkennend zijn: art. 18, §1, (d) van het Europese witwasverdrag is enkel een *facultatieve* weigeringsgrond. In verband met dit soort weigeringsgronden, is hiervoor reeds de stelling verdedigd dat ze niet door een rechter kunnen worden toegepast indien ze niet eerst door de wetgever in de interne normgeving zijn omgezet.⁵³

Opmerkelijk is dat deze drie algemene excepties in eerste orde door de minister van Justitie worden getoetst bij de beoordeling van de ontvankelijkheid. Deze bevoegdheidsattributie wordt in de parlementaire voorbereidingsstukken gerechtvaardigd door te verwijzen naar verzoeken die in een bijzondere politieke context worden ingediend.⁵⁴ Men zou inderdaad kunnen aanvoeren dat de uitvoerende macht beter geplaatst is dan de rechterlijke macht om te oordelen of

één van deze weigeringsgronden van toepassing is.⁵⁵ Aangezien de wetgever echter ook de rechtbank van eerste aanleg heeft opgedragen de toepasselijkheid van deze weigeringsgronden nog na te gaan (zie art. 7 van de wet van 20 mei 1997), dient ervan uitgegaan te worden dat de wetgever van oordeel was dat rechtbanken wel degelijk in staat zijn om over deze weigeringsgronden te oordelen. Zo dadelijk zal aangetoond worden dat dit inderdaad de juiste conclusie is. De vraag rijst dan waarom deze weigeringsgronden in eerste instantie door de minister van Justitie worden getoetst. Men zou proceseconomische gronden kunnen inroepen, in die zin dat het efficiënter is bij de ontvangst van het verzoek na te gaan of dit wel ontvankelijk is. Vraag is dan, waarom dit enkel bepaald is voor deze weigeringsgronden - en niet voor andere weigeringsgronden - en ook enkel in deze wet. Inzake uitleveringen is het bijvoorbeeld anders voor wat betreft de exceptie voor het politiek delict, die door de K.I. wordt beoordeeld. De reden lijkt hierin te schuilen, dat de minister van Justitie zich aldus de mogelijkheid wil voorbehouden om op basis van politieke redenen samenwerking te weigeren. Dit kan uiteraard met minder moeite gebeuren op het ogenblik van de beoordeling van de ontvankelijkheid, dan op het einde van de procedure.

C. De regeling van de tenuitvoerlegging van buitenlandse verzoeken tot inbeslagneming

1° Inhoudelijke voorwaarden voor de tenuitvoerlegging van buitenlandse verzoeken tot inbeslagneming

Art. 9 van de wet van 20 mei 1997 omvat vier voorwaarden. Allereerst kan een verzoek tot inbeslagneming slechts worden tenuitvoergelegd voor zover het uitgaat van een rechterlijke overheid (art. 9, 1°). Verzoeken van andere overheden, bv. buitenlandse overheden die toezicht houden op financiële instellingen (zoals de Belgische Commissie voor het Bank- en Financiewezen), kunnen dus niet ingewilligd worden. De Belgische wetgever heeft daarmee een facultatieve weigeringsgrond uit het Europese witwasverdrag (art. 18, §3) omgezet in een verplichte voorwaarde. Daarbij wordt er blijkbaar impliciet van uitgegaan dat een rechterlijk verzoek meer waarborgen biedt dan een ander verzoek dat het beslag niet lichtzinnig wordt gevraagd (m.a.w. dat er een reële kans bestaat dat het later ook zal uitmonden in een verbeurdverklaring).⁵⁶

Art. 18, §3 van het Europese witwasverdrag omvat echter ook een tweede vereiste, nl. dat de aangezochte staat ook zelf in zo'n situatie voorlopige maatregelen zou kunnen nemen. Ook dit aspect is door de wet van 20 mei 1997 omgezet in een verplichte voorwaarde (art. 9, 4°).

De belangrijkste voorwaarde is ongetwijfeld de voorwaarde van dubbele incriminatie, d.w.z. het vereiste dat het feit waarop het verzoek betrekking heeft, zowel volgens het Belgische recht als volgens het recht van de verzoekende staat strafbaar is (art. 9, §2). Ook hier heeft de Belgische wetge-

gegeven in GILMORE, W.C. (ed.), *International Efforts To Combat Money Laundering*, Cambridge, Grotius Publications Limited, 1992, 107-108.

⁴⁹ Zie over de juistheid van deze keuze en de achtergrond bij beide excepties: STESSENS, G., o.c., 458-461.

⁵⁰ Zie reeds in deze zin: VAN HECKE, G., «Confiscation, expropriation and the conflict of laws», *The International Law Quarterly*, 1951, weergegeven in *Miscellanea Georges Van Hecke*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 242.

⁵¹ Memorie van Toelichting, *Parl.St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/1, p. 5. Zie echter de uitspraak van de minister van Justitie tijdens de bespreking in de Senaat, die in de tegengestelde richting lijkt te gaan: *Parl.St., Senaat*, 1996-97, nr. 393/3, p. 13.

⁵² In het uitleveringsrecht wordt aan het begrip politiek misdrijf immers een veel ruimere betekenis gegeven dan in het interne recht: VAN DEN WIJNGAERT, C., *The political offence exception to extradition. The delicate problem of balancing the rights of the individual and the international public order*, Kluwer, Deventer, 1980, 98-100.

⁵³ Zie *supra*, sub IV, A.

⁵⁴ *Parl.St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/1, p. 4-5.

⁵⁵ THOMAS, F., «De wet van 20 mei 1997 betreffende de internationale samenwerking inzake de tenuitvoerlegging van inbeslagnemingen en verbeurdverklaringen: een verdere doorbraak van de primaire rechtshulp in strafzaken», *l.c.*, 572-573.

⁵⁶ Zie hierover STESSENS, G., o.c., 536-537.

ver een facultatieve weigeringsgrond uit het Europese witwasverdrag (art. 18, §1, (f)) omgezet in een verplichte voorwaarde. Deze optie valt te betreuren. De voorwaarde van dubbele incriminatie heeft in het kader van de internationale samenwerking in strafzaken veelal geen rechtsbeschermende functie, maar is een uiting van juridisch chauvinisme, krachtens hetwelk enkel kan samengewerkt worden indien het betrokken misdrijf ook gekend is in de aangezochte staat.⁵⁷

Art. 18, §1, (f) van het Europese witwasverdrag vermeldt het niet vervuld-zijn van de voorwaarde van dubbele incriminatie als facultatieve weigeringsgrond, maar vermeldt niet, evenmin als de Belgische wet⁵⁸, of deze voorwaarde *in abstracto* dan wel *in concreto* moet vervuld zijn. Voor dubbele incriminatie *in abstracto* is het in beginsel voldoende dat de gedraging waarvoor rechtshulp gevraagd wordt in beide landen strafbaar is, terwijl dubbele incriminatie *in concreto* daarentegen vereist dat de gedragingen niet enkel onder een strafbaarstelling vallen volgens het recht van de aangezochte staat, maar ook daadwerkelijk kunnen bestraft worden op basis van het recht van de aangezochte staat, rekening houdende o.a. met eventuele schuldsluitingsgronden en rechtvaardigingsgronden.⁵⁹ Volgens het Verklarend Rapport bij het Europese witwasverdrag moet de voorwaarde van dubbele incriminatie voor bijstand inzake opsporingen slechts *in abstracto* vervuld zijn, in tegenstelling tot de bijstand inzake de confiscatie waar de voorwaarde *in concreto* moet toegepast worden.⁶⁰ Hoewel dit jammer genoeg niet uit de wettekst als dusdanig blijkt, volgt uit de Memorie van Toelichting dat de Belgische rechter de voorwaarde *in concreto* zal moeten toepassen.⁶¹

De wet bevat ten slotte een vierde, negatieve voorwaarde: krachtens art. 9, 3° mag de persoon op wie het verzoek betrekking heeft, nog niet in België gevonnisd zijn. Hoewel het op zichzelf zonder meer een positieve zaak is dat de Belgische wetgever hier in een dwingende *non bis in idem*-bescherming heeft voorzien (in art. 18, §1, (e) van het Europese witwasverdrag gaat het slechts om een facultatieve weigeringsgrond), valt toch te betreuren dat de geboden bescherming maar zeer gedeeltelijk is. Anders dan in buitenlandse rechtshulpwetgevingen soms het geval is (zie bv. art.

5 van de Zwitserse rechtshulpwet)⁶², omvat de wet van 20 mei 1997 geen *non bis in idem*-bepaling voor de hypothese waarin de betrokkene reeds veroordeeld is in een derde staat (d.w.z. een andere staat dan de verzoekende of aangezochte). Verder kan opgemerkt worden dat het slechts gaat om bescherming tegen vonnissen. Indien tegen de betrokken persoon een procedure zou lopen die nog niet is uitgemond in een eindvonnis, laat art. 3, §2, van de wet enkel toe dat de beslissing over de tenuitvoerlegging van gevraagde rechtshulpmaatregelen die opsporingen of vervolgingen in België kunnen storen, wordt uitgesteld.

2° Procedure voor de tenuitvoerlegging van buitenlandse verzoeken tot inbeslagneming

Tot zover de materiële voorwaarden voor de tenuitvoerlegging van verzoeken tot inbeslagnemingen. Vooraleer over te gaan tot de bespreking van de exequatur-procedure, past een terminologische opmerking, die echter verder gaat dan een bedenking over semantiek. Het is verwonderlijk dat de wet van 20 mei 1997 het heeft over de «tenuitvoerlegging» van buitenlandse verzoeken tot inbeslagneming. Voorlopige bewarende maatregelen in strafzaken dienen immers, zoals hierboven is opgemerkt voor het nationaal Belgisch beslag, genomen te worden zonder de beslagene vooraf op de hoogte te stellen. Hoewel voorlopige maatregelen in beginsel ook via een exequatur-procedure kunnen tenuitvoergelegd worden, verdient het veelal toch de voorkeur dat deze maatregelen genomen worden door de aangezochte staat i.p.v. dat deze de voorlopige maatregelen van de verzoekende staat tenuitvoerlegt. De aangezochte partij is immers het beste op de hoogte van de exacte toestand van de kwestieuze goederen, vragen van eigendom etc. Zo'n optie ligt overigens ook aan de basis van de twee multilaterale verdragen terzake.⁶³

Niettemin heeft de Belgische wetgever dus voor een exequatur-procedure gekozen, waarbij hij zich duidelijk heeft laten inspireren door de reeds bestaande procedure van art. 11 van de Uitleveringswet van 15 maart 1874. Deze bepaling vereist voor de tenuitvoerlegging van rogatoire commissies die ertoe strekken huiszoekingen of inbeslagnemingen uit te voeren, het exequatur van de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg van de plaats waar deze moeten worden uitgevoerd.⁶⁴

Krachtens art. 10 van de wet van 20 mei 1997 moet de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg van de plaats waar de in beslag te nemen goederen zich bevinden, «de voorlopige maatregel of de inbeslagneming uitvoerbaar» verklaren, na de voorwaarden evenals de algemene weigeringsgronden gecontroleerd te hebben. Door de gebruikte terminologie rijst de vraag of de raadkamer, behalve de inbeslagneming, ook andere voorlopige maatregelen die niet gekend zijn in het Belgische recht, kan uitvoerbaar verklaren. Gelet op het *locus regit actum*-beginsel dat het Belgische recht beheerst⁶⁵ en het feit dat nergens uit de parlementaire voor-

⁵⁷ Deze redenering wordt op meer uitgebreide wijze en met meer argumenten uiteengezet in STESSENS, G., o.c., 451-458.

⁵⁸ Deze lacune is terecht onder vuur genomen door THOMAS, F., «De wet van 20 mei 1997 betreffende de internationale samenwerking inzake de tenuitvoerlegging van inbeslagnemingen en verbeurdverklaringen: een verdere doorbraak van de primaire rechtshulp in strafzaken», l.c., 573.

⁵⁹ Zie meer gedetailleerd over de beoordeling *in concreto/in abstracto*: GAFNER D'AUMERIES, S., *Le principe de la double incrimination. En particulier dans les rapports d'entraide judiciaire internationale en matière pénale entre la Suisse et les Etats-Unis*, Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1992, 35-38.

⁶⁰ *Explanatory Report with the Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime*, Straatsburg, Raad van Europa, 1991, 37-38.

⁶¹ De Memorie van Toelichting stelt dat «de rechter zijn beoordeling niet zal moeten beperken tot het nagaan of er in het Belgisch recht een overeenstemmende juridische kwalificatie bestaat»: *Parl.St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/1, p. 6.

⁶² *Loi fédérale sur l'entraide internationale en matière pénale*, wet van 20 maart 1981, in werking sedert 1 januari 1983.

⁶³ Zie STESSENS, G., o.c., 527-531.

⁶⁴ VANDERMEERSCH, D., l.c., 698.

⁶⁵ Cass., 26 september 1966, *Pas.*, 1967, I, 89. Zie verder STESSENS, G., o.c., 461-472.

bereidingsstukken blijkt dat hiervan moet afgeweken worden, lijkt het antwoord op deze vraag ontkennend te moeten zijn.

De raadkamer beschikt over een termijn van vijf dagen, nadat het verzoek bij haar is ingediend. De wet voorziet ook in een spoedprocedure, waarvan men kan verwachten dat ze in de praktijk het *plerumque fit* zal worden. In dat geval neemt de territoriaal bevoegde onderzoeksrechter de goederen in beslag of beveelt hij het bewarend beslag t.a.v. onroerende goederen. Deze inbeslagneming moet dan binnen vijf dagen bevestigd worden door de raadkamer, bij gebreke waarvan de voorlopige maatregelen niet gehandhaafd worden (art. 11 van de wet).⁶⁶ Er is in geen appelrecht voorzien. Evenmin als in een nationale procedure, is een recht om de opheffing van het beslag te vragen gestipuleerd. Het gaat om een eenzijdige, niet-contradictoire procedure, waarbij de betrokkene niet gehoord wordt.

Gelet op het feit dat ook in het kader van een louter interne procedure het nog steeds niet mogelijk is een beslag te leggen op legale goederen, is deze vorm van beslag ook niet mogelijk in het kader van de tenuitvoerlegging van een buitenlands verzoek tot inbeslagneming. Dit is des te opmerkelijker, nu de wet van 20 mei 1997 het wel mogelijk maakt een buitenlandse waardeconfiscatie in België ten uitvoer te leggen. Voor wat de praktische haalbaarheid van deze mogelijkheid betreft, kunnen de twijfels herhaald worden die hierboven geuit werden t.a.v. de mogelijkheid van verbeurdverklaring van een equivalent bedrag.

D. De tenuitvoerlegging van buitenlandse beslissingen tot verbeurdverklaring

1° Inhoudelijke voorwaarden voor de tenuitvoerlegging van buitenlandse beslissingen tot verbeurdverklaring

Ook hier voorziet de wet van 20 mei 1997 in een aantal voorwaarden, die veelal bestaan in de uitwerking van weigeringsgronden die reeds in het Europese witwasverdrag, en voor een deel ook, in het Verdrag van Wenen voorkwamen. Terwijl sommige van deze voorwaarden de rechtsbescherming van de betrokken individuen op het oog hebben, zijn andere eerder uiting van een juridisch chauvinisme of van achterhaalde soevereiniteitsopvattingen.

Met het oog op een effectieve rechtsbescherming beperkt de wet de tenuitvoerlegging van buitenlandse beslissingen tot verbeurdverklaring, tot uitspraken van *gerechtelijke* overheden. Daarenboven is vereist dat het gaat om een beslissing gegrond op een vonnis van veroordeling van de betrokken persoon (art. 4, 1°). De wetgever wenste aldus zgn. *in rem*-procedures volledig uit te sluiten. Het gaat daarbij om een - in onze ogen erg vreemd aandoende - procedure, die met name bij de Amerikaanse wetgever erg populair is, en toelaat een goed verbeurd te verklaren in een procedure gericht tegen het goed zelf i.p.v. tegen de eigenaar of bezitter.⁶⁷ Hoewel uiteraard vragen rijzen bij de rechtsbescher-

ming voor de (beweerde) eigenaars van de verbeurdverklaarde goederen in het kader van *in rem*-procedures, komt het toch voor dat de tenuitvoerlegging van zo'n verbeurdverklaringen niet absoluut had moeten worden uitgesloten. Gelet op de onmogelijkheid in de Verenigde Staten iemand bij verstek te veroordelen, vormen *in rem*-procedures voor Amerikaanse overheden vaak de enige mogelijkheid om de confiscatie van criminele vermogensvoordelen uit te spreken, indien de verdachten zich in het buitenland bevinden.

Eventuele schendingen van de rechten van de verdediging of van de rechten van derden, kunnen daarenboven nog in overweging genomen worden via aparte verdrags- of wetsbepalingen. De bescherming van de rechten van de verdediging vormt één van de meeste heikele punten van internationale samenwerkingsprocedures in strafzaken, waarop hier slechts kort kan worden ingegaan.⁶⁸ In art. 4, 3° van de wet van 20 mei 1997 wordt uitdrukkelijk vereist dat het vonnis gewezen zou zijn met inachtneming van de rechten van de verdediging. In de Memorie van Toelichting wordt verwezen naar de minimumrechten van de verdediging, zoals neergelegd in art. 6 E.V.R.M..⁶⁹

De opstellers van de wet van 20 mei 1997 lijken daarmee katholieker te willen zijn dan de Paus, omdat *elke* schending van art. 6 E.V.R.M. in de geest van de wet moet leiden tot een weigering van tenuitvoerlegging. Hiermee gaat de Belgische wetgever verder dan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, dat in *Drozdz en Janousek*⁷⁰ en ook in *Soering*⁷¹ de aansprakelijkheid van de tenuitvoerleggende staat wegens schendingen van art. 6 E.V.R.M. leek te beperken tot *flagrante schendingen*. Door deze wetsbepaling wordt meteen ook impliciet het vertrouwensbeginsel terzijde geschoven, dat normalerwijze heerst tussen staten die samenwerken in strafzaken. De rechter moet immers niet enkel de samenwerking weigeren bij *kennelijke* schendingen van art. 6 E.V.R.M., maar bij elke schending. In welke mate de Belgische exequatur-rechter daarbij een onderzoek moet voeren naar mogelijke schendingen van art. 6 E.V.R.M. in de procedure in de verzoekende staat, blijkt niet uit de wet.

Bovendien contrasteert deze orthodoxe houding inzake art. 6 E.V.R.M. met het stilzwijgen van de wet over mogelijke schendingen van andere mensenrechten (bv. art. 8 E.V.R.M.). Deze maken in de geest van de wet van 20 mei 1997 niet het voorwerp uit van een verplichte rechterlijke toetsing en kunnen krachtens de wet enkel aanleiding geven tot een weigering van medewerking indien de minister van Justitie van oordeel is dat de Belgische openbare orde

⁶⁸ Zie meer uitgebreid STESENS, G., *o.c.*, 568-576.

⁶⁹ *Parl.St., Kamer*, 1995-96, 427/1, nr. 7.

⁷⁰ E.H.R.M., 26 juni 1992, *Drozdz en Janousek v. Frankrijk en Spanje*, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, vol.240. Zie ook STESENS, G., *o.c.*, 572-574 en TRECHSEL, S., «The role of international organs controlling human rights in the field of international co-operation», in *Principles and procedures for a new transnational criminal law*, ESER, A. en LAGODNY, O. (ed.), Freiburg-i-Br., Max Planck Institut, 1992, 658-659.

⁷¹ E.H.R.M., 7 juli 1989, *Soering v. V.K.*, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, vol.161 en over deze zaak VAN DEN WYNGAERT, C., «Is uitlevering naar een staat waar de opgeëiste persoon de doodstraf riskeert nog langer verenigbaar met het E.V.R.M.? Beschouwingen naar aanleiding van het arrest Soering van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens», *R.W.*, 1989-90, 761-770.

⁶⁶ Binnen de «gewone» procedure zijn aan het overschrijden van de termijn daarentegen geen gevolgen verbonden: VANDERMEERSCH, D., *l.c.*, 698.

⁶⁷ Over dit soort van procedures, zie STESENS, G., *o.c.*, met name 51-54 en 79-83.

dreigt geschonden te worden. Eventueel kan de exequatur-rechter de tenuitvoerlegging van een strafvonnis ook weigeren op basis van de directe werking van het E.V.R.M., indien hij een flagrante schending van mensenrechten vaststelt.

Voor wat de *non bis in idem*-bescherming (art. 4, 4°) betreft, kan verwezen worden naar de eerder gemaakte bedenkingen n.a.v. verzoeken tot inbeslagneming.

Vanzelfsprekend is samenwerking enkel mogelijk wanneer zowel het vonnis als de beslissingen tot verbeurdverklaring definitief en uitvoerbaar zijn (art. 4, 5°). Ook in een louter interne situatie kan een uitspraak in beginsel enkel worden ten uitvoer gelegd vanaf het ogenblik dat deze kracht van gewijsde heeft. Het is niet meer dan logisch dat deze vereiste wordt doorgetrokken naar het internationale vlak.⁷² Niet enkel uitspraken die nog niet uitvoerbaar zijn (bv. omdat de termijn waarbinnen beroep kan aangetekend worden, nog loopt) kunnen niet worden uitgevoerd; ook uitspraken die niet meer uitvoerbaar zijn, omdat het recht tot tenuitvoerlegging reeds verjaard is volgens het recht van de verzoekende staat, komen niet in aanmerking. Daarenboven komen ook verbeurdverklaringen waarvan het recht tot tenuitvoerlegging reeds verjaard is naar Belgisch recht, niet voor tenuitvoerlegging in België in aanmerking (art. 4, 7° Sw.).

In de praktijk kunnen vooral problemen rijzen t.a.v. uitspraken bij verstek. Deze maken het voorwerp uit van een specifieke weigeringsgrond in het Europese witwasverdrag, die toelaat van samenwerking af te zien indien: «het verzoek betrekking heeft op een beslissing tot confiscatie die is gegeven bij afwezigheid van de persoon tegen wie de beslissing is gericht en de door de verzoekende Partij ingestelde procedure die tot deze beslissing heeft geleid, naar het oordeel van de aangezochte Partij, niet in voldoende mate de erkende minimumverdedigingsrechten heeft geëerbiedigd welke aan een ieder die wordt verdacht van een strafbaar feit geacht worden toe te komen (art. 18, §4, (f)).»

Ook in eerdere rechtshulpverdragen zijn reeds tekenen te ontwaren van enige aarzeling van staten om mede te werken aan de tenuitvoerlegging van verstekveroordelingen.⁷³ Deze huivering is duidelijk ingegeven door de vrees dat de rechten van de verdediging niet gerespecteerd zouden zijn. Hoewel art. 6, §1, E.V.R.M. zich alsdusdanig niet verzet tegen verstekprocedures - die onder bepaalde omstandigheden noodzakelijk zijn - rechtvaardigt dit geenszins een volledig verlies van het recht deel te nemen aan de terechtzitting.⁷⁴

⁷² Zie over deze voorwaarde in het algemeen bij de tenuitvoerlegging van buitenlandse strafvonnissen: PARIDAENS, D.J.M.W., *De overdracht van tenuitvoerlegging van strafvonnissen*, Ijsselstein, Drukkerij Casparie, 1994, 195-203.

⁷³ Zie STESSENS, G., o.c., 554-556. Zie ook de *Resolution on the criteria governing proceedings held in the absence of the accused*, aangenomen door het Comité van ministers op 21 mei 1975; weergegeven bij MÜLLER-RAPPARD, E. en BASSIOUNI, M.C. (ed.), *European Inter-State Co-operation in Criminal Matters. The Council of Europe's Legal Instruments*, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1993, 429.

⁷⁴ Zie in die zin E.H.R.M., 12 februari 1985, Colozza v. Italië, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, vol. 89. Zie ook E.H.R.M., 23 november 1993, Poitrimol v. Frankrijk, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, vol. 277-A; E.H.R.M., 22 september 1994, Lala v. Nederland, *Publ. E.C.H.R.*,

Terecht hebben de opstellers van het Europese witwasverdrag ervoor gekozen samenwerking niet volledig uit te sluiten voor verstekvonnissen, maar slechts indien de minimumverdedigingsrechten niet werden gerespecteerd. Deze verdragsrechtelijke, facultatieve weigeringsgrond wordt verder nog getemperd door art. 18, §5, Europese witwasverdrag dat bepaalt dat een beslissing *niet* als een verstekbeslissing wordt beschouwd, indien ze bevestigd is na verzet door de betrokken persoon of indien ze het resultaat is van een beroep dat door de betrokkene zelf wordt ingesteld.⁷⁵ Het Europese witwasverdrag vraagt de partijen ook de volgende factoren in overweging te nemen bij het nagaan of de minimumrechten van de verdediging zijn gerespecteerd: (i) de betrokkene heeft opzettelijk getracht zich aan het gerecht te onttrekken, (ii) de betrokkene heeft geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid rechtsmiddelen aan te wenden tegen de verstekbeslissing, of (iii) de betrokkene die regelmatig was gedagvaard, heeft verkozen niet te verschijnen, noch om uitsstel verzocht (art. 18, §6).⁷⁶

Deze genuanceerde verdragsregeling is helaas niet overgenomen in de Belgische wet van 20 mei 1997 en kan geleet op haar facultatief karakter geen directe werking hebben. Blijkens de Memorie van Toelichting⁷⁷ heeft art. 4, 3° van de wet weliswaar tot doel art. 18, §4, (f) van het Europese witwasverdrag om te zetten, maar deze bepaling heeft een veel ruimere strekking, doordat ze vereist dat het vonnis van veroordeling is gewezen met respect voor de rechten van de verdediging.⁷⁸ Hoewel het in de Belgische wet niet om een facultatieve maar om een verplichte weigeringsgrond gaat, stelt de Memorie van Toelichting toch dat de bepaling «de mogelijkheid» biedt medewerking te weigeren indien de veroordeling bij verstek is gewezen, wat dan weer op een beoordelingsvrijheid lijkt te wijzen bij samenwerking inzake verstekvonnissen.⁷⁹ Deze oplossing zou ongetwijfeld te verkiezen zijn, zodat Belgische rechtbanken conform art. 18, §6, van het Europese witwasverdrag kunnen nagaan of de veroordeelde zelf «schuld» heeft aan het feit dat hij bij verstek veroordeeld is. Het is echter verre van zeker of dit ook de bedoeling was van de Belgische wetgever. Door de weigeringsgrond voor verstekvonnissen onder te brengen bij de veel ruimere voorwaarde dat het veroordelend vonnis met inachtneming van de rechten van de verdediging is gewe-

Serie A, vol. 297-A en E.H.R.M., 22 september 1994, Pelladoah v. Nederland, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, vol. 297-B.

⁷⁵ Deze bepaling is - hoewel dit niet wordt vermeld in het *Explanatory Report with the Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime* - blijkbaar geïnspireerd door art. 25, §3, van het Europese verdrag inzake de internationale geldigheid van strafvonnissen.

⁷⁶ Daarbij moet wel opgemerkt worden dat het Europese witwasverdrag niet in een regeling voorziet om bij verstek gevonnisde personen op de hoogte te stellen van een verzoek tot tenuitvoerlegging en hen de mogelijkheid wordt geboden verzet aan te tekenen in de verzoekende of in de aangezochte staat. Dit kan echter eventueel via een omweg worden opgevangen: STESSENS, G., o.c., 556.

⁷⁷ *Parl.St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/1, p. 6-7.

⁷⁸ Het waarborgen van de minimumrechten van de verdediging gebeurt door een andere verdragsbepaling (art. 18, §1(a) van het Europees witwasverdrag).

⁷⁹ *Parl.St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/1, p. 7.

zen, heeft de Belgische wetgever de zaken nodeloos ingewikkeld gemaakt.

Zoals gesteld, bevat de wet van 20 mei 1997 ook een aantal bepalingen die niet zozeer een rechtsbeschermend oogmerk hebben, maar eerder uitingen zijn van juridisch chauvinisme. In de eerste plaats kunnen we hier de voorwaarde van dubbele incriminatie (art. 4, 2°) vermelden, die reeds in het kader van verzoeken tot tenuitvoerlegging van inbeslagnemingen besproken werd.

Ook de voorwaarde van art. 4, 7° van de wet van 20 mei 1997 is bij nader inzien een staaltje van juridisch chauvinisme. Deze bepaling vereist dat het moet gaan om «zaken [...] die gediend hebben of bestemd waren voor het plegen van een misdrijf, in de zin van art. 42, 1°, Sw., of die uit het misdrijf voortkomen, in de zin van art. 42, 2°, Sw., of vermogensvoordelen die rechtstreeks uit het misdrijf verkregen zijn of goederen en waarden die in de plaats van het misdrijf zijn gesteld of inkomsten uit de belegde voordelen, in de zin van art. 42, 3°, Sw.». Wat hier m.a.w. vereist wordt, is dat de in het buitenland verbeurdverklarde goederen ook in België verbeurdverklaard hadden kunnen worden. Het betreft een toepassing van de weigeringsgrond van art. 18, §4, (b), van het Europese witwasverdrag - eerder dan van art. 18, §4, (a), zoals de Memorie van Toelichting stelt - die toelaat samenwerking te weigeren indien zulks in strijd zou komen met de internrechtelijke beginselen aangaande de vraag welke vermogensvoordelen als *productum sceleris* of welke goederen als *instrumentum sceleris* kunnen gekwalificeerd worden. Luidens de Memorie van Toelichting strekt deze voorwaarde er ook toe de tenuitvoerlegging in België te vermijden van buitenlandse confiscaties die naar Belgisch recht duidelijk overdreven zijn.⁸⁰ Deze verantwoording wekt verwondering, nu een internrechtelijke verbeurdverklaring op basis van art. 42 Belgisch Sw. niet beperkt wordt door enig proportionaliteitsbeginsel. Eventuele disproportionaliteit maakt overigens het voorwerp uit van een aparte, facultatieve weigeringsgrond in het Europese witwasverdrag (art. 18, §1, (c))⁸¹, die niet werd omgezet in de Belgische wet van 20 mei 1997.

Wanneer de tenuitvoerlegging wordt gevraagd van een verbeurdverklaring die slechts gedeeltelijk voldoet aan de voorwaarde van art. 4, 7° van de wet van 20 mei 1997, wordt de verbeurdverklaring voor dat deel ten uitvoer gelegd, waarvoor aan die voorwaarde wel is voldaan (art. 6. van de wet van 20 mei 1997).

De voorwaarde van art. 4, 7° van de wet van 20 mei 1997, wordt genuanceerd door art. 5 dat toelaat dat een buitenlandse waardeconfiscatie, d.w.z. «de verplichting een geldbedrag te betalen dat overeenkomt met de waarde van zaken bedoeld in art. 42, 3° Sw.», in België wordt ten uitvoer gelegd. Deze verplichting een buitenlandse waardeconfiscatie ten uitvoer te leggen, vloeit voort uit art. 7, §2, (a) van het Europese witwasverdrag dat alle verdragspartijen verplicht, uitsluitend ten behoeve van de internationale samenwerking, in beide confiscatiemodellen te voorzien, d.w.z. ob-

jectconfiscatie (verbeurdverklaring) en waardeconfiscatie (verbeurdverklaring van een equivalent bedrag).⁸²

Art. 5 van de wet beperkt deze mogelijkheid echter door twee voorwaarden. Het bedrag ten belope waarvan de tenuitvoerlegging wordt gevraagd, mag allereerst niet hoger zijn dan de geraamde geldwaarde van de vermogensvoordelen verkregen uit het misdrijf, geraamd overeenkomstig art. 43bis Sw.

De tweede voorwaarde is dat de te confisqueren vermogensvoordelen onvindbaar moeten zijn en de betrokkene geen goederen mag hebben op het grondgebied van de zoekende staat waarop de waardeconfiscatie kan worden tenuitvoergelegd. Om na te gaan of dit het geval is, zal de Belgische rechtbank moeten voortgaan op informatie van de buitenlandse overheid, zij het dat de veroordeelde in het kader van de exequatur-procedure deze informatie eventueel kan tegenspreken.⁸³ Deze voorwaarde is te streng en belemmert onnodig de internationale rechtshulp. Allereerst zou in de tekst van de bepaling zelf moeten verduidelijkt worden dat de vermogensvoordelen niet kunnen teruggevonden worden *in het vermogen van de veroordeelde*. Dit blijkt nu enkel uit de Memorie van Toelichting⁸⁴, maar zelfs dan is deze voorwaarde nog onnodig streng. Het kan goed voorkomen dat de criminele vermogensvoordelen wel kunnen teruggevonden worden in het vermogen van de veroordeelde, maar dat de tenuitvoerlegging van de confiscatie ervan niet mogelijk is, bv. omdat de vermogensvoordelen zich in een staat bevinden die gerechtelijke samenwerking weigert. In die situatie lijkt het niet meer dan logisch dat aan andere staten, waar zich andere, eventueel legaal verkregen vermogensvoordelen van de veroordeelde bevinden, gevraagd wordt om de confiscatie ten uitvoer te leggen. De tekst van art. 5, 2° maakt het nochtans onmogelijk voor België om in zo'n situatie zijn medewerking te verlenen. Het komt voor dat het volstaan had, indien de wet vereist zou hebben dat de criminele vermogensvoordelen niet kunnen teruggevonden worden op het Belgische grondgebied, in welk geval de waardeconfiscatie op buitenlands verzoek hetzelfde subsidiair karakter zou hebben als in een interne Belgische situatie (zie art. 43bis Sw.).

2° Procedure voor de tenuitvoerlegging van buitenlandse beslissingen tot verbeurdverklaring

De procedure voor de uitvoerbaarverklaring van buitenlandse beslissingen tot verbeurdverklaring verloopt via de rechtbank van eerste aanleg van de plaats waar de betrokken goederen gelegen zijn. Dit heeft tot gevolg dat, waar de goederen over verscheidene arrondissementen verspreid zijn,

⁸⁰ *Parl.St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/1, p. 7-8.

⁸¹ Zie daarover STESSENS, G., o.c., nrs. 1243-1245.

⁸² Zie ook *Explanatory Report with the Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime*, 29 en SCHUTTE, J., *Ter vergroting van de afpakkans, een inleiding op de ontwikkeling van de interstatelijke samenwerking gericht op het ontnemen van wederrechtelijk verkregen voordeel*, Arnhem, Gouda Quint, 1990, 30.

⁸³ *Parl.St., Senaat*, 1996-97, nr. 393/3, p. 16.

⁸⁴ *Parl.St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/1, p. 8.

er verschillende exequatur-procedures zullen moeten gevoerd worden.⁸⁵

Anders dan voor voorlopige maatregelen, betreft het hier een contradictoire procedure, waarin het openbaar ministerie en de veroordeelde persoon worden gehoord, deze laatste eventueel door zijn raadsman of via rogatoire commissie.⁸⁶ Te betreuen valt echter dat de wetgever niet in een mogelijkheid heeft voorzien derden te horen. Het komt dan ook voor dat het slachtoffer zich in het kader van een exequatur-procedure niet burgerlijke partij kan stellen en bijgevolg ook niet het «voordeel» kan hebben van een toewijzing van de verbeurdverklarde goederen, een mogelijkheid die op basis van art. 43bis Sw. in een interne procedure bestaat.⁸⁷ Dit zou immers een nieuw onderzoek van de feiten vergen, waartoe de exequatur-rechter niet bevoegd is; art. 7 bepaalt dit expliciet en geeft de rechtbank van eerste aanleg enkel de bevoegdheid te oordelen of voorwaarden van art. 4 vervuld zijn en de weigeringsgronden van art. 3 niet van toepassing zijn. Deze puur juridische opdracht van de rechtbank van eerste aanleg verklaart ook waarom partijen de mogelijkheid hebben tegen de beslissing van de rechtbank voorziening in cassatie in te stellen (art. 7), maar geen beroep kunnen aantekenen.⁸⁸

Niettegenstaande het feit dat elke bepaling m.b.t. de rechten van derden dus ontbreekt in de wet van 20 mei 1997, is België op basis van art. 22 van het Europese witwasverdrag wel verplicht de in de verzoekende staat gewezen beslissingen m.b.t. rechten van derden te erkennen.⁸⁹

In de fase van de tenuitvoerlegging kunnen het slachtoffer en ook andere derden nog altijd gebruik maken van de procedure van het K.B. van 9 augustus 1991.⁹⁰ Gelet op het feit dat een buitenlandse verbeurdverklaring overeenkomstig de procedure van art. 7 van de wet van 20 mei 1997 in België uitvoerbaar is gemaakt, wordt gelijkgesteld met een verbeurdverklaring uitgesproken krachtens artt. 42, 43 en 43bis Belgisch Sw. (art. 8), dient te worden aangenomen dat derden in dat geval hun rechten op dezelfde wijze kunnen doen gelden als bij een verbeurdverklaring uitgesproken door een Belgische rechter.

Normalerwijze vermeldt de buitenlandse beslissing die uitvoerbaar wordt verklaard, de goederen die verbeurdverklaard zijn. Wanneer echter toepassing wordt gemaakt van

de mogelijkheid om een waardeconfiscatie tenuitvoer te leggen of een verbeurdverklaring slechts gedeeltelijk uitvoerbaar te verklaren, vermeldt de rechtbank het geldbedrag, respectievelijk de zaken waarop de verbeurdverklaring betrekking heeft (art. 7).

V. CONCLUSIES

Met de wet van 20 mei 1997 heeft de Belgische wetgever, bijna zeven jaar nadat hij de verbeurdverklaring van vermogensvoordelen uit misdrijven had mogelijk gemaakt, uiteindelijk ook voorzien in de vereiste procedurele pendant (het beslag) en in de noodzakelijke wetsbepalingen om een internationale samenwerking mogelijk te maken. Het kan niet voldoende onderstreept worden hoe belangrijk deze innovaties wel zijn, nu de effectiviteit van de strijd tegen het witwassen in grote mate afhangt van een gestroomlijnde procedure, zowel op nationaal als, op internationaal vlak.

Hoewel de wet nog een aantal onvolkomenheden bevat, is ze onmiskenbaar toch een stap in de goede richting. Ze maakt het mogelijk dat België meewerkt aan buitenlandse verzoeken tot inbeslagname en tenuitvoerlegging van buitenlandse verbeurdverklaringen. Deze passieve rechtshulpwetgeving vormt ongetwijfeld een noodzakelijke voorwaarde, wil België op lange termijn kunnen rekenen op de medewerking van vreemde staten inzake beslag op verzoek van Belgische overheden en de tenuitvoerlegging van in België uitgesproken verbeurdverklaringen.

Wat dat betreft valt één lacune in de Belgische wet in het bijzonder te betreuen. Een belangrijke factor die zo'n internationale samenwerking kan vergemakkelijken, is de internationale verdeling van geconfisqueerde goederen (*asset sharing*). Deze vooral onder Amerikaanse impuls ontwikkelde praktijk bestaat erin dat staten die samenwerken in het kader van internationale onderzoeken naar de financiële opbrengsten van bepaalde misdaden, uiteindelijk ook delen in de «opbrengst» van het onderzoek, nl. de geconfisqueerde goederen. Zonder internationale afspraken terzake, wordt de bestemming van geconfisqueerde vermogensvoordelen geregeld door het recht van de staat die de confiscatie ten uitvoer legt (op basis van de wet van 20 mei 1997: België). Dit houdt haast steeds in dat de geconfisqueerde goederen eigendom worden van de tenuitvoerleggende staat, net zoals het geval is voor puur interne verbeurdverklaringen (cfr. art. 8 van de wet van 20 mei 1997). Ook het Verdrag van Wenen (art. 5, §5, (a)) en het Europese witwasverdrag (art. 15) huldigen dit principe.⁹¹ Het valt te verwachten dat nu de Belgische wetgever niet in een wettelijke basis heeft voorzien voor zgn. *asset sharing*-overeenkomsten, dit in de toekomst aanleiding kan geven tot spanningen in de rechtshulpverhoudingen met vreemde staten.

Guy STESSENS
Universiteit Antwerpen (UIA)

⁸⁵ D. VANDERMEERSCH (*l.c.*, 696, voetnoot 24) stelt daarom een centralisatie van de procedure voor.

⁸⁶ Over de verschillende mogelijkheden om een veroordeelde persoon te horen, zie VANDERMEERSCH, D., *l.c.*, 697.

⁸⁷ STESSENS, G., *o.c.*, 587. Zie anders: VANDERMEERSCH, D., *l.c.*, 697.

⁸⁸ *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 427/3, p. 9. Zie ook de kritiek van VANDERMEERSCH, D., *l.c.*, 697.

⁸⁹ Deze bepaling moet worden beschouwd als *self-sufficient*: STESSENS, G., *o.c.*, 583-584.

⁹⁰ B.S., 17 oktober 1991. Zie over deze procedure: STESSENS, G., *o.c.*, 88-90.

⁹¹ Tegelijkertijd onderstrepen ze echter de mogelijkheid van dit principe af te wijken via bi- of multilaterale verdragen die voorzien in internationale verdeling van geconfisqueerde goederen tussen de samenwerkende staten. Zie hierover verder STESSENS, G., *o.c.*, 588-593.

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

9 OKTOBER 1997

Voorzitter: de h. François

Rapporteurs: de hh. Martens en De Baets

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Gezinsbijslag – Werknemers – Weeskind van wie de overlevende ouder een nieuw huishouden vormt – Economische situatie

Artikel 56bis, § 2, van de samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet, doordat het op dezelfde manier twee categorieën van weeskinderen behandelt van wie de overlevende ouder in het huwelijk treedt of een huishouden vormt: enerzijds, het kind dat door die gebeurtenis in een economische situatie wordt geplaatst die vergelijkbaar is met de situatie waarin het kind verkeerde vooraleer het wees werd; anderzijds, het kind van wie de economische situatie door die gebeurtenis niet wordt gewijzigd.

Arrest nr. 56/97

(...)

B.1. De door het Arbeidshof te Brussel gestelde prejudiciële vraag is als volgt geformuleerd:

«Schendt artikel 56bis, § 2, van de samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders, in zijn tekst die op onderhavig geschil van toepassing is, de vroegere artikelen 6 en 6bis van de Grondwet (thans 10 en 11 van de gecoördineerde Grondwet) doordat het weeskind dat verhoogde gezinsbijslag geniet wegens het overlijden van een van zijn beide ouders zich niet noodzakelijkerwijze, wanneer de overlevende ouder in het huwelijk treedt of een huishouden vormt, in een situatie zal bevinden die vergelijkbaar is met de situatie die het kende vóór het wees werd?»

B.2. In zijn beschikking van ingereedheidbrenging van 9 juli 1997 heeft het Arbitragehof de vraag als volgt geherformuleerd:

«Schendt artikel 56bis, § 2, van de samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders de artikelen 10 en 11 van de Grondwet doordat het op dezelfde manier twee categorieën van weeskinderen behandelt van wie de overlevende ouder in het huwelijk treedt of een huishouden vormt: enerzijds, het kind dat door die gebeurtenis in een economische situatie wordt geplaatst die vergelijkbaar is met de situatie waarin het verkeerde vooraleer het wees werd; anderzijds, het kind van wie de economische situatie door die gebeurtenis niet wordt gewijzigd?»

B.3. Het staat niet aan het Hof na te gaan of een stelsel van sociale zekerheid al dan niet rechtvaardig is, behoudens indien de wetgever vergelijkbare categorieën van personen op een discriminerende manier heeft behandeld. Het Hof vermag dus niet na te gaan of een stelsel dat rekening zou houden met de inkomsten van de rechthebbenden rechtvaardiger zou zijn dan het verzekeringsstelsel dat door de wetgever is aangenomen en dat een gelijk bedrag toekent

aan elke rechthebbende die de wettelijk bepaalde voorwaarden vervult om er het genot van te hebben.

B.4. De kinderen van beide categorieën zijn vergelijkbaar, doordat zowel de enen als de anderen zich in de situatie van wees bevinden van wie de overlevende ouder een nieuw huishouden vormt.

B.5. De identieke behandeling berust op een objectief criterium: zowel voor de enen als voor de anderen wordt op dezelfde manier de gezinssituatie van hun overlevende ouder gewijzigd.

B.6. De maatregel is adequaat ten aanzien van het nagestreefde doel en is er niet onevenredig mee: aangezien de bijdragen worden verhoogd als gevolg van het overlijden van één van de ouders, ongeacht de economische situatie waarin het overlijden de minderjarige wees plaatst, is het niet onredelijk die verhoging in te trekken, indien de overlevende ouder een nieuw huishouden vormt, zonder rekening te houden met de economische gevolgen van die gebeurtenis.

B.7. Het is juist dat het kind van wie, zoals te dezen, de moeder een huishouden vormt met een man zonder inkomsten, zich feitelijk in een andere situatie bevindt dan het kind van wie de moeder het bestaan deelt van een man die bijdraagt in de uitgaven van het huishouden. Beiden worden nochtans op dezelfde manier behandeld, omdat zij de verhoogde bijdrage voor wezen verliezen.

Die behandeling is evenwel niet verschillend van die welke, zonder rekening te houden met de economische situatie van de betrokkenen, van toepassing is op alle rechthebbenden op gezinsbijslag die dat recht verkrijgen of verliezen, of die het recht op een verhoogd bedrag verkrijgen of verliezen.

B.8. De vraag dient ontkennend te worden beantwoord.
(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 17 DECEMBER 1996

Voorzitter: de h. D'Haenens (rapporteur)

Openbaar ministerie: de h. Dubrulle

Advocaat: mr. Schutijzer

Voorlopige hechtenis – Vertegenwoordiging

Art. 185, § 2, Sv. betreft slechts de vertegenwoordiging van de beklaagde voor de correctionele rechtbank en voor het hof van beroep en is niet van toepassing op de vertegenwoordiging van de verdachte voor de onderzoeksgerechten die uitspraak doen over de voorlopige hechtenis.

Uit de artt. 23, 2°, en 32 van de wet op de voorlopige hechtenis volgt dat de aanwezigheid van de verdachte op de terechtzitting van de onderzoeksgerechten die uitspraak doen over zijn voorlopige hechtenis, in de regel vereist is en dat hij alleen door zijn advocaat wordt vertegenwoordigd indien hij in de onmogelijkheid verkeert op de terechtzitting te verschijnen.

C.

De Post t/ H.

Gelet op het bestreden arrest, op 6 december 1996 gewezen door het Hof van Beroep te Gent, kamer van inbeschuldigingstelling;

...

Overwegende dat artikel 185, § 2, Wetboek van Strafvordering slechts de vertegenwoordiging van de beklaagde voor de correctionele rechtbank en voor het hof van beroep betreft en niet van toepassing is op de vertegenwoordiging van de verdachte voor de onderzoeksgerechten die uitspraak doen over de voorlopige hechtenis;

Overwegende dat uit de artikelen 23, 2°, en 32 van de wet op de voorlopige hechtenis volgt dat de aanwezigheid van de verdachte op de terechtzitting van de onderzoeksgerechten die uitspraak doen over zijn voorlopige hechtenis, in de regel vereist is en dat hij alleen door zijn advocaat wordt vertegenwoordigd «indien (hij) in de onmogelijkheid verkeert op de terechtzitting te verschijnen»;

Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan, meer bepaald uit stuk 93 van het strafdossier, blijkt dat eiser in de gevangenis een verklaring ondertekende waarin hij te kennen gaf dat hij niet wenste te verschijnen op 6 december 1996; dat het arrest constateert dat eiser niet is verschenen;

Overwegende dat eiser niet aanvoert dat hij in de onmogelijkheid heeft verkeerd om ter terechtzitting van de kamer van inbeschuldigingstelling te verschijnen;

Dat hij, door niet ter terechtzitting te verschijnen, geen gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om op regelmatige wijze om uitstel van de behandeling van de zaak te vragen;

...

NOOT – Zie ook Cass., 6 september 1976, *R.W.*, 1976-77, 2144, en de noot van A. Vandeplas, Cass., 26 september 1979, *R.W.*, 1979-80, 2243 en de noot.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 9 JUNI 1997

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Verheyden

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaat: mr. De Bruyn

Ambtenarenrecht – Bezoldiging – Vergoedingen en toelagen van alle aard – Toekenning – Ambtsonderbreking – Duur – Berekening

De toelage die aan het personeel van de ministeries kan worden toegekend voor het verrichten van prestaties welke niet als normaal kunnen worden beschouwd, is in geval van onderbreking van de ambtsuitoefening alleen verschuldigd als die onderbreking niet langer duurt dan dertig werkdagen en voor de ambtenaar geen verlies van zijn recht op wedde meebrengt.

De onderbreking komt in aanmerking wanneer het om een en dezelfde reden van onderbreking gaat, en zij niet beperkt is tot alleen de doorlopende onderbreking van de ambtsuitoefening.

Gelet op het bestreden arrest, op 15 december 1995 door het Arbeidshof te Luik gewezen;

Over het middel: schending van artikel 5 van het K.B. van 26 maart 1965 houdende de algemene regeling van de vergoedingen en toelagen van alle aard toegekend aan het personeel der ministeries,

(...)

Overwegende dat ingevolge art. 5 van het K.B. van 26 maart 1965 houdende de algemene regeling van de vergoedingen en toelagen van alle aard toegekend aan het personeel der ministeries, in geval van onderbreking van de ambtsuitoefening, de toelage die, krachtens art. 4 van dat besluit, kan worden toegekend voor het verrichten van prestaties welke niet als normaal kunnen worden beschouwd, alleen verschuldigd is als die onderbreking niet langer duurt dan dertig werkdagen en voor de ambtenaar geen verlies van zijn recht op wedde meebrengt.

Overwegende dat het arrest vaststelt dat verweerder tijdens twee tijdperken tijdelijk volledig arbeidsongeschikt is geweest, van 1 juli 1987 tot 12 juli 1987 en van 13 oktober 1987 tot 3 januari 1988, waarbij beide aan hetzelfde arbeidsongeval te wijten zijn; dat het beslist dat de gevorderde toelagen, nu de periode van 13 oktober 1987 tot 3 januari 1988 meer dan dertig werkdagen heeft geduurd, niet in de wedde kunnen worden opgenomen; dat het daarentegen voor de periode van 1 juli 1987 tot 12 juli 1987, die minder bedraagt dan dertig werkdagen, oordeelt dat die toelagen moeten worden toegekend, daar de tekst van het besluit alleen betrekking heeft «op elke onderbreking afzonderlijk», aangezien in die tekst «het woord ‘onderbreking’ in het enkelvoud en niet in het meervoud wordt gebruikt».

Overwegende dat, enerzijds, uit het opzet van de reglementering blijkt dat het enkelvoud is gebruikt omdat het noodzakelijk om een en dezelfde reden van onderbreking moet gaan en, anderzijds, niets erop wijst dat de Koning de toepassing van voormeld art. 5 heeft willen beperken tot alleen de doorlopende onderbreking van de ambtsuitoefening;

Dat het arrest aldus, door te beslissen dat verweerder, in het geval van een onderbroken onderbreking van de ambtsuitoefening, recht had op de toelagen bepaald bij art. 4 van het voormeld K.B. van 26 maart 1965 voor het tijdperk van de onderbreking dat niet meer dan dertig werkdagen bedraagt, de in het middel aangewezen bepaling schendt;

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 13 NOVEMBER 1997

Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete

Openbaar ministerie: de h. Dubrulle

Advocaten: mrs. Nelissen Grade en Claeys Bouuaert

Faillissement – Algemeen bevoorrechte en gewone schuldeisers – Aangifte van schuldvordering – Stuiting verjaring

Uit de artikelen 2251 B.W. en 452 Faill. W. (oud) vloeit voort dat de verjaring niet loopt ten nadele van algemeen bevoorrechte en gewone schuldeisers die aangifte van hun schuldvordering hebben gedaan.

S. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 27 maart 1995 gewezen door het Hof van Beroep te Gent;

(...)

Overwegende dat, krachtens art. 81 B.T.W.-wetboek, de vordering tot voldoening van de belasting, van de interesten en van de boete verjaart door verloop van vijf jaar te rekenen van de dag waarop zij is ontstaan; dat, krachtens art. 83 van hetzelfde wetboek, de verjaring wordt gestuit op de wijze en onder de voorwaarden bepaald bij de artikelen 2244 en volgende B.W., en een nieuwe verjaring in dat geval verkregen wordt vijf jaar na de laatste stuiting van de vorige verjaring, indien geen rechtsgeding hangend is;

Overwegende dat de aangifte door de schuldeiser van zijn schuldvordering in het faillissement, die een vordering onderwerpt aan het gerecht, en de daaropvolgende opneming in het passief, stuiting vormen zowel ten aanzien van de boedel als ten aanzien van de gefailleerde zelf;

Overwegende dat, in toepassing van art. 83 B.T.W.-wetboek, de stuiting van de verjaring in de regel een nieuwe verjaringstermijn van vijf jaar doet lopen;

Dat, evenwel, volgens art. 2251 B.W., de verjaring niet loopt tegen hen voor wie de wet een uitzondering maakt; dat door die bepaling wordt voorkomen dat de verjaring zou intreden terwijl een wettelijke regeling de schuldeiser verhindert de betaling te verkrijgen van zijn vordering;

Overwegende dat de regel van art. 452 Faillissementswet inhoudt dat de algemeen bevoorrechte of gewone schuldeiser tot aan de sluiting van het faillissement wettelijk van de gefailleerde zelf geen betaling kan verkrijgen van zijn schuldvordering, maar enkel aanspraken heeft in de boedel;

Dat uit de artikelen 2251 B.W. en 452 Faillissementswet, in hun onderling verband gezien, volgt dat tegen zodanige schuldeiser die aangifte heeft gedaan van zijn vordering, de verjaring niet loopt;

Dat terzake niet doet dat de schuldeiser tijdens het faillissement een declaratoir vonnis kan verkrijgen tegen de gefailleerde zelf dat niet aan de boedel kan worden tegengevoerd, nu dergelijk vonnis de schuldeiser niet toelaat dit vonnis uit te voeren zolang het faillissement niet gesloten is;

Overwegende dat het arrest vaststelt zonder deswege te worden bekritiseerd dat: 1. verweerder op 19 november 1984 aangifte deed van zijn schuldvordering die op 7 maart 1985 opgenomen werd in het algemeen bevoorrecht en in het gewoon passief van het faillissement van eiser; 2. het faillissement gesloten werd op 29 mei 1986; 3. twee nieuwe dwangbevelen betekend werden op 2 oktober 1990 en 6 februari 1991;

Dat het arrest oordeelt dat, nu de laatst nuttige stuiting op 7 maart 1985 plaatsgreep en de loop van de verjaring geschorst werd tijdens het faillissement, de vordering van verweerder nog niet verjaard was toen de nieuwe dwangbevelen betekend werden;

dat het aldus de in het middel aangewezen wetsbepalingen (artt. 2244, 2248 en 2251 B.W., 452 Faillissementswet, 81, eerste lid, 83, eerste lid, en 85, § 2, B.T.W.-Wetboek) niet schendt;

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER – 16 DECEMBER 1996

Voorzitter: de h. Leemans

Raadsheren: de hh. Peeters en Lemmens

Advocaten: mrs. Surmont loco Schuermans en Bossers

Handelspraktijken – Exclusiviteitsovereenkomst – Derde medeplichtigheid aan contractbreuk – Met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad

De derde medeplichtigheid aan contractbreuk door geïntimeerde, die een overeenkomst sloot tot «officiële vertegenwoordiging» van de producten van de onderneming die eerder met appellante een alleenverkoopovereenkomst had gesloten, vormt een met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad en dient door een bevel tot staking te worden beteugeld. Het stakingsbevel dient enkel op de rechtstreekse aankoop van de producten van die onderneming te slaan, omdat bevoorrading op de parallelle markt steeds mogelijk moet blijven.

N.V. S. t/ B.V.B.A. E.

Het bestreden vonnis heeft de door appellante met toepassing van de Wet Handelspraktijken tegen geïntimeerde ingestelde vordering om haar «verbod op te leggen vanaf de betekening van de tussen te komen beschikking nog producten van DIMA, PACE en MICRO-CARE te verkopen, hetzij rechtstreeks, hetzij onrechtstreeks, en dit onder verbeurte van een dwangsom van 1.000.000 frank per verkocht product, en haar tevens verbod op te leggen nog gebruik te maken van het productengamma van N.V. S. (appellante) en zich ten wenden tot de klanten en leveranciers van N.V. S. vanaf de betekening van de tussen te komen beschikking, onder verbeurte van een dwangsom van 1.000.000 frank per overtreding» en ook de «publicatie te bevelen van de tussen te komen beschikking in een nationaal dagblad en een gespecialiseerd vaktijdschrift naar keuze van N.V. S. en dit op kosten van B.V.B.A. E. Benelux (geïntimeerde), verhaalbaar op eenvoudig vertoon van facturen» ongegrond verklaard.

De door geïntimeerde gevorderde schadevergoeding van 1.000.000 frank uit hoofde van het beweerde tergend en roekeloos karakter van de ingestelde vordering, werd eveneens ongegrond verklaard.

Appellante handhaaft haar vordering tot staking en geïntimeerde besluit tot de ongegrondheid van het hoger beroep en vordert uit hoofde van het beweerde tergend en roekeloos karakter van dit hoger beroep een schadevergoeding van 250.000 frank.

Het voorwerp der vorderingen en de feiten die eraan ten grondslag liggen, werden uiteengezet in het bestreden vonnis en dit Hof verwijst daarnaar.

Overwegende dat niet betwist wordt dat appellante ingevolge een alleenverkoopovereenkomst «exclusief alleenverdelers voor DIMA-producten op de Belgische markt» was;

Dat uit de samenhang van stuk 4 van de bundel der overtuigingsstukken van appellante en stuk 1 van de bundel der overtuigingsstukken van geïntimeerde kan worden afgeleid dat deze alleenverkoopovereenkomst (van onbepaalde duur) nog steeds van kracht was op het ogenblik van de contractsluiting tussen B.V. D. en geïntimeerde, namelijk omstreeks

maart 1993, waardoor geïntimeerde tevens «officieel vertegenwoordiger van de DIMA-producten in België» werd;

Overwegende dat appellante voor de eerste rechter ook heeft laten gelden dat geïntimeerde door deze contractsluiting met B.V. D. medeplichtig werd aan de contractbreuk van D. t.o.v. appellante;

Dat derde medeplichtigheid aan contractbreuk een met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad kan zijn en de «stakingsrechter» derhalve ook in afwezigheid van B.V. D. moest onderzoeken of geïntimeerde al dan niet medeplichtig aan de contractbreuk van B.V. D. t.o.v. appellante is geweest;

Overwegende dat geïntimeerde allereerst laat gelden dat de alleenverkoopovereenkomst tussen B.V. D. en appellante onder de «verbodsbepalingen van art. 85, eerste lid, EEG-verdrag en niet onder de bij Verordening nr. 1983/83 verleende groepsvrijstelling voor alleenverkoopovereenkomsten valt, omdat de kwestieuze overeenkomst een absolute gebiedsbescherming aan de alleenverkoper verleent en parallelimport door derden onmogelijk maakt» en derhalve absoluut nietig is;

Dat bij lezing van de voormeld stuk 4 van de bundel der overtuigingsstukken van appellante (zijnde een brief van 28 november 1988 van D. aan appellante) echter niet blijkt dat door deze alleenverkoopovereenkomst parallelimport door derden onmogelijk zou gemaakt worden en deze overeenkomst dan ook wel de in Verordening nr. 1983/83 bepaalde groepsvrijstelling geniet;

Dat deze alleenverkoopovereenkomst dan ook rechtsgeldig is;

Overwegende dat geïntimeerde vervolgens beweert dat «het helemaal niet bewezen is dat zij kennis had van deze overeenkomst tussen appellante en D.»;

Dat echter de heren L. Eric en Van O. Eric, oprichters van geïntimeerde (de heer L. is tevens zaakvoerder van geïntimeerde), als respectievelijk verkoopleider en sales-manager bij hun gewezen werkgever, N.V. S. (appellante), het bestaan van deze exclusieve alleenverkoopovereenkomst moeten gekend hebben en derhalve zo ook geïntimeerde;

Dat door het sluiten van voormelde overeenkomst van «officiële vertegenwoordiging van DIMA-producten in België», geïntimeerde bewust deelnam aan de contractbreuk van B.V. D. t.o.v. appellante en deze met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad door een bevel tot staking dient betugeld te worden;

Dat zulk bevel echter enkel op de rechtstreekse aankoop van geïntimeerde bij B.V. D. mag slaan, omdat bevoorrading op de parallelle markt steeds mogelijk moet blijven;

Dat geïntimeerde ten onrechte beweert dat het Hof van Cassatie in een arrest van 28 januari 1982 (*B.R.H.*, 1982, 240) zou geoordeeld hebben «dat het zich bevoorraden op de parallelle markt niet verantwoord is voor iemand die geen slachtoffer is van een overtreding van de wetgeving inzake mededinging, noch van een misbruik van economische machtspositie, noch van een verkoopswegering op de regelmatige markt»;

Dat het Hof van Cassatie in voormeld arrest enkel besliste dat de feitenrechter (*in casu* het Hof van Beroep te Brussel), die vastgesteld heeft dat de verkoper zichzelf in een positie gemanoeuvreerd heeft waarin hij ware van nagemaakte producten (namelijk piraatgeluidragers) niet meer kon onderscheiden – en dit «zichzelf manoeuvreren» werd door

de feitenrechter afgeleid uit het feit dat de verkoper zich zonder dwingende noodzaak bevoorradde op de parallelmarkt, waarvan het geweten was dat er talrijke piraatgeluidragers aangeboden werden – wettig kan beslissen dat deze verkoper een met de eerlijke gebruiken in handelszaken strijdige daad kan stellen;

Dat, gelet op de gespannen verhouding tussen de concurrenten die appellante en geïntimeerde zijn, de effectieve naleving van dit bevel tot staking door een dwangsom van 40.000 frank per vastgestelde overtreding ervan dient ondersteund te worden;

(...)

HOF VAN BEROEP TE GENT

14de KAMER – 4 FEBRUARI 1997

Voorzitter: de h. Top

Advocaten: mrs. Vergauwe en Ryckaert

Inkomstenbelastingen – Personenbelasting – Procedure – Uitvoerbare titel – Kohier – Ontbinding van het huwelijk

De uitvoerbare titel verleend na de ontbinding van het huwelijk is alleen uitvoerbaar tegen de gewezen echtgenoot ten name van wie de belasting is gevestigd en niet tegen de andere.

Inzake de inkomstenbelastingen wordt de uitvoerbare titel verleend door de uitvoerbaarverklaring van het kohier door de daartoe bevoegde ambtenaar. Omdat in casu dit kohier uitvoerbaar werd verklaard op de datum waarop het echtscheidingsvonnis in de registers van de burgerlijke stand werd overgeschreven, is art. 394 WIB/92 niet meer van toepassing.

D. t/ Belgische Staat, Minister van Financiën

Aan geïntimeerde werd de bedoelde verklaring gevraagd omdat hij in zijn conclusie van 3 mei 1996 had gesteld: «Indien appellant onmiddellijk na de feitelijke scheiding het nodige had gedaan voor een echtscheiding, was de echtscheiding er wellicht reeds geweest voordat de aanslagen uitvoerbaar werden verklaard en had hij deze niet dienen ten laste te nemen».

Hoewel deze zinsnede duidelijk en niet voor interpretatie vatbaar is, verklaart geïntimeerde thans in haar conclusie van 31 oktober 1996 hiermee enkel bedoeld te hebben «dat wanneer onmiddellijk het nodige was gedaan geweest voor een echtscheiding, de inkomsten in kwestie wellicht niet meer tijdens het huwelijk zouden zijn betaald geweest».

Deze uitleg is bevreemdend en toont aan dat geïntimeerde niet langer de stelling aanvaardt die hij reeds van bij de aanvang van dit geding duidelijk heeft geformuleerd: «Het feit dat de aanslagen werden ingekohierd op naam van de vrouw speelt hierin geen rol. Ook de aanslagen afzonderlijk ingekohierd ten name van de ex-echtgenote vóór de datum van de overschrijving van het vonnis tot echtscheiding vallen in dezelfde gemeenschap» (conclusie voor de eerste rechter neergelegd op 17 mei 1983).

Deze stelling impliceert duidelijk dat het voor de toepassing van art. 295 W.I.B. 1964 (thans art. 394 W.I.B. 1992) niet voldoende is dat de inkomsten van de ex-echtgenote date-

ren van tijdens het huwelijk. De aanslag moet ook in een uitvoerbaar kohier zijn opgenomen vóór de ontbinding van het huwelijk.

Deze zienswijze is niet nieuw, maar werd reeds aanvaard in de rechtspraak van deze kamer (Gent, 14 december 1993, *T. Not.*, 1994, 127, met noot S. Van Crombrugge).

Er dient immers een onderscheid te worden gemaakt tussen de verbintenissen waartoe iemand gehouden is en de uitvoerbare titel, die een gedwongen uitvoering toelaat. De tenuitvoerlegging van een uitvoerbare titel kan immers in beginsel alleen geschieden tegen de persoon tegen wie de titel is verleend en dus niet tegen een derde, zelfs niet wanneer deze tot dezelfde verbintenissen gehouden is. Daartoe is een titel vereist die tegen die derde uitvoerbaar is (*R.P.D.B.*, V° *Exécution des jugements*..., nr. 141).

Zo kan in het stelsel van scheiding van goederen een vonnis verkregen tegen een der echtgenoten niet ten uitvoer worden gelegd tegen de andere echtgenoot, zelfs indien beide echtgenoten tot dezelfde verbintenissen ex art. 222 B.W. gehouden zijn (*A.P.R.*, Tw. *Beslag*, 58-59, nr. 90; de Leval, G., *Traité des Saisies*, 278, nr. 142 a, voetnoot 1143; *Beslagrechter Luik*, 26 maart 1986, *Jur. Liège*, 1986, 502).

Uitzonderingen op deze fundamentele regel van het executierecht dienen restrictief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt ook voor de vervolgingen in fiscale zaken (Bours, J.P. en Pirotte, N., *Le titre exécutive en droit fiscal*, in: *De Exécution ter discussie*, Brussel, 1993, (p. 79-106, p. 98-99).

Indien ingevolge artikel 295 W.I.B. 1964 (thans artikel 394 W.I.B. 1992) de belasting ingekohierd op naam van één der echtgenoten, een voldoende titel is om ook uit te voeren tegen de andere echtgenoot, ongeacht het aangenomen huwelijksvermogenstelsel, behalve in de voorwaarden en op de goederen in dit artikel bepaald, dan mag toch de vraag worden gesteld of dit ook geldt wanneer deze titel verleend wordt op een ogenblik dat beiden uit de echt zijn gescheiden en dus voor elkaar vreemden zijn geworden.

Wanneer de wetgever de administratie gemachtigd heeft zich een uitvoerbare titel te verlenen ten name van een der echtgenoten met uitwerking tegen de andere, dan is deze uitbreiding van de uitvoerbare kracht van de titel tot een andere persoon, kennelijk alleen te rechtvaardigen door de omstandigheid dat beiden nog gehuwd zijn op het ogenblik dat de titel wordt verleend.

Hieruit volgt dat de uitvoerbare titel verleend na de ontbinding van het huwelijk alleen uitvoerbaar is tegen de gewezen echtgenoot ten name van wie de belasting is gevestigd en niet tegen de andere, zoals in het tussenarrest reeds werd geopperd.

De beslagrechter is bevoegd te onderzoeken of de uitvoering geschiedt krachtens een uitvoerbare titel (artikel 1494 Ger.W.).

In fiscale zaken, meer bepaald inzake de inkomstenbelastingen, wordt de uitvoerbare titel verleend door de uitvoerbaarverklaring van het kohier door de daartoe bevoegde ambtenaar. *In casu* werd het kohier, betreffende de aanslag artikel (...)/AJ 1987, uitvoerbaar verklaard op 29 december 1989, datum waarop het huwelijk tussen appellant en de belastingplichtige werd ontbonden door de overschrijving van het echtscheidingsvonnis in de registers van de burgerlijke stand.

Appellant was dus uit de echt gescheiden toen de uitvoerbare titel ten laste van zijn gewezen echtgenote totstand-

kwam. Deze titel heeft derhalve tegen hem geen enkele uitvoerbare kracht, zodat vastgesteld moet worden dat geïntimeerde, wat bedoelde aanslag betreft, niet handelt krachtens een uitvoerbare titel in zijn vervolgingen tegen appellant.

Het krachtens deze titel ten laste appellant op 4 november 1992 betekende dwangbevel is derhalve nietig wat de bedoelde aanslag betreft.

Het verzet van appellant tegen dit dwangbevel is in die mate gegrond.

(...)

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

8e KAMER – 19 NOVEMBER 1997

Voorzitter: de h. Londers

Raadsheren: de hh. Blondeel en Moons

Advocaten: mrs. Bossuyt, Wouters en Delahaye

1. Stedenbouw – Planschade – Voldoening schadevergoedingsplicht door herziening plan – Art. 37, zevende lid, Stedenbouwwet – Definitieve beslissing over planschadevergoeding – 2. Beslag en executie – Uitvoerend beslag – Actualiteit van de titel – Bevoegdheid beslagrechter – 3. Beslag en executie – Uitvoeringsimmunititeit – Art. 1412bis Ger.W. – Continuïteit van de openbare dienst – Vliegveld

1. De overheid kan nog een beroep doen op de toepassing van art. 37, zevende lid, Stedenbouwwet wanneer een definitief geworden rechterlijke beslissing de eis tot het betalen van planschadevergoeding heeft ingewilligd.

2. De beslagrechter is bevoegd om de actualiteit van een uitvoerbare titel te beoordelen. Aldus vermag de beslagrechter na te gaan of de tot planschade veroordeelde overheid niet aan haar verplichting heeft voldaan door toepassing te maken van art. 37, zevende lid, Stedenbouwwet.

3. Wanneer de overheid geen verklaring heeft afgelegd als bedoeld in art. 1412bis Ger.W., dan kan beslag worden gelegd op de goederen die kennelijk niet nuttig zijn voor de continuïteit van de openbare dienst. Aldus kan beslag worden gelegd op de prijs verschuldigd door de verkoop van een gedesaffecteerd vliegveld, omdat de overheid niet aangeeft dat de opbrengst van die verkoop een bepaalde dringende bestemming moet krijgen.

Vlaams Gewest t/ A. e.a.

Overwegende dat geïntimeerden sub 1, rechtsopvolgers van wijlen G., eigenaars waren van een aantal percelen bouwgrond gelegen te Overijse, die ingevolge het bij K.B. van 7 maart 1977 vastgestelde gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse werden ingedeeld in een natuurgebied; dat geïntimeerden sub 1 een vordering hebben ingesteld op grond van artikel 37 Stedenbouwwet teneinde vergoeding te verkrijgen van de planschade; dat de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel bij vonnis uitgesproken op 26 januari 1988 appellante heeft veroordeeld om, als planschadevergoeding, aan geïntimeerden sub 1 te betalen: «de som van 7.310.634 fr. aangepast aan de index der consumptieprijsen – met als aanvangsindex die van april 1978 en als eindindex die van januari 1988 –, bedrag te

vermeerderen met de vergoedende intresten sedert 12 april 1978 tot de dag van het vonnis, waarna de gerechtelijke intresten, en meer de gekapitaliseerde intresten, met kapitalisatie voor de eerste maal op 28 oktober 1982 en daarna op 14 februari 1984 en 26 november 1986»;

Overwegende dat op dat ogenblik dat voormeld vonnis werd uitgesproken, geïntimeerden sub 1 evenwel geen eigenaars meer waren van het geheel van de door de planschade getroffen percelen, daar zij hiervan 6 ha 27 a 61 ca hebben verkocht aan de SA Comptoir Foncier et Financier du Congrès voor de prijs van 27.000.000 fr bij akte verleden voor notaris van Halteren op 15 oktober 1987; dat zij zich in de verkoopakte evenwel uitdrukkelijk alle rechten en verplichtingen hebben voorbehouden die zouden kunnen voortspuiten uit de procedure tot het verkrijgen van planschadevergoeding;

Overwegende dat bij arrest uitgesproken op 6 oktober 1992 door de 6de kamer B van dit hof, voormeld vonnis werd bevestigd *«met de wijziging dat het bedrag van de ten laste van appellante uitgesproken veroordeling wordt verhoogd met de koopkrachtaanpassing volgens de index der consumptieprijzen en de vergoedende intresten, beide sinds 7 maart 1977, en de gerechtelijke intresten»;*

Overwegende dat geïntimeerden sub 1 voormelde gerechtelijke beslissingen bij exploit van 24 december 1992 hebben getekend aan appellante, met bevel tot betaling van een bedrag van 48.040.507 fr in hoofdsom, vermeerderd met allerlei kosten;

Overwegende dat de voorziening tot cassatie van appellante tegen het arrest van 6 oktober 1992, bij arrest van het Hof van Cassatie van 5 oktober 1995 werd verworpen, zodat de veroordeling tot betaling van planschadevergoeding definitief is geworden;

Overwegende dat de raadsman van geïntimeerden sub 1 op 13 oktober 1995 een nieuwe afrekening heeft gestuurd aan appellante; dat in een brief van 20 oktober 1995 deze afrekening werd betwist en de raadsman van geïntimeerden sub 1 werd verzocht een nieuwe afrekening op te stellen, waarna betaling in het vooruitzicht werd gesteld; dat in een brief van 17 november 1995 er door appellante voor het eerst de aandacht op werd gevestigd dat *«Overeenkomstig art. 37, zevende lid, Stedenbouwwet de Minister immers nog over de mogelijkheid (beschikt) van herstel in natura, via herziening van het plan. Van zodra wij beschikken over deze beslissing, zal u hiervan onverwijld in kennis gesteld worden»;*

Overwegende dat de door geïntimeerden sub 1 aangestelde gerechtsdeurwaarder op 28 november 1995 appellante in gebreke heeft gesteld een bedrag van 58.460.800 fr te betalen binnen acht dagen; dat appellante hierop bij brief van 4 december 1995 reageerde, andermaal verwijzend naar de mogelijkheid tot herstel in natura en aanvoerend dat in afwachting van de beslissing van de bevoegde minister uitvoering «voorbarig» is;

Overwegende dat bij afwezigheid van beslissing van de minister en van betaling, geïntimeerden sub 1 op 2 augustus 1996 uitvoerend beslag onder derden hebben gelegd in handen van geïntimeerde sub 2 en dit voor een bedrag van 61.895.388 fr.; dat dit beslag bij exploit van 9 augustus 1996 werd aangezegd aan appellante; dat geïntimeerde sub 2 op 14 augustus 1996 haar verklaring van verschijning heeft gedaan, betwistend dat er in haar een schuld bestaat ten voor-

dele van appellante ingevolge de aankoop van het gewezen vliegveld van Grimbergen;

Overwegende dat bij dagvaarding betekend op 23 augustus 1996, appellante de huidige procedure heeft ingeleid;

Overwegende dat de Vlaamse Regering intussen op 14 mei 1996 een besluit heeft genomen houdende voorlopige vaststelling van het ontwerpplan tot gedeeltelijke wijziging van het gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse voor het grondgebied van de gemeente Overijse; dat in dat besluit wordt voorgesteld, verwijzend naar de definitief geworden veroordeling, de percelen, eigendom van geïntimeerden sub 1 en die welke daarbij aansluiten en er één geheel mee vormen, in de toekomst als woonparkgebied te bestemmen;

...

Overwegende dat het hoofdberoep ertoe strekt:

- akte te horen verlenen aan appellante dat sedert het besluit van de Vlaamse Regering van 14 mei 1996 houdende vaststelling van de gedeeltelijke wijziging van het ontwerpplan van het gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse voor het grondgebied van de gemeente Overijse, op 15 april 1997 het besluit is tussengekomen houdende definitieve vaststelling van het plan tot gedeeltelijke wijziging van het desbetreffende gewestplan,

- te horen zeggen voor recht dat appellante hierdoor 2,50 ha percelen van het goed gekend als eigendom Aldenweid-Grosjean in hun oorspronkelijke bestemming heeft hersteld;

- te zeggen voor recht dat geïntimeerden sub 1, rekening houdende met voormeld herstel in natura, nog slechts gerechtigd zijn per 30 april 1997 op 30.983.243 fr, meer de gerechtelijke intresten op 20.809.045 fr, zijnde 2/3den van 31.213.568 fr, vanaf 1 mei 1997 tot aan de dag van de volledige betaling, welk bedrag appellante aanbiedt te betalen, te vermeerderen met de kosten zoals begroot in het kader van de bodemprocedure,

- dienvolgens, de in hoofddorde ingestelde vordering, zoals geformuleerd voor de eerste rechter, gegrond te horen verklaren en daarenboven te zeggen voor recht dat alle uitvoeringshandelingen en eventuele toekomstige uitvoeringshandelingen zonder gevolg zullen zijn;

(...)

Overwegende dat in haar conclusies voor het Hof appellante erkent dat, zelfs na toepassing van artikel 37, zevende lid, Stedenbouwwet, zij nog een geldelijke vergoeding van 30.983.243 fr verschuldigd is aan geïntimeerden sub 1, bedrag te vermeerderen met de intresten, dit in uitvoering van de definitieve gerechtelijke beslissingen die zijn tussengekomen; dat niet blijkt dat appellante dit bedrag, dat zij aanbiedt te betalen, ook reeds daadwerkelijk heeft gekwet; dat derhalve, afgezien van de uitvoeringsimmunitet waarop appellante zich beroept en die hierna zal onderzocht worden, het beslag minstens ten belope van voormeld bedrag terecht werd gelegd;

Overwegende dat voor wat het saldo van de door het Hof van Beroep te Brussel bij arrest van 6 oktober 1992 definitief bepaalde planschadevergoeding betreft, appellante zich beroept op artikel 37, zevende lid, Stedenbouwwet, krachtens welk aan de verplichting tot schadevergoeding kan voldaan worden door een met reden omkleed koninklijk besluit waarin bepaald wordt, overeenkomstig artikel 43 van dezelfde wet, het betrokken aanlegplan te herzien met het doel aan het goed opnieuw de bestemming te geven die het had de dag vóór de inwerkingtreding van het plan; dat de

wetgever aldus voor de overheid de mogelijkheid in het leven heeft geroepen om de betaling van planschadevergoeding te ontwijken door de oorspronkelijke stedenbouwkundige bestemming van een goed te herstellen; het betreft hier m.a.w. een alternatieve wijze om de planschadevergoeding waartoe de overheid gehouden is, te voldoen;

Overwegende dat de invoering van artikel 37, zevende lid, Stedenbouwwet onder meer is ingegeven door de zorg de overheid die gehouden is tot vergoeding van planschade de mogelijkheid te bieden te overwegen of het betalen van de schadevergoeding wel opweegt tegen het planologisch belang om de in het plan van aanleg voorziene bestemming te handhaven, omdat het niet uitgesloten is dat het handhaven van de bestemming voor de overheid een onverantwoord hoge financiële last meebrengt (Verslag Gerits bij het «wetsontwerp betreffende de budgettaire voorstellen 1977-1978», *Gedr. St., Senaat*, 1977-78, nr. 181/2, 98-99); dat de overheid uiteraard pas kan overgaan, in het kader van haar discretionaire opportuniteitsbeoordeling, tot deze afweging van belangen nadat definitief is komen vast te staan dat zij gehouden is tot de betaling van planschadevergoeding en welke de hoegrootheid is van deze vergoeding; dat zulks noodzakelijkerwijze voor gevolg heeft dat de overheid ook een beroep moet kunnen doen op de toepassing van artikel 37, zevende lid, Stedenbouwwet nadat, zoals in casu, een definitief geworden gerechtelijke beslissing een eis tot het betalen van planschadevergoeding heeft ingewilligd (Verslag Gerits, *loc. cit.*; Van Oevelen, A., *Schadevergoeding bij rechtmatige overheidsdaad in België*, Preadvies voor de Vereniging voor de Vergelijkende studie van het Recht van België en Nederland, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1984, nr. 111); dat, nu aldus het gezag en zelfs de kracht van gewijsde van toekomstige gerechtelijke beslissingen, die zich ook aan de overheid opdringen, bij wet worden beperkt of omzeild, er geen sprake kan zijn van enige schending van het beginsel van de scheiding der machten; dat dergelijke uitzonderlijke afwijking aan het gezag en de kracht van gewijsde van gerechtelijke beslissingen evenwel strikt dient te worden geïnterpreteerd en toegepast;

Overwegende dat het tot de bevoegdheid van de beslagrechter behoort de actualiteit van de titel, waarvan de uitvoering wordt benaastigd, te onderzoeken, omdat hij niet alleen over de regelmatigheid, maar ook over de rechtmatigheid van de tenuitvoerlegging moet oordelen (de Leval, G., *Traité des Saisies*, Fac. Dr. Liège, 1988, nrs. 288 e.v.; Dirix, E. en Broeckx, K., *Beslag, A.P.R.*, Kluwer, 1992, nr. 472; Dirix, E. en Broeckx, K., «Overzicht van rechtspraak. Beslagrecht», 1991-1996, *T.P.R.*, 1996, 1391, nr. 156); dat de beslagrechter aldus dient na te gaan of de schuldvordering, zoals die blijkt uit de titel, intussen niet geheel of gedeeltelijk is uitgedoofd ingevolge omstandigheden die zich hebben voorgedaan nadat de titel is totstandgekomen, zoals de gehele of gedeeltelijke betaling van de schuld; dat m.a.w., in tegenstelling met wat geïntimeerden sub 1 beweren, de beslagrechter – en dus ook het Hof – vermag na te gaan of ingevolge de toepassing van artikel 37, zevende lid, Stedenbouwwet appellante al dan niet aan haar verplichting tot schadevergoeding, vastgesteld in een uitvoerbare titel, geheel of gedeeltelijk heeft voldaan; dat immers, zoals de eerste rechter terecht oordeelde, artikel 37, zevende lid, Stedenbouwwet een betalingswijze bevat waardoor de schuldvordering, geheel of gedeeltelijk, uitdooft;

Overwegende dat uit het feitenrelaas hiervoor blijkt dat appellante op 15 april 1997 overgegaan is tot de effectieve bestemmingswijziging van een gedeelte (2,5 ha) van de goederen die het voorwerp hebben uitgemaakt van de vordering tot planschadevergoeding ingesteld door geïntimeerden sub 1; dat deze bestemmingswijziging evenwel thans niet meer van aard is het door de wetgever gewilde effect te weeg te brengen, namelijk het voldoen aan de verplichting tot planschadevergoeding waartoe appellante gehouden is;

Overwegende immers dat geïntimeerden sub 1 staande de bodemprocedure inzake planschade, meer bepaald op 15 oktober 1987, een aantal percelen met een totale oppervlakte van 6 ha 27 a 61 ca hebben verkocht, terwijl de door de planschade getroffen oppervlakte 7 ha 45 a 42 ca bedroeg (Deskundigenverslag Verwacht, blz. 36); dat appellante niet beweert, laat staan bewijst, dat het niet-verkochte gedeelte van de vroegere eigendom van geïntimeerden sub 1 deel uitmaakt van het gedeelte waarvan de bestemming overeenkomstig artikel 37, zevende lid, Stedenbouwwet thans werd gewijzigd; dat nu de betrokken onroerende goederen verkocht zijn, het herstel van de vroegere stedenbouwkundige bestemming ten goede komt aan de nieuwe eigenaar van de betrokken percelen en niet aan geïntimeerden sub 1, die nochtans de werkelijke schade hebben geleden;

Overwegende dat, aangezien het herstel van de vroegere stedenbouwkundige bestemming enkel ten goede komt aan de huidige eigenaars van de betrokken goederen, er geen sprake kan zijn van een dubbele vergoeding van geïntimeerden sub 1; dat zij door de betaling van de vergoeding bepaald in het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 6 oktober 1992, uiteindelijk niets anders ontvangen dan de vergoeding van de schade die zij geleden hebben;

Overwegende dat wanneer het recht op schadevergoeding ontstaat bij de overdracht van het goed, zijnde één van de mogelijkheden bepaald in artikel 37, derde lid, Stedenbouwwet, het uiteraard aan de vervreemder toekomt om desgevallend de nodige maatregelen te nemen in de verkoopakte teneinde het voordeel van de planschadevergoeding of de eventuele bestemmingswijziging zelf te kunnen genieten; dat dit *in casu* echter niet het geval is geweest en in de persoon van geïntimeerden sub 1 het recht op vergoeding veel eerder is ontstaan, nl. op 12 april 1978, datum van het negatief stedenbouwkundig attest (Deskundig verslag, blz. 19);

Overwegende dat appellante ten onrechte geïntimeerden sub 1 verwijt dat zij de verkoop van de goederen voor haar moedwillig verborgen heeft gehouden; dat allereerst dient opgemerkt, zoals onderstreept door de eerste rechter, dat de verkoop destijds werd overgeschreven op het bevoegde hypotheekkantoor en derhalve tegenwerpbaar is aan appellante die, minstens alvorens toepassing te maken van artikel 37, zevende lid, Stedenbouwwet, de nodige inlichtingen kon inwinnen omtrent het statuut van deze eigendommen; dat vervolgens appellante toegeeft dat zij in ieder geval op 8 maart 1996 kennis heeft gekregen van de eigendomsoverdracht, zodat zij op dat ogenblik nog de mogelijkheid had om het herstel van de oorspronkelijke stedenbouwkundige bestemming niet door te zetten;

Overwegende dat het Hof aldus vaststelt dat de door appellante doorgevoerde bestemmingswijziging niet aan geïntimeerden sub 1 ten goede komt en dus niet kan beschouwd worden als een, zij het gedeeltelijke, voldoening van haar

verplichting tot schadevergoeding zoals vastgesteld in het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 6 oktober 1992; dat deze titel, die definitief is geworden, derhalve zijn volledige actualiteit behoudt als grondslag voor de uitvoeringsdaden gesteld door geïntimeerden sub 1 lastens appellante;

Overwegende dat overeenkomstig artikel 1412bis, §1, Ger.W. de goederen van o.a. de Gewesten in beginsel niet vatbaar zijn voor beslag; dat evenwel bij gebreke aan de in artikel 1412bis, §2, 1°, Ger.W. voorziene aanduiding van de goederen die wel in beslag kunnen genomen worden – verklaring die appellante blijkbaar niet heeft gedaan –, overeenkomstig artikel 1412bis, §2, 2°, Ger.W. de goederen die voor de publiekrechtelijke rechtspersoon kennelijk niet nuttig zijn voor de uitoefening van hun taak of voor de continuïteit van de openbare dienst, daarentegen wel vatbaar zijn voor beslag;

Overwegende dat te dezen uit de verklaring van derde-beslagene gedaan door geïntimeerde sub 2 en het bijgevoegde stuk, dat tussen de gemeente en de Vlaamse minister van Financiën, Begroting en Gezondheidsbeleid is overeengekomen dat het voormalig vliegveld te Grimbergen, gedesafecteerd tot het privaat domein en onttrokken aan zijn bestemming als regionale luchthaven bij besluit van de Vlaamse regering van 7 februari 1996 en waarvan de waarde op 103.000.000 fr wordt geraamd, door de gemeente zal onteigend worden; dat deze het gedeeltelijk zal gebruiken o.a. voor het inrichten van een containerpark en het onderbrengen van gemeentelijke technische diensten en het gedeeltelijk zal bebossen; dat, in afwachting van de onteigening, geïntimeerde sub 2 de beschikking krijgt over het voormalig vliegveld en er het beheer van waarneemt; dat deze «intentie-overeenkomst» is aangegaan onder een aantal uitdrukkelijke opschortende voorwaarden;

Overwegende dat het voorwerp van het beslag een toekomstige maar, op grond van de voorliggende «intentieverklaring», voldoende bepaalde schuldvordering van appellante jegens geïntimeerde sub 2 betreft; dat dergelijke schuldvordering, ook al is ze onder opschortende voorwaarde, voor beslag vatbaar is (Dirix, E. en Broeckx, K., o.c., nr. 649);

Overwegende dat het derhalve de bedoeling is van appellante om een van haar eigendommen, dat tot haar privé-domein behoort en dat zij niet meer wenst te gebruiken als vliegveld, te «verkopen» aan geïntimeerde sub 2; dat appellante niet aangeeft dat de opbrengst van deze transactie, eens ze opeisbaar wordt, een bepaalde dringende en dwingende bestemming moet krijgen; dat thans derhalve blijkt dat het te gelde maken van haar schuldvordering niet kennelijk nuttig is voor de uitoefening van haar taak of voor de continuïteit van de openbare dienst;

Overwegende dat de eerste rechter dan ook terecht heeft geoordeeld dat appellante zich *in casu* niet op haar uitvoeringsimmunitet als publiekrechtelijk rechtspersoon kan beroepen ten aanzien van geïntimeerden sub 1;

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE MECHELEN

6e KAMER – 2 DECEMBER 1997

Voorzitter: de h. De Gendt

Advocaten: mrs. Sempels, Fagnart en Van Gerven

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – Art. 1384, eerste lid, B.W. – Bewaarder van de zaak – Begrip – Gas-meter – Nutsbedrijf – Geen bewaarder

Het nutsbedrijf dat eigenaar is van de gasmeter geldt niet als bewaarder van de zaak in de zin van art. 1384, eerste lid B.W., omdat het hiertoe geen vrije toegang heeft en dit toestel is aangesloten op de private leidingen van de gebruiker.

B. t/ N.V. E.

Op 1 mei 1990 deed zich in de kelder van de woning van eisers een gasexplosie voor waarbij de vier eisers B. allen werden gekwetst en brandwonden opliepen. Deze explosie deed zich voor toen deze vier personen zich, om redenen die niet worden uitgelegd, in de kelder van de woning bevonden. De door de procureur des Konings aangestelde deskundige kwam tot de slotsom dat de gasmeter in de kelder twee lekken vertoonde (één aan de lasnaad van de aansluiting bovenaan en één aan de lasnaad van de aansluiting onderaan), waardoor gas ontsnapte dat de ontploffing mogelijk heeft gemaakt, die rechtstreeks werd veroorzaakt door een vonk, mogelijks ontstaan door het doen ontbranden van een lucifer zoals in de kelder gevonden, maar eventueel ook door het ontsteken van een lamp.

Het staat vast en wordt niet betwist dat op 20 maart 1990 ter gelegenheid van de aansluiting van de woning van eisers op het gasnet, een dichtheidsproef van de gasmeter werd verricht die geen enkel verlies aangaf. Eveneens staat vast dat het ontsnappen van het gas dat de kelder heeft gevuld zich op de dag van de ontploffing zelf moet hebben voorgedaan, zelfs pas gedurende de laatste paar uren daaraan voorafgaand.

Eisers zijn van oordeel dat verweerster, als bewaarster van een met een gebrek behepte zaak, gehouden is de door hen geleden schade te vergoeden, overeenkomstig artikel 1384, eerste lid, B.W.

De bewaarder van een zaak is evenwel het rechtssubject dat de zaak voor eigen rekening gebruikt, er het genot van heeft of ze bewaart met de mogelijkheid er toezicht, leiding en controle op uit te oefenen (zie o.m. Cass., 23 november 1979, *Arr.Cass.*, 1980, 373; Cass., 11 september 1980, *Arr.Cass.*, 1981, 36). Terzake is duidelijk dat eiser D.B. of zijn familie de gasmeter niet voor een derde gebruikten en zij er het genot van hadden als noodzakelijk element in het voorzien van gastoevoer in hun woning.

Verweerster «gebruikte» als eigenares deze gasmeter niet die zelfs voor haar nagenoeg ontoegankelijk was, noch had zij er het genot van, omdat deze meter aangesloten was op de private gasleidingen in de woning van eisers.

De eigenaar van een zaak is daarvan immers niet steeds de bewaarder, terwijl integendeel de huurder van de zaak meestal beantwoordt aan de omschrijving van de bewaarder (Cass., 11 september 1980, *Arr.Cass.*, 1981, 36), wat des te meer geldt voor eisers die duidelijk de gebruikers van de zaak zijn.

Het is *in casu* van geen belang dat eisers niet zouden vermogen bv. wijzigingen aan te brengen in de zaak waarvan zij de bewaring hebben, omdat deze zaak vanzelfsprekend moet worden gebruikt voor het doel waartoe zij is bestemd en niet willekeurig, wat *in casu* de macht van de bewaarder over de zaak enigszins beperkt wegens de aard van de zaak zelve,

maar hem daarom niet de hoedanigheid van bewaarder ontnemt. Verweerster aldus geen bewaarder van de gasmeter zijnde, is een vordering tegen haar gericht op grond van artikel 1384, eerste lid, B.W., ongegrond.

Ten overvloede zij hieraan toegevoegd dat verweerster een gasmeter heeft geleverd en geplaatst die bij controle geen enkel lek vertoonde waardoor een ophoping van gas, voorwaarde voor de ontploffing, zou hebben kunnen ontstaan; deze gasmeter vertoonde m.a.w. korte tijd vóór de feiten geen «gebrek», zijnde een abnormaal kenmerk of abnormale gesteldheid waardoor zij ongeschikt wordt voor normaal gebruik en aan derden schade kan berokkenen (Cass., 22 oktober 1954, *Arr.Cass.*, 1955, 98), van welk gebrek het bewijs door het slachtoffer moet worden geleverd (Cass., 1 juni 1973, *Arr.Cass.*, 1973, 957), te meer daar *in casu* op grond van de bevindingen van de deskundige aangesteld door het parket een vreemde oorzaak hoegenaamd niet is uit te sluiten.

(...)

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE HASSELT

1e KAMER – 3 DECEMBER 1997

Voorzitter: de h. Van Helmont

Advocaten: mrs. Swartelé loco Verhaeghe en Beelen

Koop – Koop van dieren – Internationale koop – Verborgenen gebrek – Termijn

Als de ontbinding van een koop niet bewezen is, maar wel de vervanging van de verkochte zaak door een andere zaak, dan heeft een ruil plaatsgehad. Het verdrag van Den Haag betreffende de internationale koop van lichamelijke roerende zaken is niet van toepassing op ruil. De wet van 25 augustus 1885 op de koopvermietigende gebreken bij huisdieren is van toepassing op de ruil van paarden.

Krachtens het Weense Koopverdrag verliest de koper het recht om zich erop te beroepen dat de zaak niet aan de overeenkomst beantwoordt, indien hij niet op korte termijn nadat hij de afwijking heeft ontdekt of had moeten ontdekken, bij de verkoper protesteert. Bij de beoordeling van die termijn wordt in overweging genomen dat bij levende dieren die termijn extreem kort dient te zijn, teneinde te vermijden dat de koper het risico van ziekten die ontstonden na de transactie, zou trachten af te wettelen op de verkoper.

Vennootschap naar Engels recht T. Ltd. t/ B.

In feite

Eiseres is een vennootschap naar Engels recht. Volgens verweerder is eiseres een vennootschap die meermaals paarden kocht in België. Eiseres kocht in juni 1994 bij verweerder het paard Lady, een zesjarige merrie. Volgens verweerder werd die verkoop gesloten voor 180.000,-fr. die contant werd betaald, volgens eiseres werd de verkoop aangegaan voor 50.000 £. Volgens eiseres had zij het paard bekeken en gekocht nadat verweerder verzekerd had dat het paard het potentieel van een uitstekend springpaard in zich droeg. Volgens verweerder kocht eiseres Lady na het getest en bezichtigd te hebben. Het paard werd op 1 juli 1997 afgehaald en

naar Engeland overgebracht. Op 15 augustus 1994 en 18 oktober 1994 vraagt eiseres een kwijting voor het bedrag van 50.000 £. Verweerder reageert niet op dit verzoek.

Eiseres zegt dat bij de deelneming aan een wedstrijd op 19 augustus Lady kreupel werd bevonden. Zij zou op een datum, die zij niet precies bepaalt, met de verkoper contact hebben genomen om hem van de problemen te informeren. Verweerder zou akkoord gegaan zijn om Lady terug te nemen en voorgesteld hebben om naar andere paarden te komen kijken ter eventuele vervanging van Lady. Eiseres zegt akkoord gegaan te zijn een ander paard te nemen mits die aankoop zou worden goedgekeurd door haar dierenarts. Lady werd op 2 november 1994 naar België teruggestuurd en op hetzelfde ogenblik werd Mistral naar Engeland gestuurd.

Verweerder beweert dat hij van juli tot november 1994 geen enkele klacht over de verkochte Lady vernam, totdat eiseres begin november liet weten dat de combinatie tussen Lady en ruiter Popely blijkbaar niet de ideale was en vroeg om het paard Lady terug te brengen en een ander paard in de plaats te krijgen. Verweerder ging daarmee akkoord. Eiseres zag bij verweerder een drietal paarden springen en zou dan als ruil begin november 1994, het paard Mistral meegenomen hebben.

De dierenarts van eiseres raadde op 14 november 1994 de aankoop af. Eiseres zou verweerder daarvan op niet nader genoemde datum op de hoogte hebben gesteld. Verweerder ontkent een klacht omtrent Mistral te hebben ontvangen tot 30 januari 1995.

Op 30 januari 1995 schreef de raadsman van eiseres aan verweerder: «Mijn cliënt deelt mij mede dat hij met u in contact werd gebracht, via de heer Sylvain H., teneinde een springpaard te kopen voor zijn zoon. In de maand juni 1994 kocht cliënt bij u het paard «Lady», voor het bedrag van £ 50.000. Na dit paard uitgetest te hebben, bleek dat het niet voldeed aan de gestelde voorwaarden en werd het in de maand november 1994 terug naar België vervoerd en door u teruggestuurd. In de plaats werd door u het paard «Mistral» aangeraden. Later werd, in overleg met u, vastgesteld dat dit paard nog minder aan de eisen bleek te voldoen dan het paard «Lady». Toen mijn cliënt daarop teruggave van de kopprijs vroeg, weigerde u en bood u, naast het paard «Mistral», vier bijkomende paarden aan (elk van een waarde tussen £ 5.000 tot £ 6.000), teneinde het verschil in prijs te compenseren en de verkoop alsnog te laten doorgaan. Cliënt heeft dit aanbod geweigerd en twee zeer vrijgevege tegenvoorstellen gedaan waarop u echter niet bent ingegaan. Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat de koop-verkoopovereenkomst, te uwen laste werd verbroken, aangezien het paard «Lady» door u werd teruggenomen, het vaststond dat het paard «Mistral» niet het springpaard was dat cliënt wenste en beide paarden zeker geen £ 50.000 waard waren. Naast teruggave van de kopprijs dient u daarenboven mijn cliënt te vergoeden voor de kosten die hij heeft gemaakt naar aanleiding en in uitvoering van de verkoopovereenkomst, namelijk het transport van en naar Engeland van het paard «Lady», het transport naar Engeland van het paard «Mistral» en persoonlijke reiskosten oftewel een bedrag van £ 2.250. Bij deze stel ik u derhalve formeel in gebreke om het bedrag van £ 52.250, uiterlijk op 15 februari 1995, op mijn derdenrekening, hieronder vermeld, over te maken. Zoniet zal ik, onder voorbehoud van alle rechten en zonder verdere verwittiging, overgaan tot dagvaarding.»

Op 8 februari 1995 antwoordde de raadsman van verweerder:

«Wij zijn ten stelligste verbaasd over de inhoud van uw brief. Inderdaad kocht uw cliënt dhr. John P. het paard Lady in de maand juni 1994, na dit getest en bezichtigd te hebben. Een drietal weken na de aankoop werd Lady door een aangestelde van uw cliënt op de wedstrijd te Lummen, zijnde 5 juli 1994, getransporteerd naar Engeland. Na een aantal maanden nam uw cliënt opnieuw contact op met de heer B. en meldde dat zijn zoon John blijkbaar moeilijk kon rijden met het paard. Dit betekent uiteraard nog niet dat er iets mankeert aan het paard, maar dat blijkbaar ruiter en paard niet de ideale combinatie was. Aangezien mijn cliënte een eerlijke handelaar is, liet hij dhr. P. dan ook de kans om Lady terug te brengen en in de plaats een ander paard te kiezen. Mijn cliënt was hier uiteraard niet toe verplicht. Dhr. P. heeft een drietal paarden zien springen en heeft Mistral gekozen. De onderhandelingen namen daarmee een einde. Wij begrijpen dan ook niet waar u de overige argumenten zoals uiteengezet in uw brief, haalt».

De deskundige kwam tot volgende bevindingen:

A. *Lady*: - de huidige fysieke toestand (1995) is goed;
- de fysieke toestand bij levering en terugname was goed;
- het paard is geschikt om ingezet te worden in de springcompetities;

- de marktwaarde is 500.000,-fr.

B. *Mistral d'Alcamar*:

- bij aankomst in Engeland was Mistral kreupel; er is geen zekerheid dat het later vastgestelde letsel reeds bestond bij aankoop;

- de huidige fysieke toestand is slecht;

- als sportpaard heeft Mistral geen marktwaarde.

Eiseres betwist het deskundigenverslag in zoverre het uitsluit dat het letsel van Lady bestond vóór aankoop. Zij betwist nog meer dat de fysieke toestand goed was op het ogenblik van terugname, want toen was het paard kreupel. Zij betwijfelt of Lady op het ogenblik van het onderzoek door de deskundige, gezond was.

Eiseres stelt op basis van de bevindingen van haar expert dat Mistral op het ogenblik van de levering leed aan «klinische podotrochleose».

In eerste instantie beweert eiseres dat de verkoop van het paard Lady minnelijk werd ontbonden ten laste van verweerder (dagvaarding) dan wel verboden (conclusies), wegens gebrekkige en/of niet-conforme levering en vordert zij terugbetaling van de oorspronkelijke koopprijs, zijnde 50.000 £, te vermeerderen met de transportkosten, zijnde 2.250 £, alsmede de intresten. In tweede instantie stelt eiseres dat in verband met de koop/verkoop van het paard Mistral geen overeenstemming werd bereikt, zodat die nooit totstandkwam.

Verweerder ontkent dat de verkoop van het paard Lady in der minne werd ontbonden; het paard Lady werd geruild, zonder opschortende voorwaarde van goedkeuring door een dierenarts.

Nadat de rechtbank partijen verzocht standpunt in te nemen omtrent de toepasselijke wet, laat eiseres gelden:

- de eenvormige koopwet (verdrag, 1 juli 1964), regelt uitsluitend de verbintenissen tussen koper en verkoper; zij is niet van toepassing op de minnelijke beëindiging; art. 1134 B.W. is van toepassing;

- de eenvormige wet is niet van toepassing op de toestand op de totstandkoming van de overeenkomst (art. 8 Eenvormige wet); er is geen nieuwe overeenkomst totstandgekomen in verband met het paard Mistral; de eenvormige wet beheerst dit niet.

Voor zover ruil zou zijn totstandgekomen, komt ruil onder dezelfde voorwaarden tot stand als koop (art. 1707 B.W.). Ruil kan ook totstandkomen onder opschortende voorwaarden (art. 1585, laatste lid, B.W.). Het bewijs van het feit dat de verkoop onder opschortende voorwaarden werd gesloten, kan in handelszaken geleverd worden door vermoedens. Aan de opschortende voorwaarde werd niet voldaan, zodat de verkoop niet plaatsvond.

Voor zover de rechtbank van oordeel zou zijn dat een opschortende voorwaarde niet genoegzaam bewezen is, verzoekt eiseres de ontbinding van de (tweede) verkoop uit te spreken op basis van de eenvormige wet van 15 juli 1970.

Art. 33, 1° en f, van de eenvormige wet bepaalt dat de verkoper tekortschiet in de nakoming van zijn verbintenissen wanneer hij een zaak afgeeft die niet de eigenschappen bezit nodig voor een bijzonder gebruik dat uitdrukkelijk of stilzwijgend bij de overeenkomst is voorzien of in het algemeen, wanneer hij de zaak afgeeft die niet over de eigenschappen en bijzondere kenmerken beschikt die uitdrukkelijk of stilzwijgend bij de overeenkomst zijn voorzien. Het was de bedoeling een paard aan te kopen dat minstens het potentieel bezit om deel te nemen aan internationale springwedstrijden. Mistral bezit dat potentieel niet. Volgens eiseres heeft zij overeenkomstig art. 38.1 en 2 van de eenvormige wet het paard binnen de week laten keuren en heeft zij na verdere onderhandelingen tussen partijen die niet tot een akkoord leidden, ingebreke gesteld op 1 januari 1995 (30 januari 1995?) en ging zij op 29 maart 1995 over tot dagvaarding.

Conform artt. 41 e.v. eenvormige wet vordert zij de ontbinding en terugbetaling van de verkoopprijs.

Verweerder laat gelden: overeenkomstig het Verdrag van Den Haag van 15 juni 1955 wordt bij gebrek aan een door de partijen toepasselijk verklaarde wet de koop van roerende lichamelijke zaken beheerst door de interne wet van het land waar de verkoper zijn gewone verblijfplaats heeft op het moment dat hij de order ontvangt, zodat *in casu*, zoals eiseres terecht stelt, Belgisch recht van toepassing is. Verweerder kan evenwel niet akkoord gaan met de wijze waarop eiseres het Belgisch recht toepast:

- er is nooit een minnelijke beëindiging geweest van de koop/verkoop van Lady;

- Mistral werd geruild; het verdrag van 1 juli 1964 kan geen toepassing vinden op de ruil; bij gebreke aan eenvormige wet inzake ruil, zijn de artikelen 1702 en 1703 B.W. van toepassing;

- er is nooit sprake geweest van ruil onder opschortende voorwaarde, het negatief koopadvies van dierenarts Mac Mahon van 14 november 1994 bewijst geenszins dat de ruil gebeurde onder opschortende voorwaarde van deze goedkeuring, na dit negatief advies wachtte eiseres tot 31 januari 1995 alvorens dit advies kenbaar te maken.

Beoordeling

Terzake zijn de rechtsvragen:

- hebben partijen de koopovereenkomst omtrent het paard Lady van juni 1994 begin november 1994 minnelijk

ontbonden ten nadele van de verkoper wegens een gebrekkige of niet-conforme levering?

- hebben partijen begin november een ruil gesloten tussen Lady en Mistral?

- is deze ruil gesloten onder voorwaarde van goedkeuring door de veearts van eiseres?

- moet deze ruil ontbonden worden wegens het in gebreke blijven van verweerder?

Wegens het feit dat het terzake gaat om grensoverschrijdende transacties, rijst de vraag naar het toepasselijke recht. Partijen hebben niet de voorzorg genomen om uitdrukkelijk of stilzwijgend te bepalen aan welk recht zij hun onderscheiden transacties wensten te onderwerpen.

Het verdrag van Den Haag van 1 juni 1955, bepaalt dat bij gebreke van een door partijen toepasselijk verklaarde wet, de koop wordt beheerst door de interne wet van het land waar de verkoper zijn gewoon verblijf heeft op het ogenblik waarop hij de order ontvangt;

Naargelang het land van de verkoper een eenvormige koopwet heeft aangenomen, beheerst deze eenvormige koopwet de transactie. Dat is tot 1 oktober 1997 voor België het verdrag van 1 juli 1964 van Den Haag, houdende een eenvormige wet inzake de internationale koop van roerende lichamelijke zaken.

De eenvormige koopwet regelt niet de vraag hoe het bewijs moet geleverd worden dat partijen een verkoop minnelijk ontbonden hebben.

De vraag of partijen de verkoop van het paard Lady minnelijk ontbonden hebben wegens een gebrekkige of niet-conforme levering, lijkt eerder een feitenkwestie. Er is geen enkel stuk *in tempore non suspecto* dat dit waarschijnlijk maakt. Het werd voor het eerst aangevoerd in de ingebrekestelling van de raadsman van eiseres van 31 januari 1995 en prompt tegengesproken. Het enkele feit dat verweerder een ander paard afstond in de plaats van Lady, wijst op zich niet erop dat partijen overeenkwamen de eerste verkoop als ontbonden te beschouwen (ten laste van de verkoper). Het komt de rechtbank voor dat eiseres op dit stuk niet slaagt in haar bewijslast.

Uit het bovenstaande volgt dat de rechtbank ervan uitgaat dat partijen begin november 1994 een ruil aangingen.

De vraag is of partijen een ruil aangingen onder voorwaarde van goedkeuring door de veearts van eiseres. Ook dit is een feitenkwestie.

Er is daarvan evenmin een stuk *in tempore non suspecto*. Het werd voor de eerste maal beweerd naar aanleiding van dit geschil. Zelfs indien men die voorwaarde met vermoedens zou kunnen bewijzen, dan is het feit dat eiseres binnen de week na aankoop tot keuring door haar veearts liet overgaan en deze adviseerde niet over te gaan tot de transactie, nog geen vermoeden dat de partijen ruilden onder voorwaarde van goedkeuring door de veearts.

Er is de vraag volgens welk recht moet worden nagegaan of verweerder tekortschoot in zijn leveringsverbintenis van ruil. Volgens eiseres is de eenvormige koopwet van toepassing op ruil. Verweerder zegt zonder enige nadere motivering dat Belgisch recht van toepassing is.

Alleszins is het niet duidelijk wie bij ruil als verkoper moet worden beschouwd en dus welk het recht is van de verkoper.

Het is alleszins betwist of het Weens Koopverdrag van toepassing is op ruil (zie Neumayer en Ming. *Convention de*

Vienne sur les contrats de vente internationale de marchandises, Lausanne, 1993, p. 38). De zaak wordt ook niet eenvoudiger door het feit dat het Verenigd Koninkrijk de eenvormige koopwet van Den Haag slechts onderschreven heeft met de reserve dat de eenvormige koopwet van Den Haag slechts onderschreven heeft met de reserve dat de eenvormige wet van toepassing zal zijn indien de partijen de eenvormige wet gekozen hebben als toepasselijk recht (Van Hooghten, «Overzicht van Belgische rechtspraak i.v.m. het verdrag houdende eenvormige wet inzake de internationale koop van roerende lichamelijke zaken ondertekend te Den Haag, op 1 juli 1964», *T.B.H.*, 1987, 167), *quod non*. Bovendien is het zo dat Engeland geen wettelijke lijst heeft van koopvernietigende gebreken inzake dieren (Vranken, *A.P.R.*, Tw. *Koopvernietigende gebreken*, 51).

Het lijkt terzake eerder aangewezen de toepasselijke wet te zoeken via het Europese Overeenkomstenverdrag (Verdrag van Rome, 19 juni 1980), waarbij toepassing kan gemaakt worden van art. 4.1. De overeenkomst lijkt het nauwst verbonden met België, omdat van origine Belgische koopwaar werd verhandeld, zodat Belgisch recht van toepassing is.

Nu het om ruil van paarden gaat, is de wet van 25 augustus 1885 van toepassing. De vordering is overeenkomstig art. 2 van die wet te laat ingesteld, terwijl evenmin de procedure werd gevolgd voorzien door die wet.

Maar zelfs overeenkomstig de eenvormige koopwet van Den Haag zou de vordering ongegrond zijn.

Overeenkomstig art. 39.1 van de eenvormige wet verliest de koper het recht om zich erop te beroepen dat de zaak niet aan de overeenkomst beantwoordt indien hij niet op korte termijn nadat hij de afwijking heeft ontdekt of had moeten ontdekken, bij de verkoper protesteert.

Art. 39.2 bepaalt dat bij zijn protest de koper de aard van de afwijzing duidelijk moet aangeven en de verkoper uitnodigen de zaak te keuren of door een vertegenwoordiger te doen keuren. De brief van de raadsman van eiseres van 30 januari 1995 beantwoordt daaraan niet. Het protest is niet binnen de korte termijn (bijna drie maanden *in casu*) na het ontdekken van het gebrek geformuleerd, het is niet voldoende precies en het bevat geen uitnodiging de zaak te keuren. De koper heeft de bewijslast van een ander (mondeling) protest dat wel aan art. 39.2 zou beantwoorden. Eiseres slaagt niet in die bewijslast.

De verkoper kan de overeenkomst ontbonden verklaren overeenkomstig art. 43 van de eenvormige wet. Hij verliest dit recht indien hij daarvan geen gebruik maakt op korte termijn nadat hij tegen de afwijking heeft geprotesteerd.

Omdat er geen protest is geweest in de zin van artt. 39.1 en 39.2 eenvormige wet, kan de vordering tot ontbinding niet worden toegelaten.

Bij de beoordeling van de termijn voor protest en vordering neemt de rechtbank terzake in overweging dat bij levende dieren de termijn om na de ontdekking van het gebrek te reageren extreem kort dient te zijn, teneinde te vermijden dat de koper het risico van ziekten die ontstonden na de transactie zou trachten af te wentelen op de verkoper.

NOOT – *Het kreupele springpaard en het internationaal kooprecht*

1. Klungelig is de manier waarop in deze rechtszaak de bewijslevering gebeurde. De feiten die lijken vast te staan zijn de volgende. Een Engelse vennootschap T., gevestigd in het lieflijke Kent, kocht in juni 1994 in Limburg van B. een zesjarige merrie, Lady. Onder de paraplu van de vennootschap had eigenlijk ene P. het paard gekocht om het zijn zoon John te laten berijden bij springcompetities. Op 1 juli 1994 werd de merrie afgehaald en naar Engeland overgebracht. Wat er daarna gebeurt, is betwist. Bij deelneming aan een wedstrijd op 19 augustus zou Lady kreupel zijn bevonden. Hoe dit ook zij, vaststaat dat Lady teruggestuurd werd naar België, terwijl de verkoper uit Sint-Truiden begin november een ander springpaard, Mistral, naar Engeland verstuurde. Maar de dierenarts van dhr. P. raadde op 14 november de aankoop af, naar zeggen van de eiseres. Pas op 30 januari 1995 schreef de advocaat van de Engelsman een protestbrief naar Sint-Truiden: Lady zou niet geschikt geweest zijn voor de bestemming waarvoor zij gekocht werd. Daarop werd de koop blijkbaar minnelijk ontbonden en in vervanging zou Mistral geleverd geweest zijn op proef, namelijk op voorwaarde van goedkeuring door haar dierenarts, volgens de versie van de eiseres.

Eiseres T. dagvaardt op 29 maart 1995 in ontbinding van de koop (van Lady, wordt verondersteld) met schadevergoeding (nl. voor de transportkosten) wegens niet-conforme levering of op grond van een verborgen gebrek. Het is niet duidelijk welke precies de rechtsgrond is van de vordering.

Wellicht had men er ook kunnen aan denken op grond van bedrog de nietigheid van de koop te vorderen. Vrederechter Vrancken citeert een uitspraak waarbij de verkoop van een paard nietig verklaard werd wegens bedrog, omdat de verkoper wist dat het dier ongeschikt was voor de beoogde bestemming («Koop en ruil van dieren» in *A.P.R.*, nr. 305). In elk geval moest dan het bewijs van de bedrieglijke intentie geleverd worden. Vooruitlopend op wat verder ter sprake komt over het toepasselijke recht, kan onmiddellijk reeds opgemerkt worden dat, indien op bedrog een beroep gedaan wordt, niet het Weense Koopverdrag van toepassing is, maar de *lex contractus*, de toepasselijke interne wetgeving.

2. Bepaalde feiten waarop eiseres T. haar vordering steunt zijn volgens de rechtbank niet bewezen: noch de zogenaamde minnelijke ontbinding van de koop van Lady, noch het voorwaardelijk karakter van de nieuwe overeenkomst krachtens welke Mistral geleverd werd. De prijsbepaling lijkt trouwens ook problematisch: Lady zou gekocht zijn voor 180.000 BF contant volgens verweerder B. en voor 50.000 Engelse ponden (ongeveer 2 miljoen BF) volgens eiseres T. Volgens de deskundige zou haar marktwaarde ten tijde van het proces 500.000 BF geweest zijn.

Na eerst een deskundige aangesteld te hebben, oordeelt de Rechtbank van Koophandel te Hasselt dat partijen begin november 1994 een ruil sloten. Dat de voorgaande koop op minnelijke wijze ontbonden werd, wordt door de koper niet bewezen. Als de koop niet ontbonden werd, is ruil naar het oordeel van de rechtbank de enig mogelijke uitleg voor de terugkeer van Lady en de levering van Mistral. Op de koop is het verdrag van Den Haag van 1964 over de internationale koop, de LUVI, volgens de rechtbank van toepassing. De ruil zou echter niet vallen onder het toepassingsgebied van het verdrag.

De vordering is te laat ingesteld

3. Op grond van art. 4.1 van het verdrag van Rome van 1980 (dat tot ons I.P.R. behoort) wordt het Belgische recht door de rechtbank geacht het nauwst verbonden te zijn met de ruil Lady-Mistral. Het Belgische recht terzake is dan meer bepaald de wet van 25 augustus 1885. De rechtbank besluit dat volgens die wet de vordering te laat werd ingesteld. De koper heeft immers negen dagen tijd vanaf de levering – de normale termijn kan verlengd worden wanneer het dier in het buitenland geleverd werd – om volgens een bepaalde procedure aanspraak te maken op ontbinding van de koop op grond van een in de wet vermelde (bij de levering verborgen) ziekte. Ten overvloede wordt er in de motivering op gewezen dat de vordering trouwens ook onontvankelijk zou zijn indien de Eenvormige Koopwet (LUVI) van toepassing ware geweest op de ruil Lady-Mistral, omdat de koper niet binnen een korte termijn na de ontdekking van de niet-conformiteit van de geleverde zaak een nauwkeurig bericht hierover verzond aan de verkoper. Het eerste protest van de koper, waarvan althans het bewijs geleverd wordt, is inderdaad de brief van de raadsman van de koper, twee en een halve maand na ontdekking van het gebrek. *A fortiori* zou ook de vordering in ontbinding van de koop van Lady als te laat ingesteld moeten beschouwd worden.

Het Weense Koopverdrag

4. Sinds 1 november 1997 is het Weense Koopverdrag (CISG) in België in werking getreden. De LUVI is opgeheven. Wat zou de oplossing van het bovenstaande geval zijn, indien de koop en de zogenaamde ruil na de datum van inwerkingtreding van het verdrag gesloten waren? Verondersteld moet dan wel worden dat het bewijs geleverd werd dat het springpaard niet «voor persoonlijk gebruik» van de Engelse koper gekocht werd. Art. 2 CISG bepaalt inderdaad dat het verdrag niet van toepassing is «op de koop van roerende zaken, gekocht voor persoonlijk gebruik of voor gebruik in gezin of huishouding, tenzij de verkoper te eniger tijd vóór of bij het sluiten van de overeenkomst niet wist of had behoren te weten dat de zaken voor zodanig gebruik werden gekocht». Dit is natuurlijk een feitenkwestie. Lady werd uitsluitend door de zoon John van de koper bereden, maar anderzijds zou de vennootschap T. meermaals paarden in België gekocht hebben.

Laat ons veronderstellen dat het paard niet voor persoonlijk gebruik gekocht werd. Dan rijst de vraag of het Weense Koopverdrag van toepassing is op een ruilovereenkomst. J. Erauw stelt, samen met Honnold, Neumayer-Ming en Kritzer, dat in de praktijk ook de ruil onder het Weense Koopverdrag gekatalogeerd wordt. De betaling moet niet noodzakelijk in geld gebeuren, als er maar een duidelijke tegenprestatie is (Van Houtte, H. Erauw, J. en Wautelet, P., *Het Weense Koopverdrag*, Intersentia, 1997, p. 38, nr. 1.36). Dit was anders geregeld in de LUVI, waar de koopprijs uit geld moest bestaan. Ruilovereenkomsten vielen niet rechtstreeks onder de LUVI (Van Der Velden, F.J.J.A., *De eenvormige koopwetten van 1964*, Kluwer, p. 128).

Het Weense Koopverdrag, dat niet in werking is in Engeland, maar wel in België, zou dan in onze hypothese op «de ruil» van Lady en Mistral van toepassing zijn, indien de door het I.P.R. van de bevoegde rechtbank van Koophandel van

Hasselt aangeduide *lex contractus* het Belgische recht is. Dit lijkt het geval te zijn.

Art. 35, 2°, (b), CISG bepaalt dat de zaken slechts dan aan de overeenkomst beantwoorden indien zij geschikt zijn voor een bijzonder doel dat uitdrukkelijk of stilzwijgend aan de verkoper ter kennis is gebracht op het tijdstip van het sluiten van de overeenkomst. *In casu* was stilzwijgend aangenomen dat het te leveren paard geschikt moest zijn voor internationale springcompetities. De door de rechtbank aangeestelde deskundige, kwam tot de bevinding dat Mistral als sportpaard geen marktwaarde had. Bestond het gebrek reeds op het ogenblik van de levering? Bij aankomst in Engeland was Mistral kreupel, stelt het expertiseverslag. Onduidelijkheid heerst over het ogenblik en de plaats van de levering. Gebeurde dat in België? Werd Mistral tijdens het transport verwond?

Het Weense Koopverdrag primeert de interne wet

5. Indien het Weense Koopverdrag de internationale koop of ruil van huisdieren tussen een Engelsman en een Belg beheerst, hoe ziet het dan met de wet van 25 augustus 1885 op de koopvernietigende gebreken bij huisdieren? Wordt die uitgeschakeld?

Een eerste deel van het antwoord bestaat erin te wijzen op de exhaustieve bepaling in de wet van 1885 van de gebreken, *in casu* de ziektes, waarop een koper een beroep vermag te doen om ontbinding van de koop te verkrijgen (Vranken, F., «Koop en ruil van dieren», *A.P.R.*, 1979). Dit interne recht geldt echter niet voor de internationale koop. Indien de verkochte dieren «niet overeenkomen met de overeenkomst» (art. 35 CISG), m.a.w. niet beantwoorden aan de rechtmatige verwachtingen van de koper, kan laatstgenoemde een beroep doen op de remedies van het Weense Koopverdrag, met uitsluiting van het interne recht. Het verdrag primeert op de wet van 1885.

Het is een wezenlijke bijdrage van het Weense Koopverdrag een synthese te verwerklijken van de verscheidene verbintenissen die tal van nationale rechtssystemen, met name die welke de Romeinsrechtelijke regeling van de vrijwaring voor verborgen gebreken geërfd hebben, ten laste van de verkoper leggen met betrekking tot de conformiteit van het verkochte goed. Men moet in het systeem van het verdrag geen onderscheid meer maken tussen de vrijwaring voor verborgen gebreken en de leveringsplicht: de verkoper moet conforme goederen leveren, en daarmee uit. Zo eenvoudig is dat (Herbots, J., «De verplichtingen van de verkoper», in Van Houtte, H. e.a., *o.c.*, nr. 4.32). Uiteraard mag de koper zich niet op de regels van het interne recht beroepen wanneer de overeenkomst in het toepassingsgebied van de CISG valt.

Aan de koper wordt ook de mogelijkheid ontzegd om zich op de nietigheid van het contract op grond van het interne recht om reden van substantiële dwaling te beroepen, althans indien de betwisting de kwaliteit van de geleverde zaak betreft. Evenmin mag de koper zich op het interne recht van de onrechtmatige daad beroepen (Herbots, J. *o.c.*, nrs. 4.33 en 4.34). Indien de verkoper één van de CISG-verbintenissen niet nakomt, is er luidens het verdrag grond voor een contractuele claim, op grond waarvan de benadeelde koper één of meer remedies ter beschikking staan, bijv. schadevergoeding voor de wanprestatie. Hierbij komen de CISG-regels in de plaats van de corresponderende nationale regels

die voor interne koopcontracten gelden. Zo ook primeert het verdrag op de wet van 25 augustus 1885.

De verjaringstermijn

6. Maar het tweede deel van het antwoord, namelijk met betrekking tot de verjaringstermijn, zal het mogelijk maken de wet van 1885 van stal te halen, maar uitsluitend om de duur van die termijn te bepalen.

Men weet dat de uitoefening van de vordering in vrijwaring luidens het Weense Koopverdrag onderworpen is aan de enige voorwaarde dat de koper aan de verkoper kennis gegeven heeft van het gebrek aan conformiteit van de geleverde zaak binnen een redelijke termijn vanaf het ogenblik waarop hij er kennis van had of kennis van kon hebben. Deze kennisgeving moet op straffe van rechtsverwerking nauwkeurig zijn. Bij gebrek aan dergelijke kennisgeving is de koper van zijn recht om een beroep te doen op de vrijwaring vervallen. *In casu* is er noch voor Lady, noch voor Mistral een tijdig bericht aan de verkoper verzonden.

Aan verjaring komt men alleen toe indien de bedoelde kennisgeving wel binnen bekwame tijd is gedaan. Op het moment van de kennisgeving (d.i. op het moment dat deze de verkoper heeft bereikt) begint de verjaringstermijn te lopen. Dit dubbel systeem van klachtplicht enerzijds, en verjaring anderzijds, vindt men in het Duitse recht. Het werd geadopteerd door de LUVI en het CISG.

Volgens het V.N.-Verdrag van New York over de verjaring dat toepasselijk is op internationale koopcontracten, moet de koper de rechtsvordering tegen de verkoper instellen binnen vier jaar vanaf de datum van de effectieve overhandiging van de goederen. Dit verdrag trad in werking op 1 augustus 1988. Door dit verdrag niet gebonden landen, zoals België, zullen het door het I.P.R. aangeduide rechtstelsel toepassen. Indien de *lex contractus* het Belgische recht is, en meer bepaald de wet van 25 augustus 1885, is die periode *de lege lata* zeer kort, namelijk de termijn die de wet al naargelang de ziekte bepaalt. Dit heeft, *cessante ratione legis*, geen zin, omdat er bij hypothese een protest gestuurd werd binnen een redelijke termijn en de verkoper de nodige maatregelen kon nemen om zijn belangen te beveiligen. De rechtbank kan dan ook uitmaken of het letsel reeds bestond bij de levering. Maar «*dura lex, sed lex*» zou procureur-generaal E. Liekendaal zeggen. Of zou een creatieve rechtspraak toch een uitweg vinden? Hoe dit ook zij, de termijn (van het toepasselijke interne recht) begint te lopen na de door de koper tijdig gedane kennisgeving.

De kwalificatie ruil

7. De rechtbank kan en wil zich niet uitspreken over de door de eiseres niet bewezen grond van de ontbinding van de koop van Lady. Het akkoord dat aan de basis ligt van de terugkeer van Lady en van de levering van Mistral kwalificeert de rechtbank als een ruil, er impliciet van uitgaande dat de eiseres eigenares geworden is van Lady en dat er wils-overeenstemming bereikt werd over de ruil met een ander springpaard.

Ware het niet realistischer ervan uit te gaan dat er wils-overeenstemming bereikt werd over de vervanging van het voorwerp van de koop door een ander door de verkoper te leveren springpaard? Het gaat hier eigenlijk om een wijsi-

gende overeenkomst (Zie Kruithof, R., «La modification conventionnelle du contrat», in: Interuniversitair Centrum voor rechtsvergelijking, *Rapports belges, XIIe congrès de l'Académie internationale de droit comparé*, Bruylant, 1986). Voor de wijziging van de overeenkomst gelden geen vormvereisten (art. 11 CISG). Ook latere mondelinge afspraken kunnen een schriftelijke overeenkomst wijzigen (zie Van Houtte, H., e.a., o.c., nr. 215, 63). Wanneer latere gedragingen van partijen in feite niet stroken met de contractbepalingen, blijven zij relevant als uiting van een contractwijziging (art. 29 CISG). Die vrijwillig overeengekomen vervanging werd en wordt niet expliciet geregeld door de LUVI en de CISG. Het is een interessant probleem van *novatio*. Hoe dit ook zij, die vervanging van het voorwerp van de koop lijkt beheerst te blijven door de regels van LUVI en CISG. Aldus blijft met betrekking tot de op straffe van rechtsverwerking vereiste klacht nopens de kwaliteit van de vervangende zaak de regel gelden dat binnen een redelijke termijn na ontdekking van het feit dat de vervangende zaak niet beantwoordt aan wat hierover (impliciet of expliciet) overeengekomen werd, de verkoper hierover een nauwkeurig bericht moet ontvangen van de koper. Binnen de door het verdrag van New York of, bij gebreke aan bekrachtiging hiervan, door de toepasselijke *lex contractus* bepaalde termijn, moet achteraf de vordering ingesteld worden.

Dit betekent in ons geval dat het te laat was om de kwaliteit van Lady te contesteren. Maar na ontdekking van het feit dat Mistral geen degelijk springpaard was (na onderzoek door de Engelse dierenarts op 14 november 1994) kon binnen een «redelijke» termijn protest aangetekend worden bij de Limburgse verkoper over de kwaliteit van Mistral (zonder de kwaliteit van Lady ter sprake te brengen). Die termijn is een feitelijke appreciatie. De datum van haar klacht is voor eiseres van kapitaal belang met betrekking tot de latere ontvankelijkheid van de vordering. Het lijkt onbegrijpelijk dat, afgezien van de brief van de advocaat van 30 januari, geen bewijs van een schriftelijke klacht na de negatieve beoordeling door de dierenarts op 14 november geleverd wordt door de koopster. Hoe dit ook zij, bij ontvangst door de verkoper van dit bericht begon de door de Belgische wet bepaalde termijn van de wet van 25 augustus 1885 te lopen (zonder dat de procedure van de wet van 1885 moest gevolgd worden: het gaat immers om een internationale koop die door de eenvormige wet geregeld wordt, behalve met betrekking tot de verjaringstermijn). Als men de niet betwiste data op een rij zet, namelijk de levering van Lady op 1 juli, de levering van Mistral begin november, de brief van de raadsman van de koopster van 30 januari, het antwoord van de raadsman van 8 februari en de dagvaarding van 29 maart 1995, dan lijkt het besluit van de rechtbank aanvaardbaar dat de vordering van de koopster ontoelaatbaar is. De rechtbank kan immers niet meer met zekerheid uitmaken of het letsel van het paard reeds bestond op het ogenblik van de risico-overdracht, namelijk de levering.

Concluderende mijmeringen

Wat te denken over deze zaak? Dit is een voorbeeld van proces dat in Engeland nooit zou plaats gehad hebben. Het Engelse systeem belet er dat zo'n kansloze gevallen tot een (voor de eiser ontgoochelend) eindvonnis uitgevochten worden. Het was toch van bij de dagvaarding zonneklaar dat, hoe

men de zaak ook keerde, de vordering ontoelaatbaar was, tenzij eiseres kon bewijzen dat bij de verkoper geprotesteerd werd binnen een korte termijn van het negatief advies van de dierenarts. Wat is er, abstractie gemaakt van deze technische onontvankelijkheid, echt gebeurd? De wijze Chinese rechter uit de romans van de Nederlandse diplomaat en sinoloog Van Gulik zou bij het lezen van het deskundigen verslag de volgende deducties gemaakt hebben.

Met betrekking tot de prijs verheelt de verkoper waarschijnlijk (om fiscale redenen?) de waarheid. Met betrekking tot de kreupele merrie zou het wel eens kunnen dat onze Engelsman na de levering de neus heeft opgehaald voor Lady. Dat kan men uit de door de deskundige aangegeven marktwaarde afleiden. Die marktwaarde is sinds de koop plaats had merkbaar gedaald en hiervoor moet er een reden zijn. Wat had de koper, technisch-juridisch gesproken, moeten doen indien zijn verhaal waar is? Onmiddellijk na de eerste jumping zonder talmen een nauwkeurige beschrijving van het gebrek van Lady bezorgen aan de verkoper. In elk geval, het vergelijk resulterend in de «vervanging op proef» van Lady door Mistral schriftelijk bevestigen *ad probationem*.

Maar eigenlijk is het zogenaamde «voorwaardelijk karakter van de ruil» niet relevant, indien het bewijs van een verborgen gebrek zou geleverd worden, of beter gezegd, het bewijs dat Mistral «niet beantwoordt aan de overeenkomst». Nodig was dan wel na de ontdekking van dit gebrek aan conformiteit van Mistral binnen een redelijke termijn een nauwkeurig bericht hierover aan dhr. B. te sturen. De Belgische verjaringstermijn voor het instellen van de vordering is zeer kort voor een internationale koop (waarvoor toch bij hypothese binnen een redelijke termijn een nauwkeurig bericht aan de verkoper verzonden werd). Hopelijk wordt het verdrag van New York binnen niet al te lange tijd ook in de Europese landen en in het onze bekrachtigd. Omdat de wet van 25 augustus 1885 niet van dwingend recht is, had men in de koopovereenkomst overigens een andere termijn kunnen bepalen (Vandeputte, R., «De koopovereenkomst», *Beginnelen van Belgisch Privaatrecht*, 1981, 189, nr. I; *R.P.D.B.*, XVI, Tw. «Vente», 213, nr. 891; Vrancken, F., o.c., nr. 182).

J.H. Herbots
K.U.Leuven

VREDEGERECHT TE ANTWERPEN

7e KANTON – 9 JULI 1996

Rechter: de h. Castelyns

Advocaten: mrs. Cerfontaine en De Neve

Consumentenrecht – Consumentenkrediet – Verplichting van de kredietverlener de terugbetalingsmogelijkheden van de kredietnemer te onderzoeken – Tekortkoming – Sanctie

Wanneer consumenten op het ogenblik van het sluiten van een overeenkomst van kredietopneming die onder de toepassing van de wet op het consumentenkrediet valt, reeds twee leningen hebben aangegaan en de kredietverlener nagelaten heeft de terugbetalingsmogelijkheden van de kredietnemers na te gaan, hoewel hij over de nodige middelen beschikte of diende te be-

schikken om zulks te doen, dienen de verplichtingen van de kredietnemers met toepassing van art. 92 Wet Consumentenkrediet te worden verminderd tot betaling van het nominale bedrag van het krediet, onder aftrek van de reeds betaalde sommen, maar met behoud van het voordeel van de termijnbetalingen.

N.V. A. t/ H. en C.

Overwegende dat er tussen partijen op 29 november 1991 een overeenkomst van kredietopening werd gesloten ten belope van 270.000 fr. en eiseres deze kredietopening bij aantekend schrijven van 28 september 1994 opzegde, zich hierbij baserend op art. 4 van het algemeen reglement der kredietopeningen;

Dat eiseres stelt dat de aldus verschuldigde bedragen opeisbaar werden en gedaagden op 30 juni 1995 een saldo op de rekening verschuldigd bleven ten bedrage van 183.730 fr.;

Dat eiseres verder doet gelden dat voor de terugbetaling van het opgenomen krediet een uitdrukkelijk schema werd overeengekomen, maar dat gedaagden zich aan dit terugbetalingsschema, dat nochtans partijen tot wet strekt, niet hebben gehouden;

Overwegende dat dat eiseres dan ook overeenkomstig de voorwaarden van de kredietopening haar huidige vordering stelt;

Overwegende dat gedaagden de vordering van eiseres betwisten op grond van allerlei wetsbepalingen, zoals opgesomd in de conclusie van gedaagden;

Overwegende evenwel dat Wij ons in casu kunnen beperken tot het voornaamste verweer van gedaagden, zijnde de eigen aansprakelijkheid van de bankier met toepassing van de wetgeving op het consumentenkrediet;

Overwegende dat immers vaststaat dat op het ogenblik van het aangaan van de onderhavige leningsovereenkomst op 29 november 1991 gedaagden reeds eerder een lening hadden gesloten, namelijk op 2 april 1991 een persoonlijke lening bij K. met 60 maandelijkse afbetalingen van 9.730 fr. en een lening op 12 oktober 1991 bij S.C.V. Spaarbank, zijnde een kredietopening ten belope van 400.000 fr., waarvoor maandelijks een variabel bedrag van ongeveer 10.000 fr. diende te worden afgekort;

Dat gedaagden daarbij opmerken dat zij ook nog een huishuur dienen te betalen van 16.000 fr. per maand;

Overwegende dat gedaagden stellen dat ondanks dit alles eiseres een groot krediet toestond ten belope van 270.000 fr., zonder werkelijk nazien van de draagkracht en de financiële mogelijkheden, noch van de solvabiliteit of kredietwaardigheid van de gedaagden;

Overwegende dat de bankier, eiseres, blijkbaar naliet bij het toestaan van de kredietopening de schuldproblematiek van gedaagden afdoende te beoordelen, wat nochtans zijn verplichting is ingevolge de wetgeving op het consumentenkrediet;

Dat daarbij dient te worden vastgesteld dat eiseres wel degelijk over de nodige gegevens beschikte om zulks te doen of minstens diende te beschikken;

Dat gedaagden namelijk doen gelden dat zij als consumenten geen spontane informatieplicht hebben, terwijl van de bankier als professioneel ter zake en ook ingevolge de wettelijke bepalingen een investigatieplicht en voorlichtingsverplichting aanvaard dient te worden;

Dat eiseres aldus de mogelijkheid moet nagaan tot terugbetaling van een lening door de consument;

Dat gedaagden dan ook terecht stellen dat eiseres duidelijk tekortschoot in haar onderzoeks- en adviesplicht; dat zij minstens niet de nodige middelen aanwendde om de kredietwaardigheid en de solvabiliteit van gedaagden te toetsen;

Dat een en ander, zoals gedaagden terecht stellen, kan worden afgeleid uit de beslissingsfiche verbonden aan het toestaan van het krediet, waarbij gesteld wordt dat het betreffende krediet (onvoorwaardelijk) goedgekeurd is;

Dat deze onvoorwaardelijke goedkeuring gebeurde ondanks het feit dat gedaagden voorheen niet in een contractuele relatie stonden tot eiseres, wat eiseres als professioneel ter zake toch tot de nodige voorzichtigheid had moeten aanzetten;

Dat dan ook voor zoveel nodig vaststaat dat eiseres tekortkwam in haar actieve onderzoeks- en adviesplicht;

Overwegende dat gelet op het voorafgaande en dus gelet op de fouten en tekortkomingen van de bankier, met toepassing van art. 92 van de wetgeving op het consumentenkrediet, de verplichtingen van gedaagden te verminderen zijn tot betaling van het nominaal leningsbedrag onder aftrek van de reeds betaalde sommen met behoud van het voordeel van de termijnbetalingen;

...

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 30 mei 1997

Rechtsmiddelen – Hoger beroep – Bevoegdheid en rechtsmacht – Rechtbank van eerste aanleg – Tweede aanleg – Beslissing over de zaak zelf

De vrederechter had in het raam van de art. 221-223 B.W. voorlopige maatregelen bevolen en dit voor onbepaalde tijd. In hoger beroep stelde de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen in het bestreden vonnis van 22 november 1994 vast dat de door partijen gevorderde maatregelen niet beantwoordden aan de criteria van dringende en voorlopige maatregelen. De rechtbank achtte de vrederechter niet bevoegd om dergelijke definitieve maatregelen te treffen. Ze besliste voorts dat de partijen zich bij gebreke van onderlinge regeling tot de bevoegde rechter dienden te wenden. De cassatievoorziening wordt om de volgende redenen gegrond verklaard:

«Overwegende dat, krachtens artikel 1070 Ger. W., de rechtbank van eerste aanleg, die zitting houdt in tweede aanleg, beslist over de zaak zelf en daartegen staat hoger beroep open indien het geschil tot haar bevoegdheid behoorde;

«Dat deze bepaling van toepassing is wanneer de rechtbank van eerste aanleg de beslissing vernietigt waarbij de eerste rechter zich ten onrechte 'ratione materiae' bevoegd heeft verklaard;

«Overwegende dat het bestreden vonnis oordeelt dat de vrederechter niet bevoegd is om op grond van de artikelen 221 en 223 B.W. definitieve dringende voorlopige maatregelen te bevelen;

«Dat het beslist dat de partijen zich bij gebreke van onderlinge regeling tot de bevoegde rechter dienen te wenden;

«Dat het zodoende artikel 1070 Ger.W. schendt.»

(Voorzitter: de h. Verougstraete – Rapporteur: mevr. Bourgeois – Openbaar ministerie: de h. De Riemaecker – Advocaat: mr. De Gryse – In de zaak: S. t/ V.)

NOOT – Zie Cass., 21 mei 1992, *R.W.*, 1992-93, 1412.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 5 september 1997

Verzekering – Motorrijtuigen – Verzekerde van minder dan 18 jaar die op haar bromfiets duozitter vervoert op de openbare weg – Art. 25, 6°, modelpolis – Beding van recht van verhaal bij ongeval – Wettigheid

Het bestreden arrest (Hof Bergen, 12 maart 1996) wordt om de volgende redenen vernietigd.

«Overwegende dat artikel 11, tweede lid, van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen bepaalt dat een verzekeraar zich een recht van verhaal tegen de verzekeringnemer kan voorbehouden en, indien daartoe grond bestaat, tegen een verzekerde die niet de verzekeringnemer is, voor zover de verzekeraar volgens de wet of de verzekeringsovereenkomst gerechtigd mocht zijn de uitkering te weigeren of te verminderen;

«Dat uit die wetsbepaling blijkt dat een recht van verhaal kan worden bedongen in de gevallen dat het verval van de dekking niet alleen uit de wet maar ook uit de overeenkomst voortvloeit;

«Overwegende dat artikel 25, 6°, van de ten tijde van de feiten geldende polis bepaalt dat de verzekeringsmaatschappij het haar bij artikel 24 toegekende recht van verhaal kan uitoefenen wanneer het motorrijtuig op het ogenblik van het ongeval bestuurd wordt door een persoon die niet voldoet aan de voorwaarden door de Belgische wet en reglementen voorgeschreven om dat motorrijtuig te mogen besturen, bijvoorbeeld door een persoon die de vereiste minimumleeftijd niet bereikt heeft;

Overwegende dat het de partijen vrij staat om in een overeenkomst een dergelijk verhaal te bedingen daar het door geen enkele wettelijke bepaling van openbare orde of van dwingend recht verboden is; dat een dergelijke clause geen inbreuk uitmaakt op de gelijkwaardigheid tussen de verbintenissen van de verzekeraar en die van de verzekeringnemer in de zin van artikel 21 van het koninklijk besluit van 12 maart 1976 tot vaststelling van de datum waarop sommige artikelen van de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen in werking treden en houdende algemeen reglement betreffende de controle op de verzekeringsondernemingen;

«Overwegende dat het hof van beroep, na te hebben vastgesteld dat verweerster was veroordeeld wegens het feit dat zij, hoewel zij nog geen 18 jaar was, op de openbare weg op haar bromfiets een duozitter had vervoerd, niet zonder de verbindende kracht van de verzekeringsovereenkomst te miskennen, kon beslissen dat het verhaal van de verzekeraar niet

gegrond was op grond dat artikel 25, 6, van de polis, strijdig is met artikel 21 van het koninklijk besluit van 12 maart 1976».

(Voorzitter-rapporteur: mevr. Charlier – Advocaat-generaal: de h. Piret – Advocaten: mrs. De Bruyn en Gérard – In de zaak: N.V. B. t/ D.)

Kh. Hasselt (Raadkamer), 18 december 1997

Faillissement – Stopzetting activiteiten – Ontslag werknemers – Rechtsmacht van de rechtbank van koophandel

«Bij vonnis van 11 december 1997 werd de N.V. J. F. failliet verklaard. De curators wensen alle werknemers, onder wie ook de beschermde, te ontslaan. De beschermde werknemers kunnen slechts worden ontslaan na vooraf het bevoegde paritaire comité te hebben geraadpleegd. Een dergelijke raadpleging is, volgens de rechtspraak van het Hof van Cassatie, niet nodig wanneer de curator wegens een rechterlijke beslissing alle werknemers terzelfder tijd of binnen een zeer korte termijn moet ontslaan. In het licht van voornoemde rechtspraak vorderen de curatoren, teneinde niet tot raadpleging van het bevoegde paritaire comité te moeten overgaan, dat de rechtbank de staking van de activiteiten, alsook het ontslag van alle werknemers zou bevelen.

Na faillissement kan de rechtbank, krachtens art. 475 Faill.W., indien het belang van de schuldeisers het eist, op verslag van de rechter-commissaris, bevelen dat de handelsverrichtingen van de gefailleerde voorlopig zouden voortgezet worden. Uit voornoemd artikel dient te worden afgeleid dat de voortzetting van de activiteiten van de gefailleerde een uitzondering vormt, die de tussenkomst van de rechtbank vereist. Hieruit volgt dat de staking van de activiteiten van de gefailleerde de regel is (Zie in dezelfde zin: J. Windey en C. Van Buggenhout in een noot onder Cass., 15 februari 1988, *T.B.H.*, 1988, 453, en S. Geerts en R. Parijs in een noot onder Cass., 15 juni 1992, *T.B.H.*, 1992, 1061).

Het is overigens de taak van de curator, in uitoefening van zijn gerechtelijk mandaat, de activiteiten te beëindigen en aldus alle werknemers op te zeggen, behoudens het geval waarin, zoals reeds eerder aangestipt, de belangen van de schuldeisers de voortzetting van de activiteiten vereisen. De rechtbank kan enkel de stopzetting van de activiteiten bevelen wanneer zij voordien, krachtens de bepalingen van art. 475 Faill. W., de voortzetting ervan heeft bevolen. In het andere geval (nl. zo na faillissement geen voortzetting van de activiteiten werd bevolen, wat *in casu* het geval is) kan de rechtbank geen staking van de activiteiten bevelen of de curator hiertoe machtiging verlenen.

Evenmin bezit de rechtbank, bij gebreke aan enige wettelijke bepaling, de bevoegdheid om het ontslag van de werknemers te bevelen of de curator hiertoe machtiging te verlenen. De curator beschikt dienaangaande over een autonoom beslissingsrecht dat hij in het kader van het beheer van het faillissement kan en moet uitoefenen.»

(...)

(Voorzitter: de h. Beerten – Openbaar ministerie: de h. Delbrouck – In de zaak: Faillissement N.V. J.F.)

Vred. Westerlo, 10 januari 1997

Verzekering – Rechtstreekse vordering – Art. 86 Verzekeringwet – Wetsopvolging in de tijd

«Overwegende dat art. 86 van de nieuwe wet op de Landsverzekeringsovereenkomst d.d. 25 juni 1992, het eigen recht van de benadeelde op de door de aansprakelijkheidsverzekeraar verschuldigde uitkeringen, heeft veralgemeend, (hetgeen overigens de opheffing heeft medegebracht van artikel 20, 9°, van de Hypotheekwet (art. 147, 3de Wet 25 juni 1992)).

Overwegende dat voormeld art. 86 in werking is getreden op 1 januari 1993 (Cf. L. Schuermans, «De Nieuwe Wet op de Landsverzekeringsovereenkomst van 25 juni 1992», *R.W.* 1992-93, 751).

Overwegende dat de inleidende dagvaarding werd betekend op datum van 30 augustus 1993, zodat deze vordering opzichthens de verzekeraar ontvankelijk is ook al dateert het schadefeit van 28 april 1991 (Cf. Cass., 25 november 1991, *R.W.*, 1991-92, blz. 1323; Cass., 8 oktober 1990, *R.W.*, 1990-91, blz. 1029; Cass., 17 maart 1989, *R.W.*, 1989-90; blz. 222; Cass., 22 februari 1988, *R.W.*, 1988-89, blz. 193).»

(Rechter: de h. Carens – Advocaten: mrs. Buts en Sol – In de zaak: V. t/ G.)

NOOT – Zie in dezelfde zin: Kh. Brussel, 3 februari 1997, *R.W.*, 1997-98, 23, *T.B.H.*, 1997, 707 met noot C. Van Schoubroeck; Kh. Hasselt, 20 februari 1997, *T.B.H.*, 1997, 708; *Commentaar voorrechten & Hypotheken*, «Artikel 20, 9°, Hyp.W.», nr. 1.

BENELUXRECHT

Verslag jaarvergadering 1997 van de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland

Op 21 en 22 november 1997 werd de jaarvergadering van de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het Recht van België en Nederland gehouden. Deze jaarvergadering was meteen een feestelijke viering van het 50-jarig bestaan van de Vereniging. Ten gevolge van het initiatief en de visie van de hoogleraren Emile Van Dievoet en Eduard Maurits Meijers werd de eerste bijeenkomst inderdaad gehouden te Brussel op 19 september 1947. Om het feestelijk karakter van de jaarvergadering te onderstrepen werd beslist een gemeenschappelijk onderwerp in de drie afdelingen van de vereniging te behandelen. Gekozen werd voor de rechtszekerheid en het vertrouwensbeginsel. Zoals uit de deelverslagen hieronder moge blijken heeft dit onderwerp er de leden en genodigden van de Vereniging toe aangezet de meest diepgaande beschouwingen aan het recht en zijn beoefening te wijden.

Op vrijdag 21 november 1997 werd vergaderd in de luisterrijke zalen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde in de schaduw van het Gentse Belfort. Deze eerste werkdag werd besloten met een door alle deelnemers bijzonder gesmaakt wandelbuffet in de Sint-Pietersabdij, waar een boeiende tentoonstelling liep over de twee abdijen die aan de wieg van de Gentse steden staan, de Sint-Pietersabdij en de Sint-Baafsabdij.

De plenaire vergadering van zaterdag 22 november 1997 werd gehouden in de indrukwekkende aula van de Universiteit Gent, en week enigszins af van het gebruikelijke stramien. Tijdens een plechtige academische zitting werd in verschillende redevoeringen, gehouden door de ministers van Justitie van Nederland en België, de

excellenties W. Sorgdrager en S. De Clerck, alsmede door de twee voorzitters van de Vereniging, van Nederlandse zijde Prof. J.M.M. Maeijer en van Belgische zijde Prof. M. Storme, het belang van de Vereniging en haar werk onderstreept. Deze redevoeringen worden hierna eveneens gepubliceerd.

De jaarvergadering werd waardig afgesloten met een receptie waarop aan de deelnemers een *Jubileumbundel Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het Recht van België en Nederland 1947-1997*, op prachtige wijze uitgegeven te Deventer door W.E.J. Tjeenk Willink, werd overhandigd. Men doet er goed aan in zijn bibliotheek naast dit boek een kleine opening te reserveren voor de volgende Jubileumbundel, die eraan komt in 2022 bij de viering van het 75-jarig bestaan.

Moge de Vereniging, haar leden en genodigden dit lange leven beschoren zijn!

A. De Nauw

Afdeling Privaatrecht

1. Niettegenstaande hun verschillende methodiek kwamen beide preadviseurs - Prof. J. Vranken aan Nederlandse zijde en prof. M.E. Storme aan Belgische kant - tot de vaststelling dat de klassieke leer, die de wilsautonomie als basis ziet van de contractuele gebondenheid, niet kan worden gehandhaafd als verklaring voor recente tendenzen in het overeenkomstenrecht. Een belangrijke plaats wordt naar hun mening ingenomen door het vertrouwensbeginsel, zijnde het beginsel dat een partij gebonden is door het vertrouwen dat zij door haar optreden bij haar wederpartij heeft opgewekt. Dit beginsel zou, aldus de preadviseurs, zowel bij het ontstaan van verbintenissen als bij de uitleg van de inhoud ervan, gelden. De Nederlandse preadviseur verwoordt dit door te stellen dat het overeenkomstbegrip afgestemd is op normaliteit en samenwerking. Partijen mogen in beginsel afgaan op wat zich aandient, mits hetgeen zich aandient normaal is (dit is het begrip «normaliteit»), maar dienen tevens rekening te houden met de belangen van tegenpartij, wat verwoordt wordt in het begrip «samenwerking» en leidt tot het ontstaan van informatie- en onderzoeksplichten. In de visie van de Belgische preadviseur impliceert het vertrouwensbeginsel dat partijen gebonden zijn aan de «normale betekenis» van hun gedragingen. Het vertrouwensbeginsel wordt echter bijgestuurd door de autonomie, wat volgens de Belgische preadviseur moet worden begrepen in de zin van respect voor de wederpartij.

Deze analyse stuitte op nogal wat protest binnen de vergadering, die weinig geneigd leek de dominante plaats van de «wil» te laten innemen door «normaliteit» en «samenwerking». Het eerste begrip (normaliteit) gaf, wegens zijn vaagheid en zijn veranderlijkheid naargelang het maatschappelijk domein waarin men zich bevindt, aanleiding tot discussie. Op die zogeheten «vaagheid» kom ik later terug. Bij de samenwerkingsplicht was de kritiek nog fundamenteeler en rees met name de vraag of deze überhaupt wel bestond. Een deel van de vergadering kon erin komen dat er bij de uitvoering van duurovereenkomsten een verplichting tot samenwerking bestaat, maar oordeelde dat de verplichting rekening te houden met de belangen van de wederpartij bij de totstandkoming van overeenkomsten onbestaand of in elk geval ondergeschikt aan het eigenbelang was. Beide preadviseurs benadrukten dat in het huidige maatschappelijk bestel samenwerkingsplichten aan belang toemen, zowel bij de totstandkoming als bij de uitvoering van overeenkomsten.

2. Een belangrijke veruitwendiging van deze samenwerkingsplicht zijn de onderzoeks- en informatielasten, die men zowel in het Belgische als in het Nederlandse recht aantreft. Tijdens het debat werd de vraag gesteld in hoeverre er een evenwicht is tussen de onderzoekslast die op de ene partij drukt en de mededelingsplicht van de andere partij. De Nederlands Hoge Raad oordeelde reeds dat het bestaan van een mededelingsplicht voor één partij, de onderzoeksplicht van haar wederpartij opheft, wat impliceert dat er helemaal geen evenwicht is. Deze visie werd door de aanwezigen in haar algemeenheid als te vergaand beschouwd, al bestond ook binnen de vergadering het gevoel dat onderzoekslast en mededelingsplicht niet met elkaar in evenwicht zijn, maar dat de balans nu eens naar de ene en dan weer naar de andere zijde overhelt. Wanneer er een ongelijkheid tussen de partijen is bij een contract (bijvoorbeeld professioneel versus verbruiker), achtte men het verantwoord op de

professioneel een zwaardere onderzoekslast te leggen naar de verwachtingen van zijn wederpartij. Bij gelijke verhoudingen moest volgens een lid van de vergadering de onderzoekslast prevaleren op de mededelingsplicht. Deze mening vond weinig gehoor bij de rest van de vergadering. De meerderheid sloot zich aan bij de stelling dat, wanneer men niet duidelijk kan lokaliseren bij welke contractspartij een spreekplicht dan wel een onderzoeksplicht ligt, men moet uitgaan van de vraag wie zich de bedoelde informatie het gemakkelijkst kon verschaffen.

3. Teneinde de reikwijdte en interferentie van mededelings- en onderzoeksplichten te bepalen, lijkt zich in beide rechtsstelsels een tendens te ontwikkelen naar de standaardisering van onderzoeks- en informatielasten aan de hand van vragenlijsten - het Nederlandse preadvies heeft het in dit verband over normaaltypen. Het hanteren van dergelijke vragenlijsten, waardoor men de bedoeling heeft als relevant ervaren factoren te laten inspelen op een bepaalde formele rechtsregel, leidt volgens een voornamelijk Nederlandse rechtsleer tot een subjectivering, die nefast zou zijn voor de rechtszekerheid.

Een ander lid maakte de vergadering erop attent dat zich ook hier verschillen voordoen tussen contracten in de zakenwereld en contracten tussen ongelijke partijen, met als typevoorbeeld de verhouding professioneel-consument. Dit lid achtte het niet wenselijk dat in zakencontracten de autonomie van de partijen verstoord werd door vage normen als redelijkheid en billijkheid, opnieuw omdat dit de rechtszekerheid zou aantasten.

Geen van de preadviseurs deelde deze mening. Prof. Storme Jr. bevestigde wel dat bij gelijke verhoudingen tussen contractpartijen, het autonomiebeginsel zwaarder moet doorwegen dan het vertrouwensbeginsel, omdat beide partijen geacht worden bij het aangaan van de overeenkomst de reikwijdte te kennen van de verbintenissen die zij op zich nemen. Prof. Vranken benadrukte dat het alternatief voor het gebruik van een «vage norm» zoals het vertrouwensbeginsel, niet tot betere resultaten leidt. Wanneer men immers uitgaat van een scherpe norm, zal deze ook gecorrigeerd worden, rekening houdende met bepaalde specifieke situaties, waarin die scherpe norm als onhoudbaar beschouwd wordt. De Nederlandse preadviseur vroeg zich dan ook af of een eerder vage norm, waarbij vooraf reeds ruimte wordt gecreëerd voor de specificiteit van concrete gevallen, de rechtszekerheid niet veel meer of minstens evenzeer zou dienen.

De vergadering was het er ten slotte over eens dat wanneer de rechter een formele norm of een contractbepaling verlaat, de rechtszoekende slechts rechtszekerheid ontleent aan de motivering die voor die afwijking wordt gegeven. Vage normen kunnen slechts rechtszekerheid creëren, indien de vonnissen waarin zij worden toegepast, dermate nauwkeurig gemotiveerd worden dat zij het mogelijk maken het gezichtspunt te achterhalen waarop de rechter zich gebaseerd heeft bij zijn besluitvorming.

Inge Geers
Assistent U.G.

Afdeling Strafrecht

1. De afdeling Strafrecht ging in haar bijeenkomst op zoek naar een al dan niet bestaande concretisering van het vertrouwens- en het rechtszekerheidsbeginsel in het strafrecht. Deze vraagstelling - die zeker in het Belgische strafrecht niet vanzelfsprekend is - was door de preadviseurs, de prof. R. Verstraeten en J. de Hullu, op drie niveaus bestudeerd, namelijk die van de wetgever, die van het Openbaar Ministerie en die van de strafrechter.

De discussie verliep aan de hand van een tiental voorafopgestelde vraagpunten.

2. Hierbij werd in eerste instantie onderzocht hoe ver een «lex-certa-vereiste» zich moet uitstrekken in het strafrecht. De vergadering heeft een spanning vastgesteld tussen het vereiste van toegankelijkheid en doorzichtigheid van de wetgeving enerzijds, het vereiste van zekerheid en precisie van de wetgeving anderzijds. Men is het erover eens dat absoluut moet worden getracht om de doorzichtigheid van de wetgeving te verhogen, maar dat daaraan niet de kwaliteit van de precisie van de strafwetgeving mogen worden opgeofferd. Terwijl verschillende bezwaren werden geopperd tegen een voorstel om te komen tot cataloguslijsten van verboden gedragingen, leken verscheidene leden wel te geloven dat de doorzichtig-

heid van de strafwetgeving kan worden verbeterd door toepassing van de nieuwe informaticatechnieken. Hierbij werd wel duidelijk onderstreept dat de aandacht zeker niet mag worden beperkt tot het ordeningsrecht.

3. Een «lex-certa-vereiste» geldt evenzeer in het strafprocesrecht. Daarbij staat voorop dat elke inbreuk op de grondrechten van het individu (zoals het recht op privacy) wegens het E.V.R.M. een strikte wettelijke regeling vereist. Het spreekt voor zichzelf dat men niet alles tot in de details kan regelen. Rechterlijke toetsing zal moeten geschieden mede aan de hand van de beginselen van een behoorlijke procesorde (zoals het proportionaliteitsbeginsel) en eventuele richtlijnen.

4. Geen unanimititeit kon worden bereikt over de reikwijdte van de rechtszekerheid en het vertrouwensbeginsel op het vlak van de straftoemeting. Enkel in het algemeen kon worden aanvaard dat de justiciabele erop moet kunnen vertrouwen dat hij door de rechter niet naar willekeur wordt behandeld, maar dat de rechter wel degelijk een gelijke behandeling van elke justiciabele beoogt.

Langs Belgische zijde meent men dat men niet veel verder kan gaan dan het debat over de straftoemeting te rationaliseren (via eventuele beleidsafspraken binnen het O.M. over de strafeis, via het thematiseren van het debat over de straftoemeting, via de motivering van de straf,...). Beleidsafspraken over de straftoemeting tussen de rechters onderling worden niet geraadzaam geacht, omdat men zo voorbij zou gaan aan de essentiële individualiserende taak van de strafrechter.

Langs Nederlandse zijde worden de beleidsafspraken tussen rechters wel mogelijk geacht, vanuit de overweging dat onderzoek heeft uitgewezen dat het ontbreken van onderlinge afstemming de rechter leidt tot onaantvaardbare ongelijkheid in de straftoemeting. Het gaat alsdan niet om bindende afspraken, maar wel om uitgangspunten voor een gemeenschappelijke gedragslijn, het uitzetten van een zekere bandbreedte voor de rechter.

5. In een volgend vraagpunt werd nagegaan of gedane toezeggingen over niet-vervolg in geval van vervolging strafprocesuele en/of straftoemetingsgevolgen hebben. De vergadering was van oordeel dat het O.M. enkel gebonden is door het opgewekte vertrouwen jegens de verdachte, wanneer dit vertrouwen is opgewekt binnen zijn bevoegdheid. Wanneer dit vertrouwen is opgewekt door een derde, moet worden onderzocht of deze handelwijze al dan niet aan het O.M. kan worden toegerekend. Geen volledige eenstemmigheid kon worden bereikt over het antwoord op de vraag of de rechter gebonden is door de toezegging van het O.M. De meerderheid meende dat dit in het algemeen niet het geval is.

6. Hierbij aansluitend werd gedebatteerd over de kwestie of richtlijnen van het O.M. een bron van afdwingbaar recht zijn.

In tegenstelling tot België (waarin het statuut van de richtlijnen hoe dan ook nog onduidelijk is), worden in Nederland de richtlijnen van het O.M., mits ze behoorlijk worden gepubliceerd, in beginsel aanvaard als rechtsregels waarop de justiciabele zich kan beroepen, zij het niet op het niveau van de wet.

Men kwam tot de conclusie dat, ook al hebben vervolgingsrichtlijnen niet dezelfde afdwingbaarheid als wetten, de niet naleving ervan via de beginselen van een behoorlijke procesorde toch kan leiden tot consequenties (waaronder de niet ontvankelijkheid van de strafvordering). Eensgezind heeft de afdeling geoordeeld dat richtlijnen waarbij belangen van rechtzoekenden in het geding zijn moeten worden gepubliceerd.

Naar gelang van de belangen die de richtlijn beoogt te dienen of het terrein dat de richtlijn beoogt te regelen, en de aard van de schending ervan, kan de sanctie niet alleen worden gevonden in een niet-ontvankelijkheid, maar evenzeer bv. in een bewijsuitsluiting of een noodzaak tot aanvullende motivering.

7. Bij een volgend discussiepunt werd beslist dat het traditionele verbod van analogische wettoepassing niet moet worden uitgebreid tot de extensieve interpretatie, die geacht wordt onmisbaar te zijn. Voor de toelaatbaarheid van extensieve interpretatie is van belang in welke mate de verdachte moet bedacht zijn voor dergelijke interpretatie bij de beoordeling van zijn handelwijze. De extensieve interpretatie moet alleszins met meer voorzichtigheid worden toegepast wanneer veranderende maatschappelijke opvattingen een rol spelen dan wel wanneer wij te maken hebben met de invloed van de technologische evolutie.

8. In dat verband werd ook een lans gebroken voor een actualisering van de wetgeving. Uiteraard zal bij een meer actuele wet-

geving meteen ook de vraag naar een analogische en extensieve interpretatie minder rijzen. Een voortdurende actualisering van de wetgeving werd daarentegen niet haalbaar en ook niet steeds nodig geacht.

9. Vervolgens werd bijzondere aandacht besteed aan het probleem of het verbod van terugwerkende kracht niet alleen moet gelden voor straffen en strafbaarstellingen, maar ook bv. voor beveiligingsmaatregelen. De afdeling was eenstemmig van oordeel dat, conform het criterium ontleend aan de rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, het verbod van terugwerkende kracht dient te gelden voor alle sancties met een punitief karakter (in tegenstelling tot sancties met een reparatorisch karakter). Het onmiddellijk toepassen van procedurewetten werd door niemand ervaren als strijdig met het vertrouwensbeginsel of de rechtszekerheid. Ook gewijzigde verjaringsregels kunnen - tenzij de verjaring reeds is bereikt - *ex nunc* worden toegepast.

Piet Van Caenegem
Assistent U.G.

Afdeling Publiekrecht

1. Vertrekkend van een omschrijving van de begrippen «rechtszekerheid» en «vertrouwensbeginsel» werd eerst ingegaan op de kwestie of deze soepelere maar minder voorspelbare *techniek van de belangenafweging* de voorkeur verdient, nu blijkbaar ook bij de techniek van de verkregen rechten een belangenafweging wordt doorgevoerd, zij het op een verborgen wijze. Logischerwijze ontlokt deze vraag voornamelijk tussenkomsten van Belgische zijde.

Volgens de Belgische preadviseur kan de toepassing van de verkregen rechten te rigide zijn: voor het rechtssubject omdat geen rekening wordt gehouden met gerechtvaardigde verwachtingen; voor de overheid omdat er geen ruimte is voor een afweging met het algemeen belang en voor compensatie van de nadelen via bv. overgangsmatregelen of schadevergoeding. De techniek van belangenafweging is soepeler, want houdt rekening met de verschillende betrokken partijen en met de omstandigheden, maar heeft het nadeel minder voorspelbaar te zijn. Hoewel de voorkeur blijkt voor de techniek van de belangenafweging, worden enkele bedenkingen gemaakt:

- De zekerheid van een wet is een *contradictio in terminis*, wetswijzigingen moeten in ieder geval mogelijk zijn, maar flagrante miskenning van het vertrouwen in de wet is ontoelaatbaar.

- Een lid wijst er op dat het Arbitragehof en het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in de Belgische loodsenzaak op basis van dezelfde feiten en op grond van belangenafweging tot een verschillend resultaat kwamen, *in casu* geen schending van het gelijkheidsbeginsel *versus* schending van art. 1 Eerste aanvullend Protocol bij het E.V.R.M. (het Europese Hof voor de Rechten van de Mens is hierbij niet ingegaan op art. 6 E.V.R.M.).

2. Rekening houdende met de relativisering van de gehanteerde begrippen worden de beginselen allereerst toegepast op het *overgangsrecht*.

Vertrekpunt is de vaststelling dat zowel in Nederland als in België de geoorlooftheid van de onmiddellijke werking en de ongeoorlooftheid van de terugwerking als principe geldt. Terwijl in België de principes echter worden afgeleid uit de (niet steeds uniforme) rechtspraak van de verschillende rechtscolleges, gesteund op art. 2 B.W., is in Nederland het beginsel van de niet-terugwerkende kracht van belastende regelingen, behoudens in uitzonderlijke gevallen, vastgelegd in Aanwijzing 167 van de Aanwijzingen voor de regelgeving en geldt het verder als interpretatieregel wanneer in een wet geen overgangsrecht werd ingebouwd. Vraag is of het uitgangspunt moet behouden blijven en bijkomend of de rechter bij voortdurende rechtsverhoudingen de hoofdregel van de onmiddellijke werking dient te nuanceren, ook als de wetgever niet uitdrukkelijk in overgangsrecht heeft voorzien?

Er bestaat geen eensgezindheid over het antwoord op de vraag of het onderscheid tussen onmiddellijke werking en terugwerking nog relevant is bij de toetsing van de temporele functie aan het rechtszekerheids- en vertrouwensbeginsel. Volgens de Belgische preadviseur houdt het rechtszekerheids- en vertrouwensbeginsel in dat een persoon in redelijke mate moet kunnen vertrouwen op regelgeving, zodat onmiddellijke werking evengoed dit vertrouwen kan schenden. Bovendien is het bepalen van de temporele functie een

technische operatie waarvan de effecten bepaald worden door de rechtssituatie waarop wordt ingewerkt, de keuze van het aanknopingspunt en het moment van de inwerkingtreding. Het aanknopingspunt is echter manipuleerbaar. Neemt men bv. inzake een wet m.b.t. de verlenging van de huurovereenkomsten de opzeg als zwaartepunt voor de beëindiging van de overeenkomst, dan werkt deze wet retroactief; kiest men echter voor het daadwerkelijk beëindigd zijn van de overeenkomst vóór het verstrijken van de opzegtermijn, dan heeft zij onmiddellijke werking.

De Nederlandse preadviseur gaat ermee akkoord dat deze vaststelling leidt tot een relativisering van het onderscheid onmiddellijke werking - retroactiviteit, maar pleit desondanks voor de handhaving van de regel dat bij stilzwijgen van de wetgever de onmiddellijke werking geldt en retroactiviteit uitdrukkelijk moet bepaald worden. Meer uitzonderingen zijn evenwel geraadzaam, bv. in gevallen waarin het oude recht te lang zou doorwerken lijkt de uitgestelde werking verzoenbaar met het vertrouwensbeginsel. Over dit standpunt blijkt nochtans onder de Nederlandse leden geen eensgezindheid te bestaan.

3. De aangepastheid van de *nietigheidssanctie van wetten of besluiten voor de schending van het vertrouwensbeginsel*, geleid op de rechtsonzekerheid die daar zelf uit voortvloeit, komt vervolgens aan bod. Ruimer geformuleerd luidt de vraag tot wie de algemene rechtsbeginselen zich richten, tot de rechter geconfronteerd met geschillen of tot de bestuursorganen die vooraf aan belangenafweging moeten doen?

Volgens de Belgische preadviseur moet de nietigheidssanctie in eerste instantie de overheid aansporen tot belangenafweging. De rechter toetst evenwel achteraf marginaal.

Ook de vraag welke houding het bestuursorgaan tegenover deze handreikingen dan moet aannemen, ontlokt een aantal reacties van de Belgische leden, die als volgt kunnen samengevat worden:

- De rol van de rechter en de wetgever zijn verschillend. Het Arbitragehof laat een brede marge aan de wetgever en legt enkel bij grensoverschrijding daarvan een sanctie op.

- Rechter en bestuurder kunnen tot een tegenovergesteld besluit komen. Dit is niet noodzakelijk onredelijk, maar indien een grote verantwoordelijkheid wordt toevertrouwd aan de rechter, dient de samenleving zich hier wel van bewust te zijn.

- De algemene beginselen zijn minder bruikbaar t.a.v. algemene besluiten dan in een concreet geval.

- Afwijkingen moet worden gemotiveerd.

- Het probleem is niet nieuw maar geldt voor alle algemene beginselen; ook fundamentele rechten zijn trouwens niet absoluut. Het bestuur moet hiermee rekening houden bij de uitoefening van zijn discretionaire bevoegdheid.

Deze argumenten kunnen nochtans niet iedereen overtuigen.

4. Op probleem van de aanvaardbaarheid van de *contra-lemem werking* van het vertrouwens- en rechtzekerheidsbeginsel, wordt vooral door de Nederlandse leden nader ingegaan.

Een eerste vaststelling is de gelijkaardige tendens in de Belgische en Nederlandse rechtspraak om de beginselen, ontstaan als beginselen van behoorlijk bestuur als begrenzing van de discretionaire bevoegdheid van het bestuur, ook toe te passen, zij het sporadisch, wanneer het bestuur een *gebonden bevoegdheid* heeft. Hierdoor wordt afgeweken van het traditionele model van de hiërarchie van de rechtsnormen, waarbij de wet voorrang heeft op de algemene rechtsbeginselen.

De Nederlandse preadviseur pleit evenwel voor een ruimere toepassing van het vertrouwensbeginsel in bepaalde omstandigheden, met name wanneer m.b.t. het financiële bestuursrecht (inzonderheid inzake tweepartijen- verhoudingen), het bestuursorgaan *onjuiste toezeggingen* doet aan een persoon, ofwel omdat ze onwettig zijn, ofwel omdat hij onbevoegd is. Uiteraard moet rekening worden gehouden met het belang van derde-betrokkenen en/of het algemeen belang.

Niet alle Nederlandse leden delen echter deze mening. Inzake de toepassing van het EG-recht zou dit aan de lidstaten immers de mogelijkheid bieden om de uniforme regelgeving te ontcrachten en intern bestaat inzake toezeggingen van subsidies en belastingvoordelen het gevaar voor concurrentievervalsing tussen de bedrijven.

5. Ook bij de vraag of de *leer van de intrekking* volgens welke op een onregelmatig besluit na verloop van tijd niet meer kan worden teruggekomen, toegepast moet blijven, of integendeel elke onregelmatigheid moet worden hersteld, zij het met mogelijkheid tot

schadevergoeding voor de betrokkene te goeder trouw (afweging van het herstel van de legaliteit en eerbiediging van het vertrouwensbeginsel), domineert de verschillende Belgische en Nederlandse regeling de discussie.

In België biedt de korte intrekkingstermijn van zestig dagen van administratieve handelingen voor de Raad van State rechtszekerheid omtrent de geoorlooftheid van de intrekking, maar is hij soms te strikt, omdat hij het mogelijk maakt dat de overheid ongestraft een onrechtmatige situatie kan instellen en handhaven. Nochtans oordeelt de Belgische preadviseur dat herstel van elke onregelmatigheid, zij het met schadevergoeding voor het rechtssubject te goeder trouw, evenmin een oplossing biedt, omdat de gemeenschap dan opdraait voor bewuste overheidsfouten. De beoordeling van de belangenafweging is bijgevolg soepeler. Dit betekent dat in België schadevergoeding nog mogelijk is nadat de intrekkingstermijn is verstreken.

In Nederland verkrijgt een onrechtmatige beschikking formele rechtskracht na het verstrijken van de termijn waarbinnen een derde beroep kan aantekenen. Ook moet een onrechtmatige beschikking niet steeds worden ingetrokken, behoudens in beginsel inzake sociale zekerheid. Bovendien is de burgerlijke rechter gebonden door de beslissing van de bestuursrechter terzake.

Met ingang van 1 januari 1998 is de intrekking inzake subsidies wettelijk geregeld (derde tranche Algemene Wet Bestuursrecht), maar hieruit een algemene leerstuk afleiden, zou te verre gaand zijn.

6. Het volgende punt gaat over de vraag of het vertrouwensbeginsel, voor zover het stelt dat een beschermenswaardig vertrouwen op de totstandkoming van bepaalde bestuursbeslissingen kan worden ontleend aan de beleidslijnen die de discretionaire bevoegdheid van een overheid invullen, ook impliceert dat de overheid steeds een dergelijke *beleidslijn moet uittekenen en bekendmaken*.

Volgens de Belgische preadviseur speelt het vertrouwensbeginsel pas wanneer er duidelijkheid bestaat over de inhoud van het recht. Wel kan deze bekendmaking voortvloeien uit het vereiste van toegankelijkheid van het recht, zeker bij verre gaande discretionaire beoordelingsvrijheid, en uit het vereiste van de motiveringsplicht bij concrete beslissingen.

De Nederlandse preadviseur meent dat het rechtszekerheidsbeginsel in dezen wel geldt; wanneer de wetgever ruime discretionaire bevoegdheid aan bestuursorganen toebedeelt, moeten deze aangeven wat hun beleid terzake zal zijn, dit beleid ook consistent volgen en het actief naar buiten bekendmaken.

N. Plets
Assistent U.I.A.

Toespraak van de Nederlandse minister van Justitie W. Sorgdrager

Mijnheer de Voorzitter, Geachte aanwezigen,

Ook ik wil de Vereniging van harte feliciteren met haar 50-jarig jubileum. Vijftig jaar Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland. Dat betekent vijftig jaar gestructureerde juridisch-wetenschappelijke samenwerking tussen onze landen. Deze samenwerking heeft in die vijftig jaren vele vruchten afgeworpen, in velerlei vorm. De oprichting van de Vereniging in 1947 was mede ingegeven door het ideaal van de eenmaking van recht over staatsgrenzen heen, en meer in het bijzonder tussen de landen van de Benelux. Dat is niet bij een ideaal gebleven; er zijn ook concrete resultaten geboekt. Het meest bekende voorbeeld is de uniforme regeling van de dwangsom, die rechtstreeks uit het werk van uw vereniging voortvloeit.

Later is het accent van de werkzaamheden van de Vereniging meer verschoven naar wetenschappelijke samenwerking. Het ideaal van eenmaking van recht is daarbij wat meer op de achtergrond geraakt. Wellicht zijn de resultaten op dat gebied daardoor wat minder dan de oprichters van de Vereniging destijds hadden gehoopt. Maar dat is tot op zekere hoogte gezichtsbedrog. Anno 1997 zou het immers bepaald misleidend zijn, om op het gebied van harmonisatie van recht slechts resultaten in Benelux-verband in de beschouwingen te betrekken. Wat de oprichters van de Vereniging in 1947 niet konden voorzien, is hoezeer het zwaartepunt van discussies over internationale harmonisatie van recht zou verschuiven naar het Europese niveau.

Wij staan er nauwelijks meer bij stil, maar in 1947 was er nog geen Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden. Niemand kon destijds voorzien, hoe diep de rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in onze nationale rechtsorden zou gaan ingrijpen. Niemand kon bevroeden, welke harmoniserende werking daarvan op onze nationale rechtstelsels zou uitgaan. Al kan en zal de uitwerking verschillen, de fundamentele normen voor een eerlijk proces zijn tegenwoordig in België en Nederland dezelfde, want die normen staan in artikel 6 E.V.R.M. Wie in Nederland over deze normen voor een behoorlijk proces schrijft, citeert stevast de rechtspraak die bekend staat als «de Belgische arts-zaken»; wie in België over dat onderwerp publiceert, verwijst naar zaken als Benthem en Feldbrugge, die hun oorsprong vinden in het Nederlands recht.

Misschien nog wel belangrijker is, dat er in 1947 ook nog geen Europese Gemeenschap was, laat staan een Europese Unie. Niemand kon destijds voorzien, welke enorme vlucht de harmonisatie van wetgeving in het verband van de Gemeenschap zou nemen. De invloed van het communautaire recht gaat bovendien veel verder dan de traditionele eenmaking van recht door eenvormige wetten. Anno 1997 maken België en Nederland deel uit van één en dezelfde supranationale rechtsorde. Binnen deze rechtsorden zijn aanzienlijke delen van het recht geharmoniseerd. Het meest sprekend is dit op het gebied van het bestuursrecht. Voor grote delen van het materiële bestuursrecht geldt dat de Belgische en Nederlandse wetgeving niet alleen maar op elkaar zijn afgestemd, maar vrijwel identiek zijn. Ik noem de wetgeving op het gebied van de douane, de landbouw, de financiële markten, de arbeidsomstandigheden, de productwetgeving, en delen van het milieurecht. Dat komt omdat het eigenlijk geen Belgische of Nederlandse wetgeving meer is, maar Europese. Op privaatrechtelijk gebied doet de invloed van het communautaire recht zich eveneens bij heel wat onderwerpen gevoelen, van productaansprakelijkheid tot pakketreizen. In het strafrecht is deze invloed tot op dit moment minder geprononceerd, maar daar is juist de invloed van het E.V.R.M. weer erg sterk. En wat de Europese Unie betreft: ik voorzie ook daar een verdergaande harmonisering van het strafrecht als het gaat om de bestrijding van de georganiseerde misdaad. Het einde is nog lang niet in zicht: dit jaar moesten de Nederlandse bezoekers aan deze vergadering nog guldens omwisselen in franken, maar bij het volgende lustrum hoeft dat waarschijnlijk ook niet meer. Dat is natuurlijk vooral een financieel-economisch punt, maar de monetaire unie zal zeker op termijn ook gaan bijdragen aan de tendens tot harmonisatie van wetgeving.

De harmoniserende invloed van het E.V.R.M. en de Europese Unie gaat mede zo diep, omdat zij niet alleen werkt op het niveau van allerhande specifieke rechtsregels, maar ook - en wat het E.V.R.M. betreft juist - op het niveau van de rechtsbeginselen. Er is een vertrouwensbeginsel naar Nederlands recht en een vertrouwensbeginsel naar Belgisch recht, maar er is ook een communautair vertrouwensbeginsel, dat de mate waarin de toepassing van nationale beginselen kan variëren, aanzienlijk beperkt.

Al met al zijn onze beide rechtsorden dus aanzienlijk nauwer met elkaar verbonden dan iemand in 1947 had kunnen bevroeden. Voor een belangrijk deel komt die verbinding tegenwoordig op Europees niveau tot stand. Het oorspronkelijk streven van uw Vereniging naar eenmaking van recht tussen Nederland en België is daardoor wat meer op de achtergrond geraakt. De wetenschappelijke samenwerking is binnen uw Vereniging echter met kracht voortgezet. Ook die wetenschappelijke samenwerking heeft haar invloed op de rechtsontwikkeling - in ieder geval in Nederland - bepaald niet gemist. Voor uw Vereniging zijn beroemde en invloedrijke preadviezen uitgebracht. Laat ik daarvan één voorbeeld noemen, dat verband houdt met het onderwerp dat u dit jaar heeft behandeld en dan ook in de publiekrechtelijke preadviezen van dit jaar aan de orde komt. Op 1 januari aanstaande treedt in Nederland een aanvulling van de Algemene wet bestuursrecht in werking. Daarin wordt onder meer het bestuursrechtelijke leerstuk van de beleidsregels gecodificeerd. Vroeger noemden wij deze beleidsregels «pseudo-wetgeving». De benaming is dus veranderd, maar de inhoud van het leerstuk gaat in zeer belangrijke mate terug op de preadviezen over pseudo-wetgeving die in 1965 voor de Afdeling Publiekrecht van uw Vereniging werden uitgebracht. De in die preadviezen neergelegde gedachten zijn in de jaren na 1965 door de rechtspraak overgenomen en spelen heden ten dage een zo grote rol in de bestuursprak-

tijk, dat de wetgever daarin aanleiding heeft gezien ze te codificeren.

Niet altijd is deze invloed op de rechtsontwikkeling zo rechtstreeks, dat concrete wetsbepalingen kunnen worden aangeduid, die mede op het werk van uw Vereniging teruggaan. Dat betekent niet, dat die invloed er niet is. Het werk van Verenigingen als de uwe beïnvloedt de wetgever ook meer indirect, namelijk via de rechtspraak en de doctrine. De wetgever opereert immers niet in een juridisch vacuüm. De wetgever leunt vaak sterk op de doctrine of laat zelfs vraagstukken goeddeels aan rechtspraak en doctrine over. De rol van de wetenschap is daarbij vaak belangrijker, naarmate het om meer fundamentele vraagstukken gaat.

Het onderwerp waaraan uw Vereniging deze jubileumvergadering heeft gewijd, de rechtszekerheid en het vertrouwensbeginsel, biedt daarvan een goed voorbeeld. Het is wat je noemt een fundamenteel vraagstuk. Het probleem van de rechtszekerheid is immers een van de oerproblemen van het recht, zo oud als het recht zelf. Maar desondanks - of misschien wel juist daarom - is de rol van de wetgever in het debat daarover eerder volgend dan leidend. Leidend met een korte «ei» dan; de rol van de wetgever is wel een beetje lijdend met een lange «ij», want er is nogal wat kritiek op de wetgever; daar kom ik zo nog even op terug. Wat ik bedoelde te zeggen is, dat bijvoorbeeld de ontwikkeling van het vertrouwensbeginsel als beginsel van behoorlijk bestuur, of als beginsel van een behoorlijk vervolgsbeleid, of de ontwikkeling van het leerstuk van het gedogen, goeddeels buiten de wetgever om heeft plaatsgevonden. Hetzelfde geldt voor de beginselen van overgangsrecht: de wetgever aanvaardt die en hanteert die, maar heeft ze niet zelf vormgegeven.

Het onderwerp «rechtszekerheid en vertrouwensbeginsel» is dus een voorbeeld van een onderwerp waarbij de rechtsontwikkeling in belangrijke mate wordt bepaald door de doctrine. Bij het ontwikkelen van deze doctrine kan rechtsvergelijking een belangrijke meerwaarde hebben. Niet omdat opvattingen uit het ene rechtssysteem zo maar kunnen worden overgenomen door een ander rechtssysteem; dat is maar zelden het geval. De meerwaarde zit vooral in wat wel wordt genoemd de inspirerende functie van de rechtsvergelijking: door bestudering van het recht van een ander land, dat voldoende verwant is om vergelijkbare problemen te hebben, kan men afstand nemen van de eigen nationale oplossingen, kan men zien dat ook andere oplossingen denkbaar zijn, en daardoor gemakkelijker doordringen tot de kern van de problemen zelf.

Dit geldt natuurlijk voor rechtsvergelijking in het algemeen. De vraag kan worden gesteld of rechtsvergelijking, waarbij specifiek het Nederlandse en het Belgische recht worden vergeleken, daarbij nog wel een meerwaarde heeft ten opzichte van rechtsvergelijking waarbij het Nederlandse of het Belgische recht wordt vergeleken met het recht van een of meer andere westerse landen. Ik denk het wel.

Een belangrijk praktisch voordeel van de vergelijkende studie juist van het recht van België en Nederland ervaar ik op dit moment: ik heb in mijn huidige functie al vaker rechtsvergelijkende congressen toegesproken, en het is een genoegen dat nu eens gewoon in het Nederlands te kunnen doen. Wij delen een taal; dat vergemakkelijkt de onderlinge communicatie, maar dat is niet het enige. Rechtsvergelijking, althans voor zover zij een bijdrage aan de rechtsontwikkeling beoogt te leveren, is zinvoller naarmate de rechtssystemen meer vergelijkbaar zijn, en voor enigszins vergelijkbare problemen staan. Deze vergelijkbaarheid bestaat tot op zekere hoogte tussen alle continentale West-Europese landen, maar tussen België - althans Vlaanderen - en Nederland waarschijnlijk toch nog net iets meer. We delen een taal, en daarmee een belangrijk stuk cultuur. We delen ook een stuk geschiedenis en tot op zekere hoogte eengemeenschappelijke rechtstraditie. De publiekrechtelijke preadvies bevatten daarvan een aardige illustratie: beide preadvisoren citeren bij hun behandeling van het probleem van de terugwerken de kracht vrijwel gelijklopende wetsbepalingen. In Nederland staan die in de Wet algemene bepalingen, in België in het Burgerlijk Wetboek, maar het is natuurlijk in feite gewoon dezelfde bepaling, afkomstig uit de *Code Civil*.

De terugwerkende kracht brengt mij op de rol van de wetgever, die mij vanuit mijn huidige functie natuurlijk in het bijzonder interesseert. Alle preadvisoren besteden daaraan aandacht, al is het aardig om te zien dat de wetgever in het privaatrecht toch beduidend minder op de voorgrond staat dan in het strafrecht of in het be-

stuursrecht. Wat kan of moet de wetgever doen om de rechtszekerheid te helpen waarborgen? Vooral niet zo veel wetgeven, lijkt het antwoord te zijn dat impliciet vooral in de publiekrechtelijke preadvies naar voren komt. Daar worden de vele en frequente veranderingen van wetgeving vooral gezien als een bedreiging voor de rechtszekerheid. Vanuit die invalshoek wordt dan de problematiek van het overgangsrecht behandeld en komt de vraag aan de orde in hoeverre aan wetwijzigingen eerbiedigende werking moet worden verleend.

Tot op zekere hoogte is de kritiek op de soms wel erg frequente wetwijzigingen terecht, en het is natuurlijk ook niet toevallig dat die kritiek het sterkst uit de bestuursrechtelijke hoek komt. De wetgever doet door al die wijzigingen soms afbreuk aan de rechtszekerheid, in de zin van stabiliteit van rechtsverhoudingen, stabiliteit waar de rechtsgenoten op kunnen bouwen en hun handelen op kunnen afstemmen. Maar gelukkig komt ook de keerzijde aan bod, het meest expliciet in de strafrechtelijke preadvies: de samenleving die de wetgever beoogt te dienen, is zelf niet altijd even stabiel. Integendeel, die verandert soms razendsnel, en dan hoort men juist vaak de kritiek dat de wetgever achterloopt op de maatschappelijke ontwikkelingen en daardoor rechtsonzekerheid schept.

Twee actuele voorbeelden kunnen dit verduidelijken: de regeling van het huwelijk was lang een relatief rustig bezit; in 1971 hebben wij in Nederland nog opnieuw gecodificeerd, zonder dat dat leidde tot ingrijpende wijzigingen ten opzichte van de voordien bestaande situatie. Ongelukkigerwijs begonnen juist zo rond 1970 de maatschappelijke opvattingen en de maatschappelijke realiteit rond huwelijk, echtscheiding en samenleving ingrijpend en in hoog tempo te veranderen. Als gevolg daarvan is het familierecht sindsdien allesbehalve rustig bezit, en zijn wij bijvoorbeeld voor de vraag gesteld of naast het huwelijk een andere vorm van geregistreerd partnerschap moest worden gecreëerd, en inmiddels ook al weer voor de vraag of het huwelijk moet worden opengesteld voor personen van hetzelfde geslacht. Daar valt natuurlijk zeer veel meer over te zeggen, maar waar het mij nu even om gaat is dat het ontbreken van de toegang tot het huwelijk of een equivalent daarvan door velen ook als een vorm rechtsonzekerheid werd ervaren, rechtsonzekerheid die was ontstaan doordat de wetgeving niet snel genoeg wordt aangepast aan veranderde maatschappelijke verhoudingen.

Een tweede voorbeeld: op mijn ministerie wordt op dit moment gewerkt aan een over niet al te lange tijd te verschijnen regeringsnota die als werktitel draagt «Uitgangspunten voor wetgeving op de elektronische snelweg». De achtergrond daarvan is, dat de snel om zich heen grijpende digitalisering van de samenleving allerlei nieuwe rechtsvragen oproept. Eeuwenlang dachten wij een bijdrage te leveren aan de rechtszekerheid door voor allerhande rechtshandelingen de schriftelijke vorm voor te schrijven. Thans dreigen die bepalingen in hun tegendeel te verkeren: de samenleving wil gebruik maken van de nieuwe technologieën, ook om rechtshandelingen te verrichten, maar is onzeker, rechtsonzeker, over de waarde van elektronische rechtshandelingen. Dus wordt er gevraagd om ingrijpen van de wetgever, en wel snel.

Deze twee voorbeelden laten zien, dat het nog niet zo eenvoudig is om in algemene zin aan te geven, hoe de wetgever de rechtszekerheid het beste kan dienen. Dat hangt sterk af van het concrete onderwerp waarover wij het hebben. Wat wel kan worden gezegd, is dat de rechtszekerheid de voortdurende aandacht en de aanhoudende zorg van de wetgever nodig heeft, zij het niet van de wetgever alleen. Dat heeft uw Vereniging in dit jubileumjaar de wetgever nog eens nadrukkelijk ingescherpt, en daarmee heeft u, net als in al die voorgaande jaren, wederom goed werk verricht. Ik dank u daarvoor.

Toespraak van prof. mr. J.M.M. Maeijer, voorzitter van de Nederlandse sectie

Excellentie, Dames en Heren,

Naar aanleiding van deze academische zitting waarin wij staan bij het 50-jarig bestaan van onze Vereniging heb ik mij nog eens verdiept in de juridische status van ons gezelschap. Op 19 september 1947 werd ons gezelschap opgericht als «Commissie voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland». Een

Commissie als vrucht van privé-initiatief van Van Dievoet en Meijers, maar van meet af aan gesteund door de regeringen van onze beide landen. Reeds voordat onze Commissie in het leven werd geroepen, besloten de ministers van Justitie van België, Nederland en Luxemburg, een Benelux-Commissie tot eenmaking van het recht op te richten, hetgeen geschiedde op 17 april 1948. Aanvankelijk, zo merkte Meijers op tijdens de vergadering op 14 oktober 1948 (zie *Jaarboek II*, 1948, p. 14), had het de schijn dat deze Benelux-Commissie, met een officiële status, onze Commissie overbodig zou maken en een tijdlang is dit ook de opvatting van de ministers geweest. Gelukkig kreeg men de overtuiging dat beide commissies volkomen reden van bestaan naast elkaar hadden; de geschiedenis waaruit tenslotte steeds de waarheid opborrelt, heeft aangetoond dat onze Commissie levenskrachtiger is dan de Benelux-Commissie.

Op die vergadering van 1948 is de aanduiding van ons gezelschap als Commissie, teneinde misverstand te voorkomen, omgedoopt in Vereniging. Over de juridische status van onze aldus ontstane Vereniging hebben de beide oprichters, Van Dievoet en Meijers, zich nooit druk gemaakt, hetgeen toch opmerkelijk is, omdat hun eerste preadviezen voor ons gezelschap handelden over de regeling van de rechtspersoon, in het bijzonder ook van de Vereniging met of zonder rechtspersoonlijkheid.

Schriftelijke statuten van onze Vereniging zijn er niet en zijn er ook niet geweest. De regels die haar inrichting beheersen: verdeling in een Belgische en Nederlandse sectie met een onderverdeling in drie afdelingen, twee voorzitters en vanaf 1951 twee secretarissen, vormende het bestuur, de elk jaar te houden gemeenschappelijke vergaderingen en de werkwijze daarbij, de in deze tijd welddadig aandoende ongecontroleerde coöptatie van haar leden, de vanzelfsprekend nooit betwiste regel dat de voorzitters van de beide secties civilisten moeten zijn, etc., zijn alle ongeschreven regels die praktisch van meet af aan zijn aanvaard, door traditie en gewoonte zijn bevestigd, en in de loop van de tijd slechts hier en daar wat zijn bijgeslepen. Naar Belgisch recht zou onze Vereniging als internationale vereniging met wetenschappelijk doel rechtspersoonlijkheid hebben kunnen verkrijgen overeenkomstig de wet van 25 oktober 1919. Naar Nederlands recht zou zij ingevolge art. 2: 30 BW kunnen worden erkend als informele vereniging met rechtspersoonlijkheid, maar met beperkte rechtsbevoegdheid.

Maar onze Vereniging is «sans loi», zij is a-nationaal, apatride; haar zetel of centrum van werkzaamheden verplaatst zich, zo kan men zeggen, elk jaar opnieuw. Zij heeft echter maatschappelijke realiteit, treedt zoals gisteren en vandaag op als georganiseerd lichaam, en zal denk ik toch als rechtspersoon kunnen worden erkend, zoals in de Nederlandse rechtspraak is geschied ten aanzien van de Union Cycliste Internationale en de Fédération Internationale des Echechs. Het verband wordt duidelijk wanneer men beseft dat ook tijdens de beraadslagingen binnen onze Vereniging sommige deelnemers in hun beschouwingen wel eens willen demarrerren, terwijl anderen zorgvuldig hun schaaakstukken verzetten.

Aldus hoop ik op deze gedenkwaardige dag de status van onze Vereniging te hebben verheven boven die van grensoverschrijdende studieclub; dit leek mij passend.

Dit neemt niet weg dat, zoals Van Dievoet het reeds in 1948 zei (*Jaarboek II*, 1948, p. 15) ons gezelschap in wezen is gericht op studie, op de bestudering van beide rechtsstelsels met het oog op een zinvolle rechtsvergelijking. Ook indien wij niet tot gemeenschappelijke aanbevelingen kunnen komen of tot gemeenschappelijke aanbevelingen die naar in de meeste gevallen later blijkt, niet tot unificatie leiden, is ons werk niet vergeefs. Wij wisselen in beperkte kring, rondom een tafel, dus zeer vruchtbaar in deze door congressen overspoelde tijd, van gedachten, waarbij naar het woord van Diepenhorst (afscheidsrede 1984), zoals Rummelink ons verhaalt «la valeur de celui qui parle n'est pas multipliée par le nombre qui l'écoute». Wij krijgen aldus begrip voor elkaars opvattingen en de juridische benaderingswijzen van het andere land. En wij doen tijdens de beraadslagingen en de behandeling van de vraagpunten ook bewust aan rechtsvergelijking. Een rechtsvergelijking die, zo merkte ik reeds op bij het 40-jarig bestaan van onze Vereniging (*R.W.*, 1987-88, p. 750) pas echt zinvol wordt, wanneer men door de wetgeving en jurisprudentie van beide landen heen kijkt en doorbreekt naar de achterliggende gemeenschappelijke problematiek: die dan in verreweg de meeste gevallen dezelfde blijkt te zijn.

Rechtsvergelijking op basis van die gevonden noemer – Jules d'Haenens spreekt over geïntegreerde rechtsvergelijking – is eerst

echt vruchtbaar. De aan het ene rechtssysteem verwante beginnen, begrippen en benaderingen zullen op de juristen werkzaam binnen het andere rechtssysteem toch invloed hebben en door hen, vaak impliciet, worden aangewend wanneer dit leidt tot verheldering en meer verantwoorde uitbouw van het eigen recht. Zo wordt, naar het woord van mijn vroegere mede-voorzitter Jan Ronse, een grensoverschrijdende eenheid van het rechtsdenken toch tenminste bevorderd.

Bij het bestuur en enige oudere leden is de gedachte gerezen om ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van onze Vereniging een jubileumboek tot stand te brengen. Een jubileumboek waarin naar aanleiding van te kiezen thema's kernpunten van de voor de drie secties uitgebrachte preadviezen zouden worden aangeduid en besproken in het licht van de ontwikkelingen die zich sindsdien in wetgeving en rechtspraak hebben voorgedaan. Voor het schrijven van deze verhandelingen hebben wij gelukkig een beroep kunnen doen op wat ik zou willen noemen de harde kern van onze Vereniging: enige vaak oudere leden met een door ervaring gerijpt overzicht van de te behandelen stof. Van Belgische zijde: de heren Krings (privaatrecht), d'Haenens (strafrecht) en Delva, Debaedts en Rimanque (staatsrecht) (helaas heeft Prof. Suetens die wij gisteren hebben herdacht, zijn taak niet kunnen beëindigen), en van Nederlandse zijde: Brunner (privaatrecht), Polak (staatsrecht) en Rummelink (strafrecht). Wij hebben grote bewondering voor hun werk en zijn hen grote dank verschuldigd. Vele belangrijke thema's komen aan de orde. Zonder ook maar in enig opzicht uitputtend te zijn, noem ik voor het privaatrecht: rechtsverwerking en afstand van recht, rechtsdwaling, afstammingsrecht, precontractuele verhoudingen, trustachtige figuren, vraagstukken van aansprakelijkheids- en verhaalsrecht, van verzekeringsrecht en faillissementsrecht, kort geding; voor het staatsrecht: grondrechten, instellingen zoals de Belgische Senaat en de Nederlandse Eerste Kamer, de Ministerraad en in het verlengde hiervan ministeriële verantwoordelijkheid, regelmatigheid van regelgeving en rechtsbescherming tegen de overheid, terwijl ook nog de ombudsman en parlementaire enquête aan de orde komen; en voor het strafrecht: nieuwe delictomschrijvingen onder meer gericht op witwastechnieken, poging en deelneming ook aan criminele organisaties, economische delicten, milieudelicten, strafrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon, de onafhankelijkheid en het magistratelijk karakter van het Openbaar Ministerie, afdoening buiten proces, de positie van het slachtoffer. Maar er wordt, zoals gezegd, nog veel meer behandeld.

De bundel bevat, uit bibliografisch oogpunt zeer belangrijk, ook een overzicht van alle uitgebrachte preadviezen met de namen van de auteurs en de vindplaatsen. Voorts geven de heren Van Kamp en Jansen een uitstekend beeld van de lotgevallen van onze Vereniging sinds haar oprichting. Ook naar hen gaat onze dank uit, evenals aan de uitgever Tjeenk Willink te Zwolle, hier vertegenwoordigd in de persoon van Marianne Linzel, voor de mooie vormgeving van het boek, en aan Kluwer Juridische Uitgever, die de kosten van dit project voor hun rekening hebben willen nemen. Deze bundel vormt ook een eerbetoon aan de oud-voorzitters en oud-secretarissen van onze Vereniging die hun beste krachten aan het verwezenlijken van onze doelstelling hebben gegeven. Van Nederlandse zijde wil ik in het bijzonder nog noemen Jim Polak die als secretaris liefst 25 jaren, van 1958 tot 1983, onder drie voorzitters, J. Drion, T. Beekhuis en H. Drion, de Vereniging van dienst is geweest en haar nog steeds, getuige onder meer zijn verhandeling in het jubileumboek, in zijn hart draagt.

Excellenties, Dames en Heren, ik ben ervan overtuigd dat dit mooie boek van 338 pagina's wezenlijk zal bijdragen aan het ideaal van een gemeenschappelijke rechtscultuur van onze beide landen. En blijft dit niet het uiteindelijke doel van onze Vereniging? In het dankbare besef dat de regeringen van onze beide landen ons werk van meet af aan hebben gesteund en in de geruststellende overtuiging dat zij dit in de toekomst ook zullen blijven doen, is het mij een eer en een groot genoegen aan u, Excellentie, als minister van Justitie van België, een eerste exemplaar van dit boek aan te bieden.

Toespraak van de Belgische minister van Justitie S. De Clerck

Ik ben vereerd, geachte voorzitter, secretaris en leden van de Vereniging, dat u in ons land de vijftigste verjaardag viert van wat ik zou noemen, een geslaagd huwelijk tussen Nederland en België.

België is dit jaar blijkbaar een uitverkoren ontmoetingsplaats voor onze samenwerking want in maart jongstleden hield de Interparlementaire Beneluxraad, voor het eerst in 4 jaar weer een vergadering in de Belgische hoofdstad. Deze Raadgevende vergadering onderzocht toen een aantal voorstellen van aanbevelingen aan de regeringen van de drie landen.

In dat verband had ik de eer te reageren op een aanbeveling over «de eenmaking van het recht in het kader van de Benelux», één van de fundamentele doelstellingen van de Benelux. Het is trouwens de Benelux-Studiecommissie voor de eenmaking van het recht die in 1948 al, uw pas opgerichte «Commissie» van naam deed veranderen in een «Vereniging», met een te lange naam.

Als reactie op de aanbeveling verklaarde ik in de plenaire vergadering niet akkoord te gaan met de doemdenkers die stellen dat de Benelux definitief heeft afgedaan in het licht van de ontwikkelingen op supranationaal en internationaal vlak.

Ik wees ten eerste op de nieuwe, maar reële vormen van samenwerking, zoals:

- overleg tussen de Nederlandse, Luxemburgse en Belgische Ministers, voorafgaand aan de Europese Vergaderingen over Justitie en Binnenlandse zaken, wat de efficiëntie en ook invloed van de drie landen op deze vergaderingen bevordert;

- de rechtsvergelijking die voorafgaat aan nieuwe wetgeving: ik denk, voor wat België betreft, aan DNA-afnames, verjaring, spijptanten (pentiti), de Wet Mulder, criminele organisaties, enz. Terwijl vroeger voor ons het Franse recht een bijna exclusieve inspiratiebron was, is de laatste jaren het Nederlandse recht een even belangrijke referentie geworden bij het invoeren van wetgeving;

- de omzetting en uitvoering van de Europese instrumenten. We moeten vermijden dat Europese regels waarover uren gediscussieerd werd, zelfs over punten en komma's in consideransen van richtlijnen, bij de toepassing en omzetting reeds een verschillende interpretatie krijgen in België en Nederland.

Ik pleitte ten tweede en aansluitend op dit laatste punt, voor meer samenwerking op het veld, tussen magistraten, ambtenaren, academici, advocaten, bedrijfsjuristen, die allen contacten zouden moeten houden. Daarbij biedt elektronische post belangrijke nieuwe mogelijkheden en verlaagt hij drempels.

Het domein van de informatietechnologieën leek mij gepast voor uitwisseling en samenwerking. Overigens wordt thans reeds door Belgische specialisten dankbaar gebruik gemaakt van de zogenaamde «ITER»-rapporten, gemaakt in het kader van het Nationaal Programma van de Nederlandse Regering voor Informatie, Technologie en Recht.

Daarnaast zijn de georganiseerde criminaliteit en de bijzondere opsporingstechnieken nuttige en zelfs noodzakelijke gebieden voor samenwerking.

Wat ten slotte de eigenlijke eenmaking van het recht betreft, stel ik dat deze doelstelling niet moest verlaten worden. Ik pleitte wel voor een pragmatische aanpak, waarbij wordt nagegaan wat de haalbare schaal is, gelet op de vele parameters die het succes van unificatiepogingen bepalen: mondiaal, Europese Unie, Raad van Europa of Benelux?

Zo vond ik het idee van een Benelux uitvoerbare titel zeker interessant, maar indien het initiatief van een Europese titel zou slagen, geniet dit uiteraard de voorkeur. Dit neemt niet weg dat voorafgaande inspanningen terzake van België en Nederland, zelfs louter op academisch vlak, als motor zouden kunnen fungeren in de Europese onderhandelingen.

Een beoordeling van de toen aan mij voorgestelde onderwerpen voor eenmaking, zoals faillissement, time-sharing, goederenrecht, enz. bracht mij ertoe te besluiten dat de selectie van onderwerpen zeer pragmatisch moest zijn, gelet op alle, ook politieke, factoren.

*
* *

Uw Vereniging, die haar activiteiten niet exclusief verbond aan het eenmakingsideaal, lijkt mij evenwel zich meer vrijheid te kunnen veroorloven in de selectie van onderwerpen. Eerder dan het praktisch en politiek haalbare na te streven, kan zij precies bakens verzetten. Haar wetenschappelijk onderzoek kan «fundamenteel» zijn, eerder dan «toegepast».

Overigens brengt uw Vereniging mij, maar ook de Belgische Staat en de Belgische wetgever nogal in verlegenheid. In het leuke artikel van Van Camp en Jansen, dat de lotgevallen beschrijft van uw

Vereniging sinds 1947, lees ik over de onderwerpen van uw Vereniging:

«De leden, de voorzitters en de secretarissen kiezen in samenspraak de te behandelen onderwerpen. Het is met name de actualiteit die de keuze voor een bepaald onderwerp inspireert».

Welnu, ik kan alleen vaststellen dat we in België tijdens de huidige legislatuur, wetsontwerpen aan het voorbereiden zijn of hebben voorbereid, in het beste geval goedgekeurd, over problemen die uw Vereniging 20 of 30, zelfs 50 jaar geleden, als «actueel» bestempelde.

Concreet, besprak de Afdeling Strafrecht van uw Vereniging in 1951 de «Strafbaarheid van de rechtspersoon en haar organen». Het Belgische «voorontwerp tot invoering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen» werd in juli jl. goedgekeurd door Ministerraad en voor advies voorgelegd aan de Raad van State.

In 1955 werd in het privaatrecht het onderwerp «Maatregelen ter voorkoming van faillissement en uitstel van betaling» besproken. De Belgische wet betreffende het gerechtelijk akkoord werd, samen met de nieuwe faillissementswet, gepubliceerd op 28 oktober 1997.

Een ander voorbeeld: in België werd slechts dit jaar een wettelijke basis gegeven aan het college van procureurs-generaal, wat gepaard ging met een diepgaande discussie over de positie en de rol van het openbaar ministerie, onder meer tegenover de minister van Justitie. De penalisten in uw Vereniging hadden het veertig jaar geleden over de «positie en taak van het openbaar ministerie», onderwerp dat zij verder hebben uitgespit in 1969 door specifiek over het «beleid» van het openbaar ministerie te spreken. In 1981 kwam het «gezag over de politie» aan bod en dit is nu ook bij ons een centraal punt van het debat over de hervorming der politiediensten.

Uw huidig secretaris, prof. A. De Nauw besprak in 1975 de rechtspositie van de gedetineerde in België. Vandaag wordt in een Commissie Basiswetgeving Gevangeniswezen en Rechtspositie Gedetineerden, een ontwerp tekst besproken en aangevuld die het voorbije jaar werd voorbereid door prof. L. Dupont.

In datzelfde jaar 1975 raakte de Afdeling Staatsrecht overigens aan een onderwerp waarvan ik de actualiteit thans liefst zeer laag inschat, namelijk «De positie van een demissionair kabinet». Ik hoop dat deze studie mij pas in 1999 zal van dienst zijn.

De meest bekende parlementaire onderzoekscommissie, de Commissie Dutroux, kwam er in ons land in 1996 en zij stelde meteen veel vragen over de rol en de werkwijze van dergelijke onderzoekscommissies. Het belang van aflijning van hun bevoegdheden ten opzichte van de strafvoering, werd meermaals aangehaald. Het Parlement diende terzake afspraken te maken. Mevrouw de procureur-generaal van het Hof van Cassatie herinnerde in haar mercuriale van september 1997 aan deze problematiek. Uw Vereniging vond dit onderwerp reeds het bespreken waard in 1977.

Vóór 31 december 1997 – want op 1 januari 1998 vervalt de voorlopige uitvoeringswet, gemeenzaam de wet «Di Rupo» genaamd – tracht de Commissie voor de herziening van de Grondwet, samen met premier Dehaene, een wijziging door te voeren van de grondwettelijke bepalingen inzake strafrechtelijke aansprakelijkheid van ministers en voor het eerst sinds 1830 een volledige en niet-tijdelijke uitvoeringswet maken. Dit is minder dan 20 jaar nadat uw Vereniging dit onderwerp besprak. In 1998 zullen de zaken Augusta en Dassault voor het Hof van Cassatie ongetwijfeld voor een hernieuwde actualiteit van dit onderwerp zorgen.

De voorbije twee weken besprak de Commissie Justitie van de Kamer het wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidsstelling. Het Regeringsontwerp strekt ertoe de tussenkomst van de uitvoerende macht in de strafuitvoering over te hevelen naar een multidisciplinair rechtscollège. Slechts tien jaar geleden – u ziet, we spelen steeds sneller op de bal – leerde uw afdeling strafrecht ons reeds alles over de «Rechterlijke tussenkomst in de uitvoering van straffen» in Nederland en België.

Die tendens van snelheid van België zal u moeten beamen, indien ik u vertel dat ik gisteren in de Senaat debatteerde over het door de Kamer goedgekeurde wetsontwerp «criminele organisaties», amper vijf jaar nadat uw Vereniging dit onderwerp actueel achtte.

En het deze week door Koning Albert geopende eerste Belgische Justitiehuis te Kortrijk, wil onder meer de bemiddeling in strafzaken en de herstelbemiddeling bevorderen. De voordelen van een «afdoening van strafzaken buiten proces», zag uw Vereniging reeds in 1985.

Getrouw aan de bekende Richtlijn van *beknoptheid* die de professoren Meyers en Van Dievoet nastreefden inzake preadviezen, beperk ik mij tot deze voorbeelden.

Ik wens toch een poging te ondernemen om een verklaring te vinden voor de zojuist met voorbeelden beschreven vaststelling. Gaat het proces van politieke besluitvorming in België echt zo traag, of zou het misschien kunnen dat uw Vereniging enigszins *visionair* is? Het minste wat men kan zeggen is dat zij destijds is opgericht door twee heren met «visie». Zij zagen het belang van deze gezamenlijke studie en de rijkdom van de rechtsvergelijking.

Prof. Van Dievoet wist toen al juist de waarde te schatten van de samenwerking tussen Vlaamse juristen en hun Nederlandse collega's, die weliswaar niet dezelfde taal spraken, maar de Vlamingen wel verstonden. Prof. Meyers meende terecht dat de boekenkennis van het andere land werd verrijkt en zelfs gecorrigeerd door de persoonlijke uitwisseling van ervaringen tussen de praktiserende juristen. Die samenwerking op het veld kan m.i. vandaag zeker nog toenemen, zoals ik hiervoor reeds zei.

Ik zoek verder naar een verklaring. Zou het niet kunnen dat de onderwerpen, zo zorgvuldig gekozen door de wijze leden van uw vereniging, tot de kern gaan van de betrokken rechtstakken en aldus problemen van alle tijden en van alle plaatsen behandelen, zodat onderwerpen uit de jaren 50 en 60 ons op heden nog beroeren?

Eén verklaring voor het feit dat nu plots decennia-oude thema's worden aangepakt, durf ik nauwelijks te suggereren, namelijk dat dit te wijten zou zijn aan de ijver van de huidige Belgische regering. U mag ook niet geloven dat wij in België al deze wetten maken, uitsluitend om hulde te brengen aan uw Vereniging bij haar gouden jubileum.

Eén vaststelling staat buiten kijf: de Belgische Justitie is, onder meer door een aantal dramatische gebeurtenissen, in een stroomversnelling geraakt en zal in de komende jaren versneld evolueren. De hele, van oudsher als conservatief bestempelde wereld van gerecht en justitie, heeft, in al zijn onderdelen, ervaren dat veranderingen nodig zijn. Dat deze inhaalbeweging veel werk meebrengt, vooral in een omgeving waarin resultaten op de kortst mogelijke termijn worden geëist, spreekt voor zichzelf.

Een gematigd maar juist besluit is wellicht dat elk van voormelde factoren – behalve die ene dan – heeft meegespeeld in de recente stroom van wetgeving over vroeger door uw vereniging besproken onderwerpen.

Ikzelf zal in elk geval de hoogstaande preadviezen en verslagen van uw Vereniging met aandacht blijven volgen, nu zij vroeg of laat blijkbaar de agenda halen. Wij kunnen in de huidige tijdsgeest in elk geval geen jaren wachten om wetgevend werk te verrichten omtrent onderwerpen en problemen die u als actueel in aanmerking neemt.

Ik dank de Vereniging voor haar uitmuntend werk, hoop dat wij dichtere aansluiting vinden op haar activiteit en wens haar alle uitstraling toe in de toekomst.

Ik dank u.

Toespraak van prof. mr. M. Storme, voorzitter van de Belgische sectie

Het is geen zuiver toeval dat wij hier te Gent vandaag de halve eeuw Vereniging vieren, nadat wij na de jaarvergadering te Gent in 1989 rondgezworven hebben in Den Haag, Brussel, Utrecht, Leuven, Maastricht, Antwerpen, Den Bosch.

Het was immers Keizer Karel, alhier geboren in 1500, die in 1549 de XVII Provincieën in een Bourgondische Kreits samenbracht.

Het was Koning Willem I die tijdens een al te korte hereniging van onze beide Staten deze Universiteit te Gent in 1817 oprichtte. Deze Aula werd voltooid in 1827.

En in zijn Avant-projet van 1882, schreef François Laurent, hoogleraar aan de Gentse Rechtsfaculteit, geboren in Luxemburg en opgeleid in Luik:

«*Le code civil des Pays-Bas occupe une grande place dans mon rapport. C'était dans son origine un code à moitié belge, il a été discuté et voté à l'époque où la Belgique et la Hollande ne formaient qu'un seul royaume, qui n'aurait jamais dû être dissous.*»

Wanneer wij kennis zullen nemen van de prachtige feestbundel 50 jaar Vereniging voor de vergelijkende studie van het Recht in België en Nederland - door mijn onvolprezen voorganger Jan Ronse *brevitatis causa* omgedoopt in «Vereniging met de lange naam» – zul-

len wij vol waardering opkijken naar de kracht der synthese van onze leden-redacteuren die 50 jaar Preadviezen wisten samen te ballen, maar ook naar de 300 gepubliceerde preadviezen die in een halve eeuw (1947-1997) een «*monumentum aere perennius*» van de Nederlandstalige rechtsleer in de Lage Landen hebben opgetrokken.

Er is bij ons dan ook vandaag een immens gevoel van dankbaarheid voor al deze preadviseurs, die de hoogstaande debatten die de jaarvergadering van onze Vereniging karakteriseren, mogelijk maakten en animeerden.

Maar ook een gevoel van onmacht omdat de gedachte de moeder is van de daad en de wetenschap de voedstervader van de wetgeving. In religieuze termen uitgedrukt: abdijen zijn oorden, waarin de Geest waait, opdat in de wereld kracht zou gegeven worden aan hen die de maatschappij willen hervormen.

Of om het met Adriaan Roland Holst te zeggen: «*Want als de mensch, die niet zingen kan, te lang luistert naar het vreemde lied, dat achter den wind is, zal hij verkwijnen en in het donker verloren gaan. Alleen wie de slagen hoort op het aambeeld van de daad is veilig*» (Deirdre en de zonen van Usnach).

Mij is bijvoorbeeld bijzonder scherp bijgebleven hoe in de Belgische Senaat in 1978 gewerkt werd aan parlementaire onderzoekscommissies en eenieder toen rende naar de Studie- en Documentatiedienst om het preadvies van de heren Traest en Kappeyne van de Coppello over deze materie te kunnen inzien. Een bijzonder vertrouwelijke publicatie van onze Vereniging – want dat is ze helaas meestal – werd plots in de openbaarheid gegooid.

Is het vermetel van mijnentwege vandaag te stellen dat precies een week nadat door een overname de ING, BBL de grootste bankgroep van Benelux werd - Benelux zijnde wellicht het drukste handelscentrum in de Europese Unie – nieuwe impulsen aan Benelux in Europa kunnen gegeven worden?

Mijn goede collega-voorzitter Jef Maeyer herinnerde aan de oprichting in 1948 van de Benelux-Commissie voor eenmaking van het recht, in het kader overigens van de in 1944 opgerichte Douane-unie.¹

En deze Commissie heeft, parallel met onze Vereniging, tot in de zeventiger jaren een intense activiteit ontwikkeld. Het succesnummer blijft m.i. de eenvormige wet op de dwangsom (1980), waarbij moet onderstreept worden dat de aanzet tot deze eenmaking zonder twijfel werd gegeven toen onze Vereniging in 1961 de preadviezen besprak van onze eminente leden Jan Ronse en S.N. Van Opstall.² Dat deze eenvormige wet na vele peripetieën een gemeenschappelijk bijzonder doeltreffend instrument werd, is u wel bekend.³ En ik voeg er met enige trots aan toe dat het model heeft gestaan voor een Europees procesrechtelijk instituut, zoals de werkgroep voor de toenadering van het procesrecht in Europa heeft beslist.⁴

Intussen zagen sommigen in het Belgisch-Nederlands Taalunie-verdrag van 1980 bijkomend een verborgen opdracht⁵ tot rechtsvergelijking en rechtsunificatie. En wellicht niet ten onrechte, omdat in art. 4c van gemeld Verdrag opdracht werd gegeven om «*een gelijke terminologie ten behoeve van wetgeving en officiële publicaties gemeenschappelijk te bepalen*», terwijl in de Toelichting wordt gepreciseerd dat «*slechts door de wetgeving en de reglementering in beide landen op elkaar af te stemmen het beoogde doel zal kunnen worden benaderd*».

Terloops signaleer ik dat bij de bespreking van dit Taalunie-verdrag in de Nederlandse Eerste Kamer de heer Oskamp ervoor pleitte de zetel van het Verdrag niet in Den Haag maar in Gent, stad van de Pacificatie van 1576, te vestigen!⁶

¹ Mijn geëerde leermeester en ons eminent lid André Mast schreef een nog steeds bijzonder leesbaar boek over *Les pays du Benelux*, Parijs, 1960.

² *Jaarboek VIII*, 1961-62, p. 118 e.v.

³ Storme, M., «De dwangsom: een revolutionaire hervorming», *T.P.R.*, 1980, 220 e.v.

⁴ Storme, M., *Le rapprochement du droit judiciaire de l'Union européenne*, Den Haag, 1994.

⁵ Aldus: de Groot, G.R., in *N.J.B.*, 1983, 374.

⁶ Deze Handelingen van de Eerste Kamer werden mij destijds door J.M. Polak medegedeeld.

Wij moeten met treurnis vaststellen dat de Benelux-eenmakingsgedachte is weggedeemdsterd onder invloed van de verderschrijden-de harmonisatie en toenadering van wetgeving in Europa en dus niet zozeer, zoals vaak werd beweerd, door de onwil van de Franstalige Belgen of de desinteresse van de met het nieuwe Nederlandse B.W. worstelende Nederlanders.

Maar anderzijds hoort men her en der - m.i. terecht - verkondigen dat Benelux in de grote Europese Unie van 15, gaande tot 28, opnieuw meer slagkracht moet krijgen.

Een gevleugeld woord van Luns indachtig, zou ik durven stellen dat, hoe kleiner de entiteit, hoe groter de hang naar internationale samenwerking.

Benelux bekleedt vandaag met zijn bevolking de zesde plaats op 15 landen; morgen op 28 landen, na toetreding van Polen, uiteraard niet van Turkije, de zevende plaats.

Dezelfde plaatsen worden overigens ook bezet door het Nederlands als taal in Europa.

Benelux is een landengroep, waarin drie belangrijke continentale talen worden gesproken, die aanleunen bij de talen die gesproken worden door 150 miljoen Europese burgers.

En slagkracht is ook nodig voor de dag dat de eenstemmigheid bij de Europese besluitvorming vervangen wordt door de meerderheid.

Hierbij moge verwezen worden naar wat Meyers op de stichtingsvergadering van onze Vereniging in 1947 in herinnering bracht, namelijk de verklaring van Brabant op de te Gent in 1482 gehouden Staten-Generaal: *«Als wij niet verenigd zijn... het zou de algehele ondergang van ons allen kunnen worden»*.⁷

Maar die slagkracht is tevens nodig om in die grote Europese ruimte kleine Statengroepen, die Europa *au sérieux* nemen, het voortouw te geven, ook en vooral bij de komende unificatie-pogingen.

Het zou mij te ver voeren vandaag op deze feestzitting uit te wijden over de juridisch-technische aspecten van deze vernieuwde Benelux-aanpak, of over de vele voorbeelden uit het privaatrecht, het strafrecht, het procesrecht, het internationaal privaatrecht, waar eenmaking meer dan gewenst zou zijn.⁸

Benelux zou in dit verband een uitstekende makelaar, niet in koffie, maar in recht kunnen zijn. Hier kan een kruisbevruchting plaatshebben, die ook in Europa kan doorwerken.

Geachte Vergadering,

Men is wel eens geneigd in negatieve termen te oordelen over de gang van zaken in het kader van Benelux of van de samenwerking tussen onze beide landen.

Het is juist dat wij in de vijftiger en zestiger jaren over dit alles meer euforisch konden spreken en schrijven.

Maar wij vergeten vandaag al te licht dat, paradoxalerwijze, achter leegstaande panden en holle woorden soms intense contacten schuilgaan, die meer betekenen dan wat instellingen en structuren ooit kunnen verwezenlijken.

Er is wellicht meer gloed dan vlam.

Er is in de loop van vijf decennia privaat veel totstandgebracht, dat niet in boekhoudkundige termen kan worden geregistreerd.

Er zijn vectoren die de samenwerkingsgedachte bestendig blijven schragen, zoals de permanente samenwerking in het Tijdschrift voor Privaatrecht en het Tijdschrift voor Sociaal-Economische Wetgeving, evenals de jaarlijkse ontmoetingen van de Vlaamse en Nederlandse Juristenverenigingen.

Maar het is mijn diepste overtuiging dat een en ander nooit ware totstandgekomen zonder onze Vereniging.

Een vereniging, die eigenlijk een verhaal is van vrienden⁹, startte op basis van de vriendschap van twee der meest eminente juristen van deze eeuw. In het gedenkboek lezen wij dat Edouard Maurits Meyers reeds in 1937 aan zijn vriend Emile Van Dievoet schreef:

⁷ *Jaarboek I van de Vereniging*, 1947, p.11.

⁸ Ik moge verwijzen naar de uiteenzettingen die door T. Jongbloed en door mij werden gehouden voor de Commissie van Justitie van de Interparlementaire Beneluxraad (juni 1995 en mei 1996).

⁹ Groffen-Fredericq, Th. en Kleyn, W. M., «Een aansporing tot intensivering van de rechtsvergelijking tussen België en Nederland als samenwerkingsvorm voor de toekomst» in *Honderd jaar Vlaams Rechtsleven*, Gent, 1985, p. 309 e.v.

«... zou het zijn nut hebben, indien enige Vlaamse Juristen met enige Nederlandse Juristen tesamen kwamen om te bespreken wat op privaatrechtelijk gebied zou kunnen geschieden om een hechterere samenwerking tussen Noord en Zuid te verkrijgen?»¹⁰ Gedurende 50 jaar werd er zonder enige onderbreking over preadviezen diepgrondig en rechtsvergelijkend gedebatteerd. Maar bovenal werden gedurende 50 jaar over en weer vriendschapsbanden gesmeed en samenwerkingsvoorstellen geformuleerd, die zonder twijfel bevruchtend waren voor de rechtscultuur in de Lage Landen, die meer nog dan voorheen model zou moeten staan voor Europa.

Daarom moge ik een transgenerationale hommage en dankbetuiging brengen aan onze achtbare voorgangers, die in onderlinge samenhang - een opmerkelijk voorbeeld van confederale loyaliteit - deze Vereniging - unieke toepassing in Europa van «*applied Comparative law*» - hebben geleid: vier voorzitters en vier secretarissen aan beide zijden van een grens die er nooit had mogen zijn. Aan hen wordt in het bijzonder het Jubileumboek opgedragen.

En mocht ook in de toekomst, de twijfel soms eens knagen dan herleze men het gedicht van Ida Gerhardt dat ik op de jaarvergadering te Maastricht reeds mocht citeren:

*«Vergeef mij dat de schoonste nachten
niet immer van ons beiden zijn:
mijn vriend, het zijn zo grote machten,
waardoor wij soms gescheiden zijn»*

Op mijn beurt is het een voorrecht aan de Nederlandse Minister van Justitie ook een eerste exemplaar van het Jubileumboek aan te bieden.

REACTIE

Een betere Justitie voor een ongeruste bevolking. Antwoord op de kanttekening «Justitie en een nieuw civisme»

In zijn kanttekening «Justitie en een nieuw civisme» (R.W., 1997-1998, 861) lucht M. De Swaef zijn hart over de kritiek die «Justitie» te verwerken krijgt. Dat is begrijpelijk, want veel van die kritiek is, eufemistisch, allesbehalve feilloos: emoties, zoals verontwaardiging, leiden tot excessen. Maar ook die verontwaardiging is begrijpelijk als men maar het lijstje overloopt.

Ondanks excessen, is niet alle kritiek ongegrond of zinloos, overdreven of kwaadwillig. De R.W.-lezers, tot wie M. De Swaef zich richt, kunnen het onderscheid wel maken.

Ze worden aangesproken alsof ze dat niet kunnen, met voor-aan: «Het is gemeengoed geworden kritiek te spuien op Justitie». De toon is meteen gezet. «Spuien» is uiterst pejoratief, want een «spuier» is een monsterkop die dakgootwater loost (Van Dale) en dat is bij bepaling vuil water. Wij verdienen beter.

M. De Swaef neemt wel een paar voorzorgen om het verwijt te voorkomen dat hij veralgemeent, met «een aantal» dit en «sommige» dat. Maar hij heeft het toch maar uitsluitend over «verwijten» en verdachtmakingen die klaarblijkelijk zijn te wijten aan onwetendheid, aan een slordige, oppervlakkige of eenzijdige visie op de werking van Justitie», over «niet-specialisten die men moet aanzetten tot een zekere voorzichtigheid en terughoudendheid in hun ongenueanceerde beoordelingen over zaken die ze niet voldoende beheersen». Wel, wel. En de «specialisten» dan? Die moeten uitkijken dat ze niet optreden «onder het mom van hun wetenschappelijk aureool», nee, erger nog, van hun «misleidend» wetenschappelijk aureool...

Zo komt men er niet. Waarom niet ingaan op de gegronde, zinnige of op zijn minst relevante kritiek, in een ernstige dialoog?

Een dialoog, die M. De Swaef overigens uitdrukkelijk wenst, vereist openheid en dus eerbied voor de ervaringen, inzichten en kritische vragen van de anderen. En ook vertrouwen in dezer goede bedoelingen. R.W.-lezers behoren niet tot «die kleine kernen die het niet goed menen met onze justitie en onze hele justitiële instelling verdacht willen maken», dat «handvol rebellen en lasteraars», waar-

¹⁰ Geciteerd in *Jubileumbundel 1947-97*, Deventer, p. 1

over procureur-generaal Van Oudenhove het had («De herwaarde- ring van de Derde Macht», Rede uitgesproken op de VRG-Alum- nicag te Leuven op 27 mei 1994, Leuven, Peeters, 1994, p. 11).

We menen het goed met justitie. De bevolking achter ons ook: zij wenst een modern gerechtelijk apparaat dat, voldoende bemand en met voldoende hedendaagse middelen, vlot functioneert, begrij- pelijk spreekt, procedureel formalisme ontmoedigt en op korte ter- mijn geschillen beslecht, de bevolking beveiligd op straat en thuis door een krachtadige strijd tegen de criminaliteit, een oordeel- kundig gebruik van de voorlopige invrijheidstelling en andere inte- gratiemaatregelen, enz. Dat is de opgave waarvoor de minister van Justitie zich inzet. Dat moet ook de gespreksstof zijn in juristen- kringen.

De Vlaamse Juristenvereniging heeft daartoe een initiatief ge- nomen, een hele tijd vóór de zaak Dutroux c.s., met haar «Memo- randum over Recht en Gerecht» (*Vlaams Jurist Vandaag*, 1996, nr. 3, 23 pp.) ter attentie van de Minister, met kritiek en voorstellen, maar ook met lof en instemming. Nadien is over 15 thema's hieruit een druk bijgewoond colloquium gehouden te Brussel op 17 janua- ri 1997. Mij lijkt dat de goede weg te zijn.

Op die weg zet M. De Swaef een stap terug. Bij het lezen van zijn kanttekening krijgt men echt de indruk dat kritiek, vragen en voorstellen, die van buiten het justitieel bestel komen, niet welkom zijn.

Buitenstaanders, dat zijn de burgers en dus ook wij, juristen, tot wie M. De Swaef zich richt, moeten zich erbuiten houden, op hun plaats. Dat lijkt zoal de boodschap te zijn, zelfs als het gaat om een vooraanstaand probleem van algemeen belang, dat daarom de be- volking méér beroert dan andere institutionele turbulenties.

Het opschrift kondigt dat overigens aan: «Justitie en een nieuw civisme». Het zijn de burgers die zich moeten vernieuwen met méér of een herijkte burgerdeugd. Behoeft Justitie dan geen verbeter- ring...? Net zoals het politiek bedrijf «de kloof» wijt aan de burgers, ligt de fout voor hem ook bij hen die Justitie zoals ze werkt zouden moeten herwaardenen i.p.v. ze te bekritisieren en voor het overige: «The King can do no wrong», och, ja, op «een enkele (sic) onzorg- vuldigheid of individuele (sic) uitschuiver na die meestal door het systeem zelf wordt rechtgezet»... Dat is onrealistisch en bovendien onwerkzaam.

Waarom niet een kanttekening onder het opschrift «Een betere Justitie voor een ongeruste bevolking»? , zoals de Raad van State, afdeling wetgeving, de bevolking reeds in 1989 noemde: «...het bij de bevolking ontstane onbehagen en zelfs ongerustheid over de op- sporing, vervolging en bestrafing van strafbare feiten, over de wer- king van de opsporingsdiensten, de vermeend gebrekkige coördi- natie van de politiediensten, over de criteria van het seponerings- beleid...» (advies L. 18.885/8 van 3 oktober 1989, *Gedr. St., Kamer*, 1988-89, nr. 672/2). Toen reeds.

Een beter geluid klinkt in de laatste mercuriale van procureur- generaal Liekendaal («De scheiding van de machten aan de voor- avond van het derde millenium», *R.W.*, 1997-98, 553-569).

Nadat was uitgeklaard dat ongunstige en zelfs negatieve reac- ties in de justitiële wereld op de regeringsvoorstellen bleken te be- rusten op misverstanden betreffende de eigenlijke bedoeling er- van, sprak mevrouw Liekendaal zich uit voor samenwerking tussen de Machten. Dat is een taal die perspectieven opent, zéker indien de «actoren», met aandacht en ootmoed, hun oor te luisteren leg- gen bij wat in de bevolking, ook in juristenkringen, omgaat.

Prof. em. Jan Gijssels
Ex-Assessor in de Raad van State

BOEKEN

CDVA, *Le contrat d'agence commerciale internationale*, Edition Collection Scientifique de la Faculté de Droit de Liège, 1997, 190 pp.

De *Commission droit et vie des affaires* van de Universiteit van Luik heeft de gewoonte om goede studiedagen te organiseren om- trent actuele onderwerpen. Het was natuurlijk te verwachten dat zij

ook een studiedag zou organiseren over de agentuurovereenkomst en de nieuwe wet van 13 april 1995. De verslagen op deze studiedag werden gebundeld in een boek met voornoemde titel.

In een eerste bijdrage, «La directive européenne et sa transpo- sition dans le droit des Etats membres», behandelt Paula Cohen, die werkzaam is bij de Europese Commissie, de Europese richtlijn om- trent zelfstandige handelsagenten.

Diane Struyven bespreekt in haar bijdrage «La loi belge du 13 avril 1995: perspectives nouvelles», op bondige maar overzichtelij- ke wijze de bepalingen van de nieuwe wet van 13 april 1995 op de handelsagentuur.

Mr. Wanda Vogel belicht onder de titel «Contrat d'agence et droit de la concurrence» de agentuurovereenkomst in het mededingings- recht en behandelt daarbij de rechtspraak van het Europese Hof van Justitie. Zij haalt verschillende arresten aan en bespreekt ze bon- dig.

Prof. Ole Lando van de Businessschool van Kopenhagen («Loi ap- plicable et règlements des différends») bespreekt vervolgens de in- ternationaal privaatrechtelijke regels inzake handelsagentuurover- eenkomsten. Vaak hebben handelsagentuurovereenkomsten inter- nationale aspecten in zoverre ze worden gesloten tussen partijen die gevestigd zijn in verschillende landen. De vraag is dan welk recht van toepassing is en in welke mate de partijen het toepasselijk recht zelf kunnen bepalen in de overeenkomst.

Prof. Didier Ferrier van de Universiteit van Montpellier poogt de overeenkomst van handelsagentuur nader te omschrijven en haar substantiële componenten te onderscheiden («La définition de la mission de l'agent»). Hij gaat daarbij uit van het Franse en het Euro- pese recht. In zijn korte bijdrage geeft hij een interessant hou- vast voor de Belgische praktijkjuristen die zich vragen stellen om- trent de kwalificatie van de overeenkomst in handelsagentuur.

Mr. Klaus Meyer Swantee van de balie van Amsterdam behan- delt de verplichtingen van de agent («Les obligations de l'agent»). Zijn bijdrage is meer geschreven vanuit de praktijk dan op grond van een analyse van het Belgisch recht.

Prof. Fabio Bortolotti van de Universiteit van Turijn behandelt vervolgens de verplichtingen van de opdrachtgever («Les obliga- tions du commettant»). Hij stelt eveneens bepalingen voor die kun- nen worden ingevoegd in de overeenkomst van handelsagentuur met het oog op de omschrijving van de verplichtingen van de opdracht- gever.

Het boek wordt afgesloten met een paneldiscussie tussen de ver- schillende deelnemers over uiteenlopende problemen met betrek- king tot handelsagentuurovereenkomsten.

Dit boek is geen grondige analyse van de wetgeving inzake han- delsagentuur. Het bevat veeleer een verscheidenheid van verslagen waarvan een deel zijn geschreven vanuit de praktijk en een ander deel specifieke juridische problemen behandelen. Dit boek ver- schaft zeker geen volledig overzicht van de nieuwe wetgeving maar snijdt een aantal moeilijke punten aan en bevat interessante voor- stellen voor de redactie van agentuurovereenkomsten. Het is een nuttig werk voor de praktijkjurist die regelmatig met handelsagen- tuurovereenkomsten in aanraking komt.

DVG

V. THIRY, *La Cour d'Arbitrage, Compétence et procédure*, in *Prati- que du droit*, Kluwer, Editions juridiques, 1997, 184 pp.

V. Thiry, advocaat aan de balie van Luik, schreef in de reeks «Pra- tique du droit» een synthetische commentaar over het Arbitrage- hof. Op een louter beschrijvende wijze met enkel zeer summie- re verwijzingen naar de rechtspraak van het Hof, behandelt de auteur de belangrijkste vragen i.v.m. de bevoegdheid en de werking van het Arbitragehof. De reeks richt zich vooral tot de rechtspacticus. Van- daar dat de rechtsgang tot het Hof (43-58, 61-67, 71-85) en de rechts- pleging (33-37, 91, 95-99, 103-116, 119-120, 123-126) iets uitvoeri- ger aan bod komen en dat er als bijlage ook modellen van een ver- zoekschrift tot vernietiging, een verzoekschrift tot schorsing, een prejudiciële vraag, een memorie en een memorie van antwoord zijn opgenomen. (159-167) Het boek sluit af met een alfabetische in- houdstafel en een summiere bibliografie. Nog één slotbemerking: het boek bevat niet minder dan 39 blanco bladzijden en 31 bladzij- den met alleen maar een titel. Was dat nodig?

Jan Velaers

AANGEKONDIGD

I. VEROUGSTRÆTE, *Manuel de la faillite et du concordat*, Diegem, Kluwer Rechtswetenschappen, 664, p., 2.400 fr.

CHR. PANIER, *Tout savoir sur la justice*, Diegem, Kluwer Rechtswetenschappen, 168 p.

E. CEREXHE en M.F. RIGAUX, *Tout savoir sur la Cour d'Arbitrage*, Diegem, Kluwer Rechtswetenschappen, 88 p.

M. SCHREUDER-VLASBLOM, *Eigenzinnig recht* (rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Leiden), Deventer, Tjeenk Willink, 44 p., 22,50 fl.

H.A. OLDENZIEL, *Wetgeving en rechtszekerheid*, Deventer, Kluwer, 276 p., 80 fl.

H.L.G. DIJKSTERHUIS-WIETEN, *Bewijsrecht in civiele procedures* (derde druk), Deventer, Kluwer, 136 p., 48 fl.

M.G. ROOD, *Introductie in het sociaal recht* (zevende druk), Deventer, Gouda Quint, 306 p., 66 fl.

E.D.M. KNEGT, *Memo bestemmingsplan en bouwvergunning 1998*, Deventer, Kluwer, 222 p., 46,50 fl.

M.K.C. ARAMBULO, A.P.M. COOMANS en B.C.A. TOEBES, *De betekenis van economische, sociale en culturele rechten in de Nederlandse rechtsorde: vrijblijvend of verplichtend?*, Leiden, Stichting NJCM-Boekerij, 110 p., 25 fl.

L.P.H. SINS (red.), *Afkortingenmemo 98/99 - Afkortingen voor de jurist*, Deventer, Kluwer, 162 p., 57,50 fl.

H.G. SEVENSTER, *Eco-imperialisme binnen de Europese Unie; een juridisch probleem?* (rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam), Deventer, Tjeenk Willink, 34 p., 28,50 fl.

COLLEGE VAN DE FEDERALE OMBUDSMANNEN, *Jaarverslag 1997*, Brussel, eigen uitgave, 226.

P. SENAËVE, *Compendium van het jeugdbeschermingsrecht*, Leuven / Amersfoort, Acco, 192, p., 895 fr.

E. STASSIJS, *Pacht* (A.P.R.-reeks), Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 686 p., 6.853 fr.

V. VAN HERREWEGHE, *Beslagzakboekje - Editie 1998*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 246 p., 1.710 fr.

I. GHIJS, *Zwartboek Justitie - Van halve waarheden en hele leugens*, Antwerpen, Icarus, 224 p.

H. WILLEKENS (red.), *Het gezinsrecht in de sociale wetenschappen*, 's-Gravenhage, Vuga, 166 p.

C. DE KONINCK, *Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen* tweede herziene druk), Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 486 p., 3.450 fr.

B. DE RUYVER, PH. TRAEST en CHR. VAN DEN WYNGAERT (red.), *Jurisprudentiebundel strafrecht en strafprocesrecht*, Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 466 p., 2.250 fr.

P. SENAËVE en W. PINTENS (eds.), *De hervorming van de echtscheidingsprocedure en het hoorrecht van minderjarigen* (tweede druk), Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 426 p., 2.950 fr.

D. PIETERS (ed.), *Social security law in the Fifteen Member States of the European Union*, Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 286 p., 2.450 fr.

CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *Arm recht? Kansarmoede en recht*, Antwerpen / Apeldoorn, 446 p., 1.500 fr.

P.C. GILHUIS, e.a., *Bedrijfsinterne milieuzorg en vergunningsverlening 'Is het gras groener bij de burens?'*, Deventer, Tjeenk Willink, 96 p., 29,50 fl.

J. VAN DUIJVENDIJK-BRAND en S.F.M. WORTMANN, *Personen- en familierecht* (zevende druk), Deventer, Kluwer, 290 p., 72 fl.

S. CALLENS e.a., *Het geneesmiddel juridisch bekeken*, Gent, Mys & Breesch, 242 p., 2.650 fr.

MEDEDELINGEN

Studiedag: De deontologie in de bank- en de financiële sector

De Europese Vereniging voor Bank- en Financieel Recht organiseert op 14 en 15 mei 1998 in samenwerking met de EVBFR-Belgium, de Rechtsfaculteit en de Solvay Handelshogeschool van de U.L.B., te Brussel een internationale studiedag met als thema «De deontologie in de bank- en de financiële sector».

Inlichtingen EVBFR, Reyerslaan 103, 1030 Brussel, tel. 02/732.28.52 en fax 02/733.62.13.

Studiedag: De Vrederechter, eerstelijnsrechter bij uitstek

Het Koninklijk Verbond der Vrede- en Politierichters organiseert op 15 mei 1998 te Antwerpen een studiedag over de taak van de Vrederechter.

Inlichtingen en inschrijvingen: de heer J.P. Gols, Vred. 9de kanton Brussel, Fransmanstraat 89, 1020 Brussel, tel. 02/426.22.71 en fax 02/426.83.07.

Studiedag: Vakbondsstatuut

Het Instituut voor Management & Bestuur (UA) organiseert op vrijdag 12 juni 1998 onder het motto «Vakbondsstatuut» een studiedag m.b.t. de collectieve arbeidsverhoudingen in de publieke sector. Een aantal belangrijke thema's zullen aan bod komen, zoals de regeling van de vakbondsverloven en de dienstvrijstellingen, de problematiek van de minimale rechten en de toepassing van de Wet Welzijn op het Werk. Tevens zullen de (vermeende) beperkingen van het stakingsrecht van ambtenaren worden besproken en zal worden onderzocht in hoeverre het wenselijk is dat een systeem van sociale bemiddeling ook voor overheidsdiensten wordt gebruikt.

Voor meer informatie of een folder: prof. Ria Janvier, UIA, departement PSW, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk, telefoon 03/820.28.61, fax. 03/820.28.82, email janvier@uia.ua.ac.be; en de heer Tim Van der Schoot, op hetzelfde adres, telefoon 03/820.28.72, email vdschoot@uia.ua.ac.be

Masteropleiding Psychologie en Vaardigheden

Het BeNeLux-Universitair Centrum (B.U.C.) heeft een post-academische masteropleiding Psychologie en Vaardigheden voor professionals ontwikkeld, waarvoor men zich nu kan inschrijven.

Doel van de opleiding is juristen, artsen e.a. verantwoorde kennis, inzicht en praktisch bruikbare vaardigheden op het gebied van de psychologie en gespreksvoering te bieden ten behoeve van werk en/of beroep. Het curriculum bevat naast de essentiële vakonderdelen van de psychologie een opleiding in gespreksanalyse en counseling. Hierin wordt tegemoetgekomen aan de toenemende behoefte van de professional om enerzijds vaardigheden in gesprek en communicatie te verwerven, anderzijds om persoonlijk effectiever te gaan functioneren. In dit verband wordt ook plaats ingeruimd voor het interdisciplinair leren denken en communiceren, dat in onze tijd noodzakelijk is voor de professional in de praktijk.

De colleges, practica en persoonlijke begeleiding worden in het Nederlands gegeven door circa 60 gespecialiseerde hoogleraren van universiteiten uit Nederland, België en daarbuiten. De frequentie van de colleges is eenmaal per twee à drie weken, ter keuze op dinsdag of woensdag, resp. aan de Universiteit van Eindhoven of Antwerpen, vanaf 14.00 uur, gedurende circa vijf semesters.

Voor meer informatie en inschrijving kunt U contact opnemen met:

- centraal secretariaat B.U.C., Postbus 206, 5201 AE 's-Hertogenbosch, tel. 073-52.20.005;

- secretariaat B.U.C., Groenenborgerlaan, 149, 2020 Antwerpen, tel. 03/227.21.68;

- centrale fax: (+31)(0)73-52.21.000.

Juridische boeken voor een legale prijs

Uitgeverij Ars Aequi Libri is uitgever van boeken voor juridische studenten en voor hen die werkzaam zijn in de rechtspraak. Behalve studieboeken zijn allerlei wetsedities en jurisprudentiebundels leverbaar. Ars Aequi Libri maakt deel uit van stichting Ars Aequi en heeft derhalve geen winststreven. Hierdoor is het mogelijk de verkoopprijs bijzonder laag te houden.

Een greep uit het fonds van Ars Aequi Libri:

- *De filosofie van mensenrechten*, P.B. Cliteur, eerste druk 1997 * ISBN 90-6916-266-0 * bestelnummer 0069 * f 19,50
- *Het gelijkheidsbeginsel*, Prof. mr. T. Loenen, eerste druk 1998 * ISBN 90-6916-286-5 * bestelnummer 0071 * f 15,-
- *Strafrechtelijk bewijsrecht*, Mr. J.F. Nijboer, derde druk 1997 * ISBN 90-6916-275-X * bestelnummer 1544 * f 35,-
- *Crimineel Jaarboek 1998*, John Blad et. al. (red.), eerste druk 1998 * ISBN 90-6916-284-9 * f 25,-
- *De sociale werking van recht*, John Griffiths (red.), eerste druk 1996 * ISBN 90-6916-239-3 * bestelnummer 0065 * f 65,-

Boeken van Ars Aequi Libri zijn verkrijgbaar bij de boekhandel of rechtstreeks via de afdeling Verkoop van:

Uitgeverij Ars Aequi Libri

Antwoordnummer 376

6500 VB Nijmegen

Nederland

telefoon: +31-24-3224441

telefax: +31-24-3241108

e-mail: aalibri@telebyte.nl

**ARS AEQUI
LIBRI**

*De digitale ruggengraat van uw juridische bibliotheek !***RAZENDSNEL**

De verschillende TWS-wetboeken voortaan op één compacte CD-Rom. In een mum van tijd vindt u het gezochte artikel en met één klik van de muis surft u bliksemsnel naar alle verwante artikels en uitvoeringsbesluiten.

VOLLEDIG EN ALTIJD ACTUEEL

Elk trimester ontvangt u een nieuwe schijf met de nieuwe, integrale en aangepaste wetteksten. Simpelweg in uw CD-Romspeler steken en u kan meteen weer aan de slag. Het arbeidsintensieve invoegwerk behoort definitief tot het verleden.

FLEXIBEL EN TREFZEKER

Wetsartikels afdrukken of fragmenten kopiëren om in persoonlijke adviezen of commentaren te verwerken....

Het nieuwe Windows besturingsprogramma biedt u een waaier van nooit geziene mogelijkheden.

Via één of een combinatie van verschillende zoekingen vindt u gegarandeerd de informatie die u zoekt. Een hele geruststelling.

EEN ALOMVATTEND PAKKET

Een abonnement op TWS-CD is meer dan een CD-Rom. Naast vier updates van de CD-Rom ontvangt elke abonnee jaarlijks een vastbladig wetboek. Het bundelt de belangrijkste akten uit het overeenkomstig TWS-wetboek op CD-Rom. Gemakkelijk overal mee te nemen en bovendien een ideale geheugensteun. U volgt bovendien de actualiteit op de voet dankzij de veertiendaagse nieuwsbrief TWS-Actualiteit. Ook deze is in de abonnementsprijs inbegrepen.

10 WETBOEKEN OP 1 CD-ROM

U bepaalt zelf welke wetboeken u op uw CD-Rom wil:

Nu beschikbaar:

- Burgerlijk Wetboek
- Wetboek van Koophandel
- Strafwetboek en
Wetboek van Strafvordering
- Gerechtelijk Wetboek
- Wetboek Sociaal Zekerheidsrecht

Binnenkort beschikbaar:

- Wetboek Arbeidsrecht (juni 1998)
- Wetboek Publiek Recht (september 1998)
- Wetboek Economisch en Financieel Recht
(december 1998)
- Wetboek Intellectuele Rechten (december 1998)
- Wetboek Fiscaal Recht (maart 1999)

**story
scientia****Antwoordkaart**

**4 manieren
om ons te contacteren :**

Bel gratis naar het
nummer 0800 / 1 4500

Fax naar 03 / 360 04 67

Stuur uw e-mail naar
customer.krb@wkb.be

Of schrijf naar

**KLUWER
RECHTSWETENSCHAPPEN
BELGIË**

Santvoortbeeklaan 21-25
B - 2100 Antwerpen

Ja, ik wens vrijblijvend meer informatie te ontvangen over de beschikbare TWS-wetboeken op CD-Rom.

Gelieve mij ook op de hoogte te houden van de verschijning van nieuwe TWS-wetboeken op CD-Rom

Bedrijf/Instelling/Kantoor:

.....

T.a.v. :

Straat :

Nr.:

Gemeente :

Postcode :

Tel.: Fax :

Datum : Handtekening :